

Saare maakonnaplaneering 2030+

Algatatud 18.07.2013
Vastu võetud 06.09.2016
Kehtestatud

SAARE MAAVALITSUS

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	4
1. Ruumiline areng.....	6
1.1 Ruumilise arengu analüüs	6
1.2. Trendid	7
1.3. Ruumilise arengu visioon	9
1.4. Ruumilise arengu põhimõtted.....	11
2. Austusstruktuur ja asustuse suunamine	12
2.1. Toimepiirkond	12
2.2. Teenuskeskused	15
2.2. 1. Maakondlik keskus.....	16
2.2. 2. Piirkondlik keskus.....	16
2.2. 3. Kohalik keskus.....	17
2.2. 4. Lähikeskus	18
2.2. 5. Saareline keskus.....	19
2.3. Ettevõtlus ja töökohad	20
2.4. Asustuse suunamise põhimõtted	21
2.4.1 Linnalise asustusega alad.....	21
2.4.2. Suunised detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude määramiseks üldplaneeringutes.....	24
2.4.3. Maalised piirkonnad	24
3. Ruumilised väärtused	26
3.1. Elukeskkonna väärtused	26
3.1.1. Väärtuslikud maastikud	26
3.1.2. Kultuuriväärtused	28
3.1.3. Puhkealad ja turismi sihtkohad.....	30
3.1.4. Veealad ja põhjavesi	32
3.2. Majanduskeskkonna väärtused.....	34
3.2.1. Väärtuslik põllumajandusmaa	34
3.2.2. Maardlad.....	35
3.3. . Looduskeskkonna väärtused	37
3.3.1 Roheline võrgustik	37
3.3.2. Kaitstavad loodusobjektid	39

---

4. Tehnilised võrgustikud.....	40
4.1. Liikuvusvajadused.....	40
4.1.1. Maanteed.....	40
4.1.2. Kergliiklusteed	43
4.1.3. Sadamad	44
4.1.4. Lennuväljad ja kopteriväljakud	47
4.1.5. Ühistransport.....	47
4.2. Muu tehniline taristu.....	48
4.2.1. Elektrivõrgud.....	48
4.2.2. Tuuleenergeetika	52
4.2.3. Päikeseenergeetika.....	56
4.2.4. Lairibaühendus	58
4.2.5. Jäätmekäitlusvõrgustik	58
5. Riigikaitse ja turvalisus	59
5.1. Riigikaitse ehitised.....	59
5.2. Üleujutusohuga seotud riskid	60
5.3. Merepäästevõimekus	61
5.4. Radoonirisk	62
6. Kasutatud mõisted.....	64
Kasutatud materjalid	68
Lisade loetelu.....	70

Sissejuhatus

Ruumiline planeerimine on demokraatlik, erinevate elualade arengukavasid koordineeriv ja integreeriv, funktsionaalne, pikaajaline ruumilise arengu kavandamine, mis tasakaalustatult arvestab majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise keskkonna ning looduskeskkonna arengu pikaajalisi suundumusi ja vajadusi.

Maakonnaplaneeringute koostamine algatati 18.07.2013 Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 337, korraga kõigis maakondades, sh Saare maakonnas. Planeering koostatakse perspektiiviga aastani 2030+. Maakonnaplaneeringuga lahendatakse kuni 30.06.2015 kehtinud planeerimisseaduse § 7 lõikes 3 maakonnaplaneeringule sätestatud ülesandeid.

Saaremaa maakonnaplaneeringu keskkonnamõtjude strateegiline hindamine algatati Saare maavanema 10.10.2013 korraldusega nr 1-1/2013/413 „Keskkonnamõtju strateegilise hindamise algatamine“.

Maakonnaplaneering koostati ja selle menetlus viidi läbi kuni 30.05.2015 kehtinud planeerimisseaduse alusel. Kuivõrd planeering viiakse ellu tuginedes 01.07.2015 kehtima hakanud uuele planeerimisseadusele on planeeringu koostamisel arvestatud ka kehtivas planeerimisseaduses sätestatuga.

Maakonnaplaneeringu koostamisel on aluseks üleriigilises planeeringus Eesti 2030+ sätestatud visioon ning arengusuunad asustuse arengu suunamisel, energeetika ja transpordi kavandamisel, ning rohelise võrgustiku ja maastikuväärtuste hoidmisel, samuti on arvestatud Saare maakonna arengustrateegiaga 2020 ja ka teiste strateegiliste arengudokumentidega.

Maakonnaplaneeringus kajastatakse tasakaalustatult nii riiklikud, ametkondlikud kui ka kohalikud huvid. Maakonnaplaneering on kohalike omavalitsuste üldplaneeringute koostamise aluseks ning suuniseks kohalikele planeerimistegevusele, jättes sealjuures kohalike planeeringu- ja ehitustegevust puudutavad otsused kohalike omavalitsuste teha. Maakonnaplaneering annab samuti sisendi valdkondlikesse ja kohalike omavalitsuste arengukavadesse ning muudesse riiklikesse, regionaalsetesse ja kohalikesse arengudokumentidesse.

Maakonnaplaneeringud koostati vastavalt maakondade territooriumile. Lisaks näidatakse Saare maakonnaplaneeringus võimaliku Suure väina püsiühenduse paiknemisvariandid Saare ja Lääne maakonnaga piirnevas sisemeres¹.

Maakonnaplaneeringu koostamise korraldajaks ja koostajaks oli Saare Maavalitsus. Keskkonnamõtju strateegilise hindamise (KSH) aruande koostas Skepast&Puhkim AS. Planeeringu lahenduse välja töötamises ja koostamises osales töörühm koosseisus: Agne Peetersoo, Anne Jakunin ja Raivo Peeters (Saare Maavalitsus), Raido Liitmäe (Muhu Vallavalitsus), Veiko Viil (Saaremaa Omavalitsuste Liit), Hannes Koppel (Kuessaares Linnavalitsus), Piret Lang, Kätlin Kallas ja Riina Noormägi (Keskkonnaamet), Toomas Magus (Maanteeamet), Urmas Treiel ja Villu Vatsfeld (Saaremaa Ettevõtjate Liit), Piret Pihel (Saaremaa Arenduskeskus), Rita Peirumaa, Keidi Saks ja Inna Ligi (Muinsuskaitseamet). Samuti kaasati teisi asjaomaseid asutusi, ettevõtteid ja mittetulundusühinguid (AS Elektrilevi, AS Elering, Kaitseliit, MTÜ Saaremaa Vabatahtlik Merepääste Selts, OÜ Heliost jt).

Maakonnaplaneeringu koostamisel vaadati üle varem kehtestatud maakonnaplaneeringu teemaplaneeringud. Teemaplaneering „Maakonna sotsiaalne infrastruktuur“ tunnistatakse uue

---

¹ Vastavalt Saaremaa püsiühenduse asjatundjate komisjoni 13.10.2015 istungi seisukohtadele käsitletakse maakonnaplaneeringutes teadaolevaid püsiühenduse maismaale ulatuvaid asukohti. Püsiühenduse asukoht Saare ja Lääne maakonna piirnevas sisemeres määratakse riigi eriplaneeringuga peale arenguvajaduste täpsustumist.

---

maakonnaplaneeringu kehtestamisel kehtetuks seoses teema uue käsitlemisega koostatavas planeeringus. „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused” ja „Tuuleenergeetika” teemaplaneeringud on ajakohased ning nende lahendus on sisse kantud käesolevasse planeeringusse. Maakonnaplaneeringut ei ole võimalik vaidlustada ulatuses, mis puudutab varem kehtestatud teemaplaneeringute sisse kandmist uude maakonnaplaneeringusse.

Maakonnaplaneering koosneb käesolevast seletuskirjast ja kolmest joonisest:

1. Asustuse suunamine;
2. Ruumilised väärtused;
3. Tehnilised võrgustikud;

mis täiendavad üksteist ja moodustavad ühtse terviku. Planeeringu juurde kuuluvad eraldi lisadena Saare maakonna ruumilise arengu analüüs, keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne, maakonnaplaneeringu elluviimise tegevuskava, Saare maakonna „Tuuleenergeetika” teemaplaneering ning teave planeeringu koostamise käigus tehtud menetlustoimingute, koostöö ja kaasamise kohta.

---

1. Ruumiline areng

1.1 Ruumilise arengu analüüs

Maakonna ruumilise arengu analüüs esitab kokkuvõtliku pildi olukorrast, mida Saare maakonnaplaneeringu elluviimisega soovitakse saavutada. Analüüs tugineb üleriigilisele planeeringule „Eesti 2030+“, maakonnaplaneeringu lähteseisukohtadele, maakonna arengustrateegiale, Rahandusministeeriumi poolt tellitud ja koostatud maakonnaplaneeringute juhendmaterjalidele.

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“ seab eesmärgiks kvaliteetse ja mitmekesise elukeskkonna tagamise kõikjal Eestis, kus asustusstruktuuri väärtustamise ja edasiarendamise kõrval loovad elukeskkonna kvaliteeti ka kiired ja mugavad ühendusvõimalused ning tasakaalustatud looduskeskkond laiemas tähenduses sh roheline võrgustik ja väärtuslikud maastikud.

Üleriigiline planeering toetab hajutatumat piirkondlikku energia tootmist ja tarbimist, mis tugineb valdavalt taastuvatele energiaallikatele ja kasutab sealjuures ära energia ja sooja koostootmise võimalused.

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ põhiliseks suuniseks maakonnaplaneeringule on olemasoleva asustusstruktuuri säilitamine ning asustuse suunamine, mille peamiseks kontseptsioonideks on:

- **Hajalinnastunud ruum**, kus asustuse arendamisel säilitatakse ja vääristatakse praegust asustusstruktuuri).
- **Toimepiirkondade põhisusega** arvestamine töö- ja haridusalases liikumises.
- **Asustussüsteemi sidustamine** toimepiirkondade siseselt, Eesti-siseselt ja välismaailmaga.

Üleriigilises planeeringus „Eesti 2030+“ on seatud maakonna tasandil üldisteks strateegilisteks eesmärkideks:

- Tänapäevaste toimepiirkondade funktsionaalsuse säilimine ka tulevikus.
- Ruumi mõistlik ettevalmistamine elukvaliteedi säilimiseks ja tõusuks rahvastiku kahanemise tingimustes.
- Olemasolevale asustusstruktuurile toetuva mitmekesise ja valikuvõimalusi pakkuva elu- ja majanduskeskkonna kujundamine nii linnalises kui maalises asustuses (valikuvõimaluse säilimine eelistatuima elukeskkonna osas).
- Töökohtade, haridusasutuste ja mitmesuguste teenuste kättesaadavuse tagamine toimepiirkondade sisesel ja omavahelisel sidustamise kaudu.
- Esmatähtsate teenuste tagamine toimepiirkondades ja äärealadel.
- Asustuse säilimine ääremaadel ja eritingimustega piirkondades.

Tuginedes eelnimetatud planeeringule ja seal seatud arengu strateegilistele eesmärkidele on analüüsitud Saare maakonna ruumilise arengu põhijooni aastatel 2000-2013 ning sellest lähtuvalt on kavandatud Saaremaa edasise arengu suundumused.

Ruumilise arengu põhjalik analüüs on tervikuna toodud planeeringu lisa 4.

Kokkuvõtte olulisematest arengu põhijoontest ja edasistest suundumustest on toodud alljärgnevalt:

- Maakonna asustussüsteemi ruumiline struktuur jäi põhijoontes püsima, kuigi uusehitusi rajati kõige enam Kuressaare lähiümbruses Kaarma vallas. Asustussüsteemi toimimist kujundavad rahvastiku- ja majandusprotsessid on aga läbi teinud olulised muutused. Eriti kiirelt, üle 20%, on kahanenud Kuressaarest kaugemate Torgu, Kihelkonna, Mustjala, Orissaare, Põide, Laimjala ja Muhu valla
-

---

rahvastik. Rahvastiku dünaamika viitab maakonna servaalade ääremaastumisele ning Kuressaare lähiümbruses Kaarma vallas toimuvale ees- ja valglinnastumisele. Üldise kahanemise foonil koondub rahvastik, eriti selle noorem ja tegusam osa enam maakonnakeskuse lähiümbrusse.

- Ühelt poolt on ettevõtlusaktiivsus kasvanud rohkem perifeersetes piirkondades, mis väljendub nii äriühingute arvu kui nende müügitulu kasvus. Teiselt poolt on enamik suuremaid tööandjaid ja atraktiivseid töökohti jätkuvalt koondunud Kuressaarde ja selle lähiümbrusse. Tööalane pendelränne maalt Kuressaarde on intensiivistunud ja ulatub ka kaugeimate äärealadeni.
- Rahvastiku juba toimunud ja planeeringuperioodil prognoositav jätkuv vananemine ja kahanemine mõjutab negatiivselt enam äärelisi maapiirkondi. Tarbijaskonna arvukuse ja summaarse ostujõu vähenemine toob kaasa nii avalike kui kommertsteenuste kokkutõmbumise. Asustuses kaovad teenuskohad väiksematest asulatest. Omavalitsused püüavad alles hoida esmatähtsaid teenuseid vähemalt vallakeskustes.
- Pinnavee- ja põhjaveekogumite seisund on valdavalt hea. Rannikumere seisund on valdavalt kesine ja seda mitte kohalike tegurite tõttu. Samas on mere kalavarude seisundit hinnatud heaks või stabiilseks, mida aga peavad kindlustama pidevad püügikvoodid.
- Kohalike ehitusmaavarade varustuskindluse osas teravaid probleeme ette näha pole. Ainult kruusaga jätkuva varustatuse kindlustamiseks on vaja planeeringuperioodil hakata ette valmistama uusi mäeeraldisi.
- Maismaa looduskoosluste seisund ja paiknemine ning maakasutus on muutunud vähe. Peamised täheldatud muutused on seotud EL põllumajandus- ja keskkonnapoliitika rakendamisega. Ühelt poolt on kasvanud ja võib ka edasi kasvada ekstensiivne lihaste ja lammaste pidamine, millega kaasneb rohumaade osatähtsuse mõõdukas kasv põllumajandusmaal. Teiselt poolt on loodusliku mitmekesisuse kaitseks kehtestatud ulatuslikud hoiualad.
- EL-iga liitumise järgsel perioodil on suure arenguhüppe läbinud tehniline taristu. Joogiveevarustuse, reoveekäitluse ja jäätmekäitluse osas võib lugeda maakondlikud probleemid pikaks ajaks lahendatuks. Peamised ühendussadamad on välja ehitatud ja siseriiklikud parvlaevaühendused heale tasemel viidud.
- Põhjalikult on parandatud mitmete peamiste turistide külastuskohtade olukorda ja arendatud külalissadamaid. Riigiteedel ulatusliku mustkatete rajamisega on parandatud liiklustingimusi, millest on suur kasu nii kohalikel elanikel kui turistidel.

Toimunud ruumiliste arengute hindamiseks tuleb neid kõrvutada üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ visiooniga, mille järgi Eesti peab saama sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riigiks. Hajalinnastunud ruum peab siduma tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik. 2000. aastatel on Saare maakonnas sellisele ruumikorraldusele teatud määral lähenetud. Rahvastikuseisundi tasakaalustamatus näitab ometi, et linnas, eeslinnas ja maal elamise võrdsest väärtustamisest ollakse kaugel. Visiooni saavutamine pole ka võimalik ainult planeeringute abil vaid riigi ja omavalitsuste mitmekülgsete kooskõlastatud poliitikate ja meetmetega. Planeeringute spetsiifiline otstarve sealjuures on luua visiooni saavutamiseks ruumilisi eeldusi iga piirkonna eripärastest oludest lähtudes.

1.2. Trendid

Eestile olulisemad üleilmsed suundumused on:

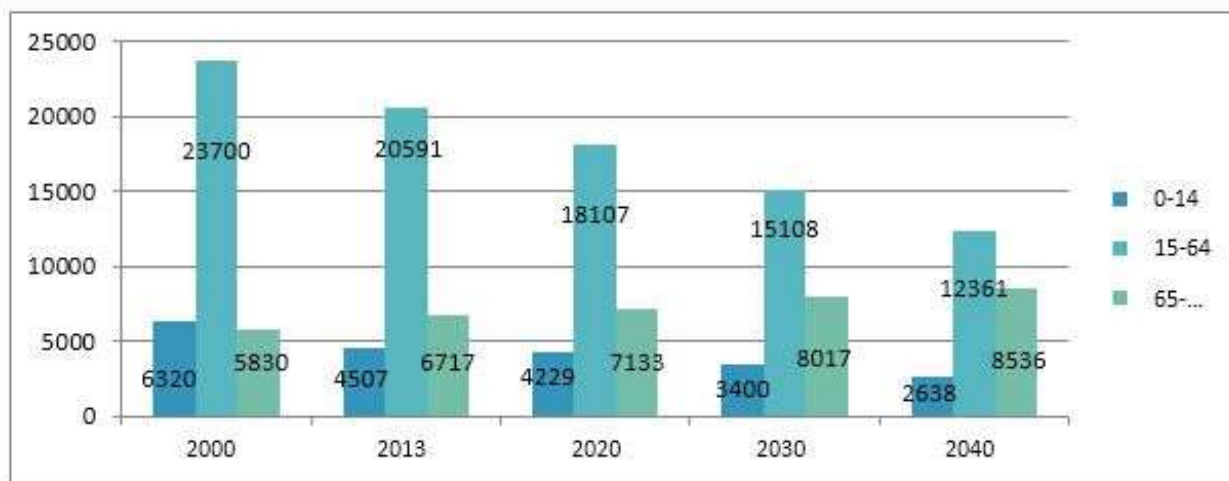

- maailmamajanduse raskuskeskme nihkumine Aiasse;
- üleminek teadmispõhisele majandusele;
- rahvastiku vananemine;
- linnastumine;
- ökoloogiliste väärtuste mõju kasv;
- üleminek laialdasele taastuenergia kasutamisele;
- nn rohelise ja hõbedase majanduse ennakasv.

Aasia tõusu mõju Saare maakonnale on eeldatav eelkõige läbi siinse allhankelise tööstuse konkurentsivõime nõrgenemise ning toiduainete maailmaturu hinna tõusu kaudu. Esimene neist mõjudest võib ohustada märkimisväärset osa praegu maakonna keskusse koondunud töökohti, teine aga parandab põllumajanduse ja toiduainetööstuse väljavaateid.

Üleminek teadmispõhisele majandusele soosib Eestis eeskätt Tallinna ja Tartut, kiirendades seal atraktiivsete ja tasuvate töökohtade teket ja tugevdades seega külgetõmmet ka Saare maakonnast pärit noorte jaoks.

Rahvastiku vananemise trend toimib kogu Eestis juba ammu, seejuures territoriaalselt ebaühtlaselt, sest noored koonduvad üha enam Tallinna ja Tartusse. Trendipõhise rahvastikuprognosi järgi võib rahvastiku vananemine ja kahanemine süveneda Saare maakonnas jätkuvalt sama tempoga (joonis 1). Sel juhul oleks aastal 2030 maakonna rahvaarv ligikaudu 26 000. Tööealiste arv kahaneks üle 5000, laste arv üle 1000 ja eakate arv kasvaks enam kui 1000 võrra. Nagu kogu riigis, nii ka Saare maakonnas on selle trendi mõjud eriti tuntavad maapiirkonnas, kus tööjõu arvukus kahaneb, ettevõtlusvõimalused seetõttu halvenevad, teenuseid kontsentreeritakse ning sotsiaalhoolekande vajadused kasvavad. Kaugemate valdade rahvastik kahaneks sel juhul veel üle 30% võrra ja langeks alla 10000.

Joonis 1. Saare maakonna rahvastikuprognosis aastani 2040. Allikas: Statistikaamet

Linnastumine koondab Eestis rahvastiku üldarvu kahanemise taustal jätkuvalt linnadesse. Kuressaare ja maakonnakeskustes v.a Tallinn ja Tartu rahvastiku absoluutarv küll kahaneb, kuid linna ja selle lähitagamaa rahvaarvu osatähtsus maakonnas kasvab. Kuressaare linna ja endise Kaarma valla territooriumi kogurahvastiku osatähtsus tõuseks praeguste rahvastikusuundumuste jätkudes tõenäoliselt 2030. aastaks maakonnas üle 60% (2013. a 55%). Tähelepanuta ei saa jätta ka asjaolu, et elulaad muutub maal üha enam linlikuks, sest kasvav osa maarahvastikust käib maakonnakeskusesse tööle.

Ökoloogiliste väärtuste mõju kasvatatakse kõikjal, sh ka Saare maakonnas väga mitmekesistes ilmingutes. Mahekaupade ja looduslikest materjalidest toodete turg on kasvav, laieneb ökoturism ja kergliiklusvahendite kasutamine. Kasvatatakse looduslähedast elustiili hindavate linlaste ränne looduskaunites kohtades asuvatesse küladesse. Kokkuvõttes, ökoloogiliste väärtuste mõju kasvatamine annab uusi arenguvõimalusi maapiirkondadele ja parandab linnade, sh Kuressaare elukvaliteeti.

Üleminek laialdasele taastuvenergia kasutamisele laiendab edaspidigi Saare maakonnas, kus eelistatakse biokütuste kasutamist lokaalsete energialahenduste tarbeks. Tõenäoline on kasvav huvi tuuleparkide paigutamiseks Saare maakonna maismaale või rannikumerre, mille eelduseks on põhivõrkude vastava rekonstrueerimise otsustamine. Saaremaal on Eesti parim potentsiaal päikeseenergia tootmiseks, kuna päikesepaiste kestus on siin suurem kui mujal.

Rohe- ja hõbemajanduse ennakasvatamine on Eestis alles tärkamas. Praeguste arusaamade järgi nende kasvatul ei saa prognoosida mingit selget ühesuunalist ruumilist mõju. Kindel on, et Saare maakonnal on eeldusi rohe- ja hõbemajanduse kasvatust majanduslikult võita.

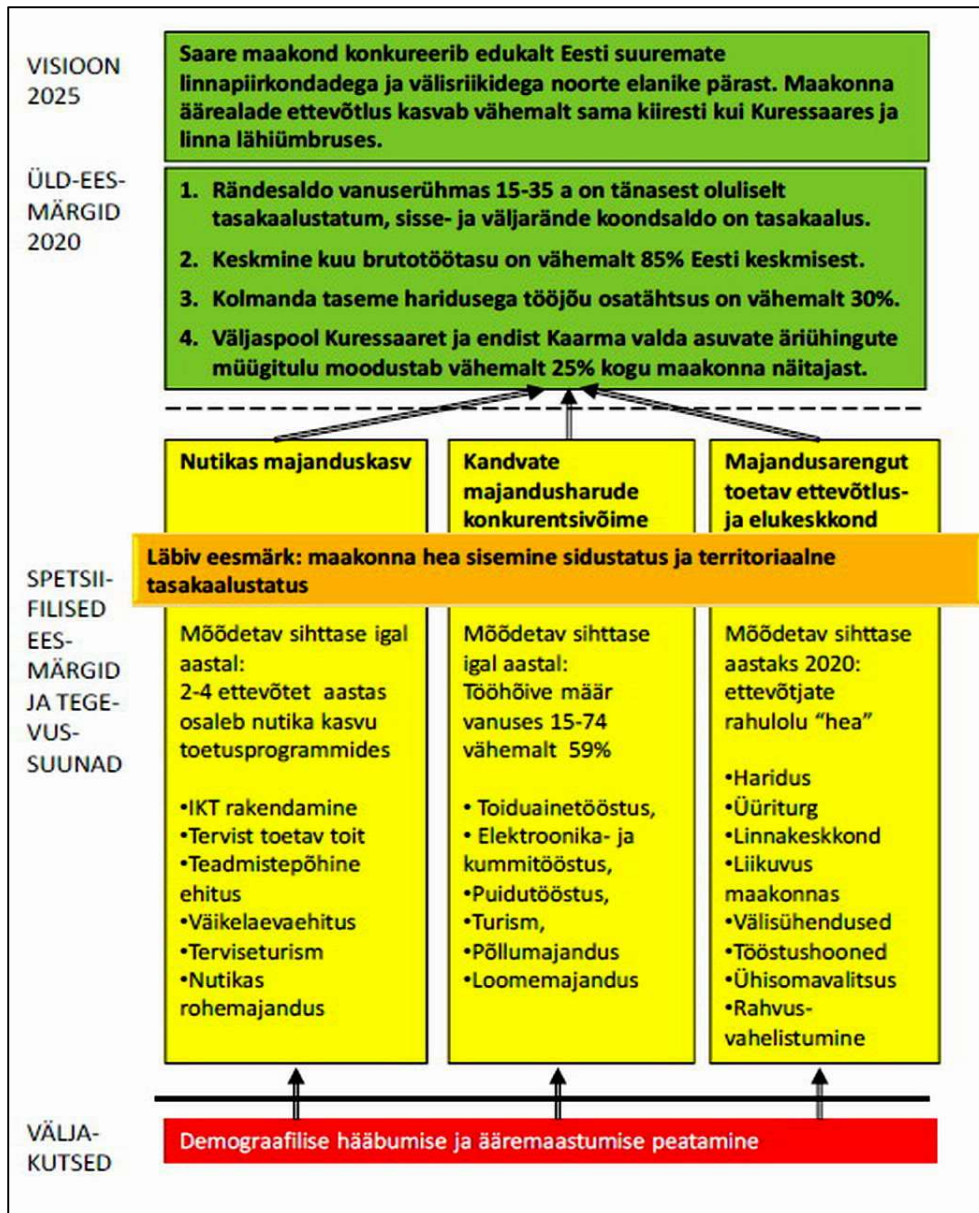
1.3. Ruumilise arengu visioon

Saare maakonna arengustrateegias kokkulepitud arenguvision aastaks 2025 on järgmine:

Saare maakond konkureerib edukalt Eesti suuremate linnapiirkondadega ja välisriikidega noorte elanike pärast. Konkurentsivõimeline keskmine palk, mitmekesise töö pakkumine ja kasvatatud nõudlus kõrge kvalifikatsiooniga tööjõu järele on olulisel määral tasakaalustanud noorte rände ja loonud aluse maakonna demograafilise jätkusuutlikkuse paranemiseks. Maakonna äärealade ettevõtlus kasvatatakse vähemalt sama kiiresti kui Kuressaares ja linna lähiümbruses luues eelduse kohaliku rahvastikuolukorra stabiliseerumiseks pikemas vaates.

Arengustrateegias seatakse aastani 2020 kolm spetsiifilist eesmärki (joonis 2) :

- nutikas majanduskasvat;
  - kandvate majandusharude konkurentsivõime;
  - majandusarengut toetav ettevõtlus- ja elukeskkond.
-

Joonis 2. Saare maakonna arengustrateegia ülevaatic skeem.

Maakonnaplaneering on eelkõige vahend kolmanda eesmärgi saavutamiseks – majandusarengut toetava ettevõtlus- ja elukeskkonna kujundamiseks. Saare maakonna ruumilise arengu läbiv eesmärk on maakonna hea sisemine sidustus ja territoriaalne tasakaalustus.

Saare maakond on osa Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialast². Programmiala säästliku arengu visioon³ näeb ette, et Lääne-Eesti saarestiku kujunemist Eesti juhtivaks rohemajandusliku innovatsiooni ja pilootprojektide piirkonnaks kohalike looduslike ja poollooduslike maismaa- ja merekoosluste loodusvarade kestliku kasutamise alal. Piirkonna teadlikkus säästava arengu põhimõtetest on kõrge ja suhtumine toetav.

² Maismaa- ja mere- või rannikuökosüsteemide või nende kombinatsiooni piirkond, mis on rahvusvaheliselt tunnustatud UNESCO programmi MAB raames. Alad määratakse riikide valitsuste poolt. Iga ala peab vastama miinimumkriteeriumidele ja rahuldama teatud tingimusi, et õigustada selle arvamist biosfäärialade maailmavõrgustikku. Iga ala peab täitma kolme funktsiooni: loodusliku mitmekesisuse säilitamise, sotsiaalmajandusliku arengu ja logistilist tugifunktsiooni (teadusuuringud, haridus ja teavitus).

³ Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programm 2014-2020
http://www.keskkonnaamet.ee/public/BPA_programm_eelnou_17dets.pdf

---

Saarte kogukonnad, ettevõtjad ja avalikkus toetavad laialdaselt rohemajanduse arengut ja tunnustavad seda piirkonna sotsiaalse ja majandusliku edu saavutamise toimiva koostöömudelina.

Biosfääri programmiala säästlikuks arenguks on seatud neli eesmärki, millest maakonnaplaneering saab panustada kahte:

- Biosfääri programmiala on kujunenud kestliku majanduse ja looduskasutuse pilootpiirkonnaks. Eesmärgi täitmiseks nähakse ette kestliku energeetika, põllumajanduse, metsanduse, kalanduse, turismi, planeerimise ja ehitamise arendamist.
- Looduslik mitmekesisus on säilitatud. Selleks nähakse ette kohalike kogukondade kaasamist elurikkuse säilitamiseks.

1.4. Ruumilise arengu põhimõtted

Majandusarengut toetava ettevõtlus- ja elukeskkonna kujundamiseks seatakse maakonnaplaneeringu elluviimisel järgmisi põhimõtteid:

- Kahaneva ja vananeva elanikkonna tingimustes keskendutakse olemasolevate ja traditsiooniliste väärtuste säilitamisele ja parandamisele, eelistades nutikaid lahendusi ja kvaliteeti kvantiteedile. Seda nii asustuse ja majanduse suunamisel kui tehniliste võrgustike arendamisel.
  - Teenuskeskuste võrgustiku kujundamisel arvestatakse muutuvaid majanduslikke võimalusi ja elanikkonna paiknemist, kuid nii, et teenused oleks valdavale osale maakonna elanikest piisavalt hästi kätte saadavad.
  - Asustuse suunamisel keskendutakse Kuressaare linnale ja kahaneva elanikkonnaga piirkondadele. Tuleb hoida Kuressaare linna kompaktsust ja vältida selle valgumist üle piiride. Kahanevates piirkondades on vajalik mõelda ruumilistele ümberkorraldamistele, mis võimaldaksid säilitada elanikkonna vajadustele vastava elukeskkonna, mille käigus hoidmine ei käiks omavalitsusele ega kohalikele elanikele üle jõu.
  - Tehnilist taristut – teid, sadamaid, elektrivarustust, lairibaühendusi jm arendatakse arvestades eelkõige ettevõtjate vajadusi. Samal ajal tõhustatakse olemasolevate tööstusalade kasutust.
  - Saarte elu- ja majanduskeskkonna säilitamiseks ning konkurentsivõime tõstmiseks arendatakse kiireid, regulaarseid ja usaldusväärseid ühendusi saarte ja mandri vahel nii laevade kui lennukitega.
  - Keskkonnanohiu, majandusliku säästlikkuse ja terve eluviisi edendamise huvides tõstetakse ühistranspordi ja kergliikluse konkurentsivõimet.
  - Sadamaid arendatakse multifunktsionaalsetena, pöörates rohkem tähelepanu sinimajandusele. Riigi väikesadamate võrgustikku täiendavad maakondliku tähtsusega kogukonnasadamad.
  - Tagatakse saarte elektrivarustuskindlus ja tugevdatakse elektrivõrku, arvestades tuule- ja päikeseenergia tootmise potentsiaali.
  - Arendatakse välja kogu maakonda kattev lairibavõrk.
  - Saarte traditsioonilised elu- ja looduskeskkonna väärtused – maastikud, kooslused, pärandkultuur, rannad, roheline võrgustik ja veealad säilitatakse nende jätkuva säästliku majandamisega. Uue ruumilise keskkonna kujundamisel austatakse kultuuripärandit. Kultuurimälestiste säilimise tagab eelkõige mälestisele kohane ja omanikule huvipakkuv kasutamiskiivi.
  - Kohalikke ressursse sh põhjaveid, väärtuslikke põllumajandusmaid ja maavaravarusid kasutatakse säästlikult.
-

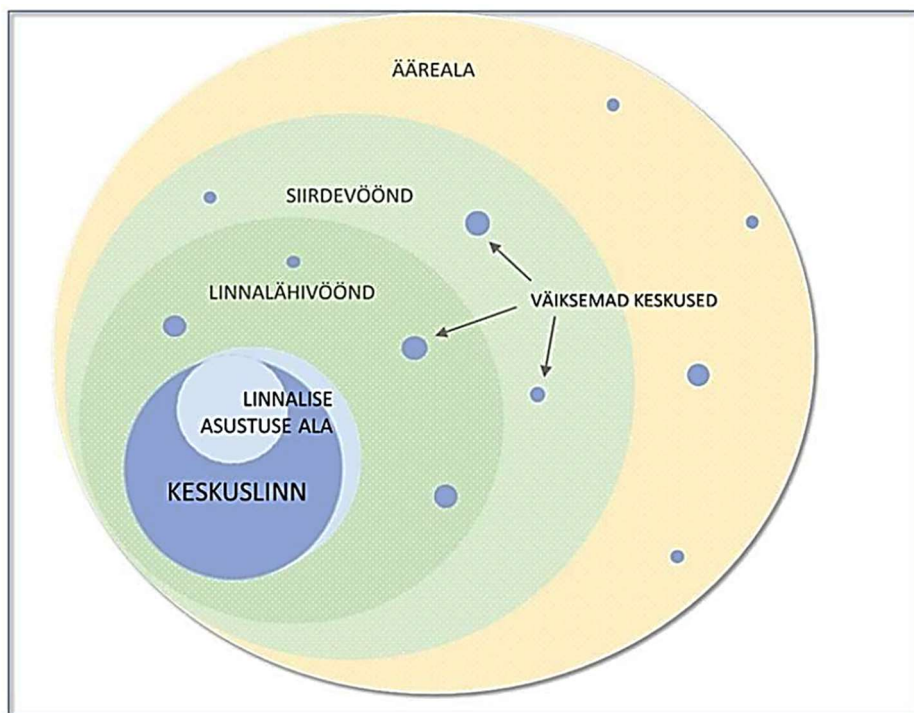
2. Austusstruktuur ja asustuse suunamine

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+“ seab eesmärgiks kvaliteetse ja mitmekesise elukeskkonna tagamise kõikjal Eestis. Selle eesmärgi täitmiseks sätestab „Eesti 2030+“ kaks peamist põhimõtet:

- olemasoleva hajaasustusstruktuuri säilitamine;
- linnaruumi kompaktsuse tõstmine.

Maakonnaplaneeringus on asustusstruktuuri käsitletud joonisel 3 kajastatud mudeli järgi, mis näitab ära asustuse suunamise võtmekomponentide – toimepiirkonna, keskuste võrgustiku ja linnalise asustusega ala – omavahelised seosed.

Asustussüsteem maakonnaplaneeringus on omavahel hierarhiliselt ja funktsionaalselt seotud nii, et lähestikku paiknevad erineva tasandi keskused toetaksid üksteist ning omaksid toimivaid ühendusi oma tagamaaga. Maakonnaplaneeringuga ei kavandatud asustuse suunamisel maareformi seaduse tähenduses uusi tiheasustusalasid vaid lähtuti neist, mis on määratud kehtivate üldplaneeringutega.

Joonis 3. Asustusstruktuuri põhimõtteline skeem: keskused toimepiirkonnas ja asustuse iseloom

2.1. Toimepiirkond

Asustuse arengu suunamise oluline lähtekoht on inimeste igapäevane ruumiline käitumine kohalikul ja regionaalsel tasandil, mis on seotud nii elukoha, töökohtade kui ka teenuste paiknemisega. Üleriigilise planeeringu kohaselt jaguneb Eesti ruumiliselt toimepiirkondadeks, milles tööeline elanikkond liigub pidevalt valdavalt marsruudil elukoht – töökoht – igapäevateenused. Üleriigilise planeeringu järgi peab edaspidine

pikaajaline ruumiline areng lähtuma pendelrände peamistest sihtkohtadest ja nende toimepiirkondadest⁴, toimepiirkonna sees paiknevatest keskustest ning nende tugevdamise ja ühendamise võimalustest.

Toimepiirkond on keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb keskuslinnast ja sellega funktsionaalselt seotud tagamaast, mille elanikkonnale on keskuslinn igapäevaselt oluline töökohtade ja teenuste tarbimise sihtkoht. Toimepiirkonna hierarhia jaguneb järgmiselt: **toimepiirkonna keskus – tugi-toimepiirkonna keskus ja paikkond ehk kant**⁵.

Saare maakonnas on üks toimepiirkond keskusega Kuressaares⁶ (joonis 4). Võrreldes 2000. ja 2011. a rahvaloenduste andmeid selgub, et tööränne Kuressaarde on üle maakonna intensiivistunud ja toimub üha kaugemalt. Varasema 19% asemel käib maakonnakeskusesse tööle 30% maapiirkonna hõivatutest. Umbes 1/3 Kuressaare töökohtadest täidavad tänaseks ligi 2000 pendeldajat maalt.

Tugi-toimepiirkonda Saare maakonnaplaneeringuga ei määratletud.

Kuressaare linnastu koosneb 26 **paikkonnast ehk kandist** (joonis 5). Kõige suurem osakaal hõivatutest käib Kuressaarde tööle Laheküla, Kudjape, Vaivere kantidest. Õpirände osas on samuti gümnasistide jaoks ülekaalukaks keskuseks saanud Kuressaare linn.

Toimepiirkonnad jaotuvad sisemiselt vöönditeks, mis näitab kui tugevalt on toimepiirkonda kuuluvad kandidid toimepiirkonna keskusega seotud. Toimepiirkonna sees saab eristada kolme vööndit - linna lähivöönd, siirdevöönd, ääreala. Vööndid on määratud pendelrände intensiivsuse alusel, näidates liikumist toimepiirkonna keskusesse. Planeeringuga pakutakse välja lahendused teenuste kättesaadavuse tagamiseks erinevates vööndites.

Linna lähivöönd – linna ümbritsev toimepiirkonna osa, kus 31% ja enam inimestest on keskuslinnaga teenuste ja töökohtade tõttu tihedalt seotud. Mõningal määral on toimunud Kuressaare linna ümbruses sellele vööndile iseloomulik valglinnastumine. Linna lähivööndi suuremad keskused (või asulad) on Kudjape alevik - 522 elanikku, Nasva asula - 369 elanikku. Kokku elab Kuressaare lähiümbruse kantides 1790 ja Kuressaare linnas 14895 elanikku.

Linna lähivööndi alade arendamise põhimõtted:

- tõsta ja tihendada keskuste kompaktsust, vältida linna ja keskuste lähialadele uute kompaksete hoonestusalade kavandamist;
- korraldada ühistranspordi ühendused toimepiirkonna keskusega piisava sagedusega tööle ja kooli käimiseks ning teenuste kättesaadavuse tagamiseks;
- arendada uut ja täiendada olemasolevat jalg- ja jalgrattateede võrgustikku ohutuks liiklemiseks ning alternatiiviks auto- ja ühistranspordi kasutamisele;
- soodustada tööstusalade arengut, mis on aluseks uute töökohtade loomisel.

⁴ Toimepiirkond on keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb keskuslinnast ja sellega funktsionaalselt seotud tagamaast, mille elanikkonnale on keskuslinn igapäevaselt oluline töökohtade ja teenuste tarbimise sihtkoht (Statistikaamet, „Toimepiirkondade määramine“ 2011).

⁵ Regionaalministri 2013. aasta juhend toimepiirkondade käsitlemiseks maakonnaplaneeringutes defineerib kandi kui asustussüsteemi esmase (alama astme) funktsionaalse terviku või ühtse osa, mille moodustab asustusüksus või nende grupp. Maakonnaplaneeringu lahenduse väljatöötamisel ei ole lähtutud kantide jaotusest ehk nende piiridest.

⁶ Toimepiirkond on keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb keskuslinnast ja sellega funktsionaalselt seotud tagamaast, mille elanikkonnale on keskuslinn igapäevaselt oluline töökohtade ja teenuste tarbimise sihtkoht (Statistikaamet, „Toimepiirkondade määramine“ 2011).

Siirdevöönd on toimepiirkonna osa, kus toimepiirkonna keskusega on teenuste ja töökohtade tõttu seotud 16-30% elanikest (joonis 4).

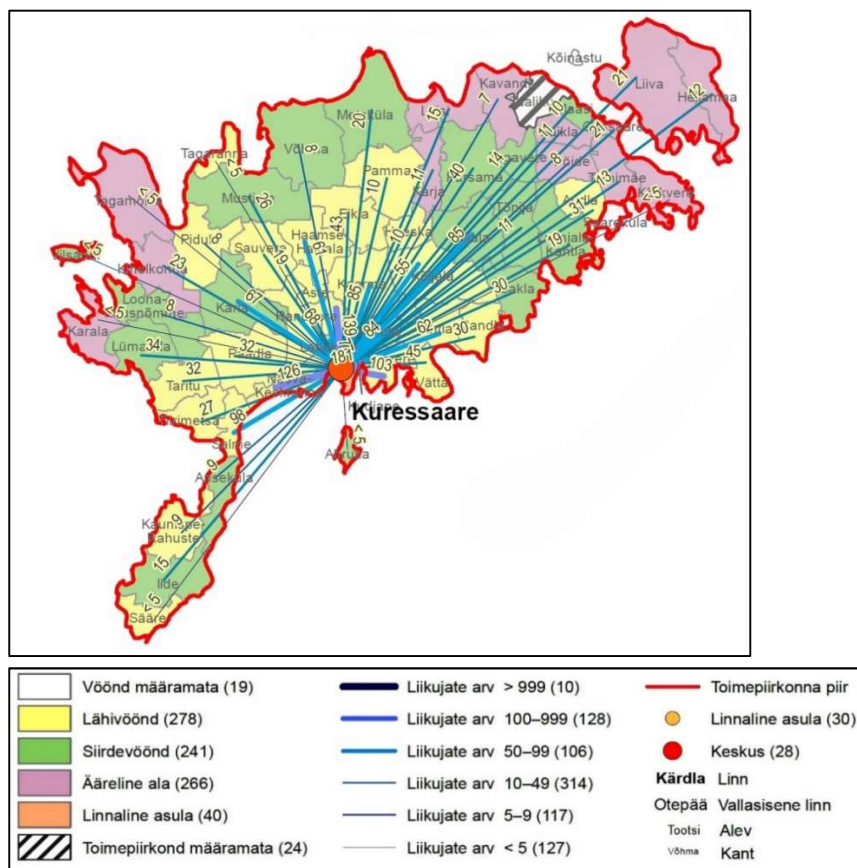
Siirdevööndi alade arendamise põhimõtted:

- keskustes säilitada ja vajadusel parendada olemasolevad teenused;
- korraldada tööpäevadel piisava sagedusega ühistranspordi ühendused toimepiirkonna keskusega;
- ühistranspordiliinide ja -graafikute kujundamisel arvestada peamiste tööalaste ja koolirände suundadega;
- maakondliku tähtsusega teedele, kus liigub ka ühistransport, rajada mustkate;
- piirkondades, mida läbib raudtee, korraldada head juurdepääsud peatustele ning välja ehitada turvalised parklad;
- siirdevööndi teenuskeskuste sidumiseks tagamaaga, rajada täiendavaid jalg- ja jalgrattateid.

Ääreala – toimepiirkonna servaala (joonis 4), valdavalt hajaasustusega piirkond, kus toimepiirkonna keskusega on igapäevaselt teenuste ja töökohtade tõttu seotud kuni 15% elanikest.

Äärealade arendamise põhimõtted:

- keskustes säilitada või parendada olemasolevad teenused, vajadusel juurde luua, korraldades teenuste toomine ääreala piirkondadesse kohapeale;
- kasutada kombineeritud transporditeenuseid - tellimussõitude rakendamine (nõudebuss), eratranspordi ja elanike ühisalgatuste toetamine transpordi korraldamisel;
- kaugtöövõimaluste ja e-teenuste rakendamiseks tagada kvaliteetne andmeside levi;
- korraldada koolitransporti.

Joonis 4. Kuressaare toimepiirkond 2011. a rahvaloenduse andmete alusel. Allikas: Statistikaamet, 2014.

nüüd kavandada teenuskeskuste võrgustik selliselt, et teenused oleks valdavale osale maakonna elanikest piisavalt hästi kätte saadavad muutuvate majanduslike võimaluste ja otstarbekuse piires.

Maakonnaplaneeringus esitatud teenuskeskuste võrgustiku näol on tegemist ettepanekuga kõigile olulistele osapooltele – riigi keskviimule, kohalikele omavalitsustele, kohalikele kogukondadele ja erasektorile – oma pädevuse piires ühise vastutuse võtmiseks teenuste osutamiseks ning selleks tingimuste loomiseks vähemalt teenuskeskuste võrgustiku ulatuses. Seejuures ei piirata teenuste osutamist väljaspool teenuskeskuste võrgustikku, juhul kui erinevad osapooled peavad seda kohalike huvide seisukohalt võimalikuks ja otstarbekaks.

2.2. 1. Maakondlik keskus

Maakondliku keskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on kokkulepitud kriteeriumide alusel alates 15000 elanikust. Teenuste kättesaadavuse piirkond kuni 40 km, 60 min ühistranspordiga. Maakondlik keskus on maakonna olulisim töökohtade ja teenuste koondumise koht.

Maakondlikus keskses on soovitavalt kättesaadavad madalamate tasandite keskuste teenused ning täiendavalt järgnevad teenused:

- haigla, eriarstiabi;
- riigiasutuste regionaalsed klienditeeninduse üksused;
- politseijaoskond;
- pangakontor;
- võistlusstaadion;
- maakonnaraamatukogu;
- ülikool, rakenduskõrgkool, kutseõppe- või täiendusõppeasutus.

Kuressaare linn on ühtlasi nii Saaremaa maakondlik keskus kui ka toimepiirkonna keskuseks. Kuressaare rahuldava kättesaadavuse piirkonda kuulub **41 paikkonda (kanti)** ja regionaalsete teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonnast välja jääb **21 Saaremaa paikkonda (kanti)**.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kuressaare linn	26084	22132	754	610	41

2.2. 2. Piirkondlik keskus

Piirkondliku keskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on kokkulepitud kriteeriumide alusel alates 4500 elanikust ja on piirkonnas oluline teenuste ja töökohtade koondumise koht.

Piirkondlikus keskses on soovitavalt kättesaadavad madalamate tasandite keskuste teenused ning täiendavalt järgnevad teenused:

- esmatasandi tervisekeskus;

- apteek;
- hambaravi;
- gümnaasium⁸;
- kultuurikeskus;
- ujula;
- ühistranspordi terminal;
- hooldekodu eakatele;
- ehitus- ja aiakaupade kauplus;
- kiirabijaam;
- päästekomando.

Saaremaal on kaks piirkondlikku keskust – lisaks Kuressaare linnale, mis maakondliku keskusena täidab vajadusel ka kõigi madalamate tasemete keskuste rolli on teiseks piirkondlikuks keskuseks tema kõrval Orissaare alevik. Orissaare kui piirkondliku teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 27 km, 45 min ühistranspordiga) kuulub 14 paikkonda (kanti).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete gümnaasiumiõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Orissaare alevik	4539	3811	103	83	14

Orissaare alevikul võib rahvastikuprotsesside jätkudes kliendibaasi prognoosist lähtuvalt muutuda järjest raskemaks piirkondliku keskuse rolli täitmine. Arvestades maakonna olulise osa paikkondade (kantide) kaugust Kuressaarest on Orissaare kui piirkondliku teenuskeskuse arendamine Ida-Saaremaal olulise tähtsusega kohalike kvaliteetteenuste kättesaadavuse tagamisel.

2.2. 3. Kohalik keskus

Kohaliku keskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on kokkulepitud kriteeriumide alusel alates 1500 elanikust. Keskuses on soovitavalt kättesaadavad teenused, mis rahuldavad elanike põhivajadused.

Kohalikus keskuses paiknevad lisaks lähikeskuses paiknevatele teenustele järgnevad teenused:

- põhikool;
- lasteaed;
- spordisaal, välispordiväljak ja terviserada;
- noortekeskus;
- rahvamaja;
- raamatukogu;
- postkontor;
- sularahaautomaat või postipank;
- päevakeskus eakatele;
- sotsiaaltöötaja vastuvõtt;
- kütuse müügikoht;
- piirkonnapolitseiniku vastuvõtupunkt.

⁸ Kvaliteetse gümnaasiumihariduse kättesaadavuse tagamine on riigi prioriteet, mida viiakse ellu gümnaasiumivõrgu arendamisega valdavalt maakondlikes keskustes lähtudes haridusstrateegiast ja selle programmidest. Piirkondlikes keskustes gümnaasiumihariduse arendamine toimub vastavalt riiklikele vajadustele.

Uuringu kriteeriumitele vastavateks **kohalikeks keskusteks on Leisi ja Kärla**, kus teenuskeskuse teenuste rahuldava kättesaadavuse piirkonda (kuni 15 km, 30 min ühistranspordiga) kuulub Leisil 5 ja Kärlal 3 paikkonda (kanti).

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Teenuskeskuse potentsiaalse kliendibaasi arvestuslik suurus		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Teenuspiirkonda haaratud paikkondade arv
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Leisi alevik	1782	1496	1782	1496	148	130	5
Kärla alevik	1644	1380	1644	1380	113	99	3

Nii Leisi kui Kärla puhul langeb piirkonna elanike arv 2030. aastaks maakondlikule rahvastikuprognosile tuginedes vähesel määral alla kliendibaasi kriteeriumit.

Lisaks on koondunud teenusvajadust ning kaugust teistest keskustest arvesse võttes on **kohalikuks keskuseks määratud ka Liiva, Valjala ning ühise keskusena Lümända-Kihelkonna**.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Liiva	1476	1239	96	84	13,1
Valjala	1176	987	109	96	26,2
Lümända	691	580	64	56	31,0
Kihelkonna	633	532	45	40	31,3

2.2. 4. Lähikeskus

Lähikeskuse teenuste jätkusuutlikkust tagav piirkonna elanike arv on kokkulepitud kriteeriumide alusel alates 500 elanikust. Keskus aitab parandada teenuste kättesaadavust suurematest keskustest eemal paiknevates piirkondades.

Lähikeskuses on soovitavalt kättesaadavad järgnevad teenused:

- toidu- ja esmatarbekaupade kauplus;
- postipunkt;
- haruraamatukogu;
- laste päevahoid;
- algkool;
- vaba aja keskus;
- välispordiväljak.

Lähikeskuseks on tulenevalt kaugusest kõrgema tasandi keskustest või olulisest koondunud teenusvajadusest tiheasustusaladel määratud järgmised paikkonnad.

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooli-õpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
Kõljala	1080	907	79	69	18,3
Aste	1017	854	96	84	11,7
Salme	975	819	96	84	19,0
Tornimäe	794	667	68	60	7,7
Mustjala	612	514	44	39	30,3
Laimjala-Kahtla	559	469	51	45	16,6

2.2. 5. Saareline keskus

Saareline keskus on keskus, mille piirkondlik eraldatus eeldab enam paindlikke lahendusi ja toetusmeetmeid kohapealsete teenuste ja töökohtade säilitamiseks ning ettevõtluskeskkonna arengu soodustamiseks.

Saare maakonna koosseisu kuulub **Ruhnu saar**, millel on vajalik tagada kõigi lähikeskuse teenused ning lisaks põhikooliharidus I-III kooliastmeni, postiteenus universaalse postiteenuse mõttes ning esmatasandi tervishoiuteenus tervisekeskuse filiaali mõttes või telemeditsiini vahenditega. **Sarnase saarelise kättesaadavuse eripäraga on ka Sõrve sääär, keskusega lides.**

Keskuse paikkond	Elanike arv hea kättesaadavusega teenuspiirkonnas		Potentsiaalsete põhikooliõpilaste arvu hinnang		Kaugus lähimast kõrgema tasandi keskusest
	2011	2030 hinnang	2011	2030 hinnang	
lide	217	182	18	16	44,6
Ruhnu	55	46	6	5	76,9

Ettepanekud teenuste kättesaadavuse tagamiseks maakonnas:

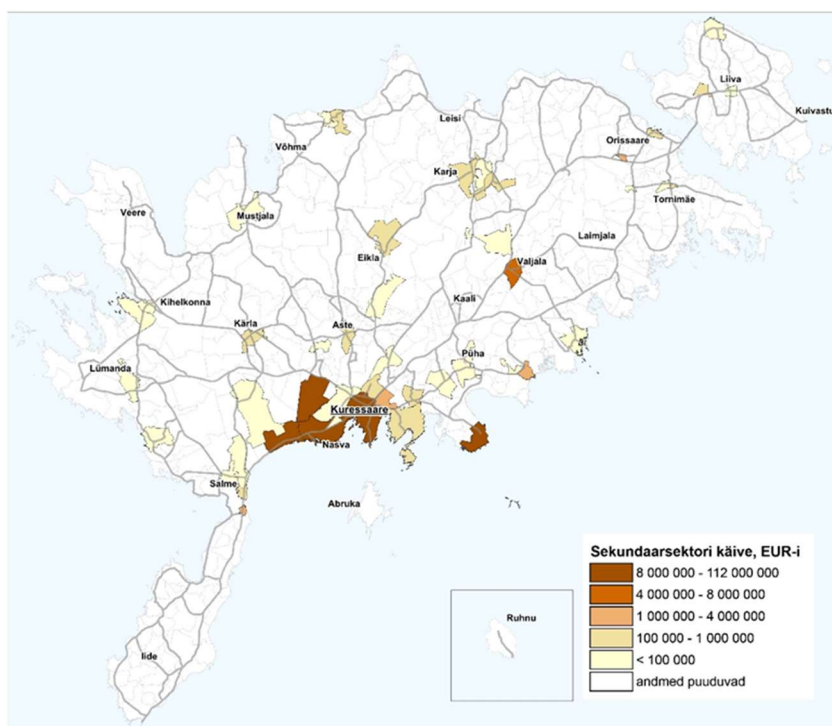
- Olenevalt teenuse iseloomust tuleb säilitada võimalusel teenused selleks sobiva tasandi keskuses kohapeal.
- Teenuse suunamisel teistesse keskustesse tuleb korraldada kättesaadavus ühistranspordi või muude transpordi lahendustega.
- Üksteisele lähedal asuvate keskuste puhul on otstarbekas moodustada ühine teenuskeskus, kus teenused jaotuvad mõlema keskuse vahel.
- Rakendada alternatiivseid lahendusi (internetipõhised teenused, teenuse viimine tarbijani, nõudetransport, perioodilised teenused jne) kui teenuste saamine on raskendatud ühistranspordikorralduse ebaotstarbekuse tõttu (puudub võimalus liikuda edasi-tagasi mõistliku ajavahega, liinid puuduvad, reisijate vähesus jne).
- Piirkondades, kus teenuse säilitamine kohapeal on vajalik piirkonna elujõulisuse tagamiseks, kaaluda teenuste kättesaadavuse tagamiseks regionaalsete toetuste rakendamist.

- Keskustesse teenuste kavandamisel ja väljaarendamisel arvestada selles keskuses juba varem välja kujunenud funktsioone või eripärasid.

2.3 Ettevõtlus ja töökohad

Saare maakonna majanduses nagu kogu Eesti majanduses on ülekaalus teenused ehk tertsiaarsektor. Tertsiaarsektor annab üle poole regionaalsest sisemajanduse kogutoodangust (RSKT-st). Sekundaarsektori osatähtsus RSKT-st küündis 2012. aastal peaaegu 40%-ni, mis on Eesti üldisel taustal (28,9%) kõrge näitaja. Primaarsektori osatähtsus on 7-8%. Ka tööhõives on juhtival kohal tertsiaarsektor, mis annab üle poole tööhõivest, sekundaarsektori osa kõigub 30-40% vahel. 95% kõigist ettevõttest on kuni 10 töötajaga mikroettevõtted. Vähemalt 250 töötajaga suurettevõtteid on maakonnas vaid 4. Suurima töötajate arvuga ettevõtteid on töötlevas tööstuses.

Töötlevas tööstuses on mahukamad harud toiduainetööstus, masinaehitus ning kummi- ja plastitööstus, mis annavad ühtekokku üle 90% töötleva tööstuse müügitulust ja üle 80% tööhõivest. Kõik suuremad ettevõtted neis harudes paiknevad Kuressaares või lähipiirkonnas (nt Nasval, Mullutus) v.a Läätsa, Vätta ja Mõntu kalatööstused (joonis 6).

Joonis 6. Sekundaarsektori ruumiline paigutus ja käive Saare maakonnas. Allikas: RIKS, 2013

Sellela kujundab töötlev tööstus suurel määral töörande linnakeskset mustrit maakonnas ja kindlustab ka Kuressaare tertsiaarsektori positsioone. Umbes 1/3 Kuressaare töökohtadest täidavad tänaseks ligi 2000 pendeldajat maapiirkondadest. Orissaare alevik pakub tööd küll 12-19% Laimjala, Põide ja Muhu valla hõivatutest, aga paljud Orissaare valla elanikud käivad tööle Kuressaarde.

Saare maakonna ettevõtlus on seni arenenud ilma ettevalmistatud tööstus- ja logistikaaladeta. Ka ettenähtavas tulevikus puudub vajadus uute suuremate tööstusalade järele. Siiski ei rahulda ettevõtjaid enamasti enam nõukogude ajast jäänud tootmishoonete kohandamine, vaid soovitakse kaasaegseid ja

---

funktsionaalseid hooneid. Samuti võivad tööstusalade arengule takistuseks saada puudujäägid tehnilises taristus – elektrivarustus, lairibaühendus, vesi- ja kanalisatsioon. Tehnilist taristut tuleb maakonnas arendada arvestades ettevõtjate vajadusi.

Põhimõtted tööstusalade arendamisel:

- ettevõtlus- ja tootmisalade kavandamist toetada maakondlikku, piirkondlikesse ja kohalikesse keskustesse;
- säilitada olemasolevad tööstusalad, uuendades nende taristut ja tootmishooneid.
- suurendada olemasolevatel tööstusaladel maakasutuse ratsionaalsust. Efektiivne äri- ja tootmispiirkondade täisehitusprotsent on alates 40 %-st;
- vajadusel tagada olemasolevatele tööstusaladele laienemisvõimalus;
- töötleva tööstuse ja tööstusalade arendamisel tuleb senisest enam ära kasutada sadamate (ptk 4.1.3.) võimalusi;
- olemasolevate ettevõtlus- ja tootmisalade laiendamisel ning uute kavandamisel hinnata eelnevalt tegevusega kaasnevaid keskkonnamõjusid, ohtlike ettevõteteid ei planeerita elamualadele lähemale kui 300 meetrit (keskmine ohtlike ettevõtete ohuala).

2.4. Asustuse suunamise põhimõtted

Asustuse arengu suunamine on vajalik eelkõige piirkondades, kus asustus on märkimisväärselt muutunud viimase 20 aasta jooksul ja piirkondades, kus on ette näha asustuse muutumist tulevikus. Eelkõige on nendeks piirkonnad, kus viimase kümnendi jooksul on toimunud valglinnastumine ja piirkonnad, kus elanikkond lähikümneanditel kiiresti kahaneb ja rahvastiku koosseis oluliselt muutub.

Rahvastikuprognosi järgi võib rahvastiku vananemine ja kahanemine Saare maakonnas jätkuda (joonis 1). Prognoositav maakonna rahvaarv aastal 2030 on ligikaudu 26 000. Rahvastiku dünaamika viitab maakonna servaalade ääremaastumisele ning Kuressaare lähiümbruses toimuvale ees- ja valglinnastumisele. Üldise kahanemise foonil koondub rahvastik, eriti selle noorem ja tegusam osa, enam maakonnakeskuse lähiümbrusse. Kaugemate piirkondade rahvastik kahaneks üle 30% võrra ja langeks alla 10 000. Selle trendi tulemusena maapiirkonnas tööjõu arvukus kahaneb, ettevõtlusvõimalused seetõttu halvenevad, teenuseid kontsentreeritakse ning sotsiaalhoolekande vajadused kasvavad.

Lähtudes üleriigilise planeeringu põhimõtetest, tuleks tihedalt asustatud aladel kompaktsust tõsta ning hajaasustuses olemasolevat tihedust hoida. Asustuse areng ei tohi kaasa tuua asjatuid kulusid uue tehnilise ja sotsiaalse taristu rajamisel ja eksploatatsioonil ning peab soodustama mitmekesise ja kvaliteetse elukeskkonna säilimist. Sellise arengu saavutamiseks on tarvis suurendada olemasoleva kompaktse asustusega piirkondade ruumilist ja funktsionaalset sidusust, leida uus rakendus kasutusest välja langenud maadele ning säilitada väljakujunenud asustumustreid hajaasustuses.

2.4.1 Linnalise asustusega alad

Linnalise asustusega alade määramise aluseks on üleriigilise planeeringu seisukohad, mille kohaselt linnade ja teiste suuremate asulate planeerimisel tuleb tähelepanu pöörata nende kompaktsuse säilitamisele, sisestruktuuride tihendamisele ning seni kasutusest kõrvale jäänud alade taaskasutusele võtmisele.

Linnalise asustuse aladena ei käsitleta monofunktsionaalse asustusega ala (nt suvilapiirkonnad) vaid äri-, tootmise-, teenuste-, elamis- ja puhke funktsioonidega alasid, kus on tõenäoline kompaktse ja mitmekülgse

---

---

linnalise elukvaliteedi teke. Asustuse kompaktsus loob aluse mõistlike kuludega ja kestlikule arengule sh tehnilise ja sotsiaalse taristu rajamisel ja kasutamisel. Kompaktne asustus on eelduseks inimeste igapäevasele liikumisele kuluva aja ja energia vähenemisele, transpordi efektiivsusele, teenuste kättesaadavusele ja looduskeskkonnale vähenevale koormusele.

Seega on Saare maakonnaplaneeringus määratud sobilikeks linnalise asustusega aladeks, alad, mida iseloomustavad asustuse kompaktsus – nii olemasoleva hoonestuse tihedus, maakasutusfunktsioonide mitmekesisus, ühtsed teede- ja tehnovõrgud kui ka töökohtade ja mitmesuguste teenuste olemasolu.

Linnalise asustusega alad võivad, kuid ei pruugi kattuda maareformi tähenduses määratud tiheasustusaladega. Väljaspool linnalise asustusega alasid paiknevad tiheasustusalad säilivad ja neid võib ka edaspidi tihendada ning laiendada.

Linnalise asustusega aladel on ehitustegevuse aluseks üldplaneeringud ja detailplaneeringud. Linnalise asustusega ala sees võib omakorda käsitleda väiksemaid tiheasumeid - ruumiliselt terviklikke üksuseid.

Tiheasum on üldplaneeringuga eristatav ja piiritletav kompaktse asustusega maa-ala, mis hõlmab olemasolevat hoonestatud ala. Linnalise asustusega ala võib sisaldada üht või mitut tiheasumit. **Tiheasumi ruumiline struktuur täpsustatakse üldplaneeringute koostamise käigus, kasutades ruumimudelit** (näiteks on tiheasumiga määratud territooriumil vajalik tagada ühisveevärgi ja tsentraalse kanalisatsiooni teenus).

Saare maakonna linnalise asustusega alade määramisel on lähtutud:

- statistikaameti poolt määratud tiheasustusega paikkonnad (kandid), kus elab vähemalt 200 elanikku ning hoonete vahekaugus on alla 200 m;
- kehtivates üldplaneeringutes määratud kompaktse hoonestusega alad,
- uuringus „Asustuse suunamise ülesande lahendamise võimalused maakonnaplaneeringus“ toodud kriteeriumid, kus tiheasumi tihedus on 500-4000 in/km²;
- alade piiritlemisel on arvestatud ka piirkondlikku eripära ja looduslikku paiknemist

Kuressaare linn koos oma kontaktvööndiga on Saare maakonnas ainuke ala, kus elanike tihedus ulatub linnalistele piirkondadele iseloomulikult üle 500 in/km² ning kus elanike arv on stabiilne või isegi kasvav.

Kuressaare linna kompaktsust ohustab valglinnastumine ehk kontrollimatu ja piisava infrastruktuurita uushoonestusega alade lisandumine linna lähiümbrusesse. Valglinnastumise ja sellega kaasneva üleplaneerimise probleeme on põhjalikult analüüsitud kehtivas Kuressaare linna ja Kaarma valla kontaktvööndi üldplaneeringus. Selles nenditakse, et kui kõik Kuressaares ja selle lähiümbruses juba kehtivad ning menetletavad detailplaneeringud ellu rakendatakse, siis lisanduks umbes 3000 elanikku. Selline rahvastiku lisandumine ei ole aga tõenäoline.

Üldine planeeritud elamiskohtade arv võrdluses tegelikkuses kerkivate elamutega osundab, et pigem on jõutud juba praeguseks üleplaneerimiseni ning uusi detailplaneeringuid tuleks algatada vaid ilmse avaliku huvi või realistliku mahu korral.

Üleplaneerimisega kaasneb ebaratsionaalne ressursside kasutus. See loob maakasutusmustrit, kus infrastruktuur on jäetud välja arendamata või on välja arendatud, kuid realselt lisandub elanikke vaid väikesele osale väljaarendatud elamumaast.

Lisaks eelpoolnimetatud valglinnastumisega seonduvatele probleemidele antakse Kuressaare linna ja Kaarma valla kontaktvööndi üldplaneeringus suunised tegelemaks alljärgnevate linnalise asustusega ala ruumilist arengut puudutavate probleemidega:

- 50% Kuressaare elamutest on vanemad kui 50 aastat;
-

-
- uute elamualade kasutuselevõtt katab näiliselt eluasemete defitsiidi, kuid probleemid olemasolevate elupiirkondadega süvenevad;
  - väljakujunenud elupiirkonnad Kuressaares ja linna lähiasulates on tänaseks valdavalt varustatud väga hea tehnilise- ja sotsiaalse infrastruktuuriga, samas kui uusarendustel tuleb see alles luua;
  - kui kohalik omavalitsus ei piira arendustegevust uute alade kasutuselevõtmisel, tuleb tagada toetusmehhanism, mis tagaks olemasolevate, kuid amortiseeruvate piirkondade atraktiivsuse ja konkurentsivõime.

Linnalise asustusega alade arendamise põhimõtted:

- linnalise asustusega ala arendamisel ja planeerimisel tuleb tagada selle ala ruumiline ja funktsionaalne terviklikkus ning mitmekesisus;
- linnakeskustes tuleb keskenduda kvaliteetse, esteetiliselt ja arhitektuurselt nauditava ning tiheda teenindusasutuste võrgustikuga avaliku linnaruumi väljakujundamisele;
- linnalise asustusega aladel on ehitustegevuse aluseks üld- ja detailplaneeringud;
- linnalise asustusega alade piire täpsustatakse üldplaneeringutega;
- linnalise asustusega ala võib oma piiridest välja kasvada ainult juhul, kui see on loogiline maastikuliselt, logistiliselt või kogukondlikult.
- linnalise asustusega ala laiendamist ei tohi kavandada väärtuslikule põllumajandusmaale ega metsaalale. linnalise asula laienemine peab toimuma läbi üldplaneeringu, tervikliku ruumimudeli alusel.
- linnalise asustusega aladel väärtustatakse väljakujunenud ruumilise struktuuriga linnamiljööd ning alaloolist ehituspärandit;
- arendatakse jalg- ja jalgrattateede võrgustikku, see ühendatakse ühistranspordi võrgustikuga;
- tagatakse roheline võrgustiku sidusus linnalise asula siseselt ja ka väliste rohevõrgu elementidega;
- üldplaneeringutes määratakse vajadusel linnalise asustusega ala sees paiknevad tiheasumid;
- linnalise asustusega aladele koostatakse vajadusel üldplaneeringute väljatöötamise käigus ruumimudelid.

Põhimõtted asustuse suunamisel valglinnastumise vältimiseks:

- väärtustada Kuressaare vanalinna ja teisi miljööväärtuslikke alasid;
  - tõsta Kuressaare linna kui elukeskkonna konkurentsivõimet;
  - kompaktse asustusega ala tuleb hoida olemasolevates piirides, asustuse hajumine väheneva rahvaarvu valguses ei ole jätkusuutlik;
  - olemasolevad elamualad (sh nii Kuressaares kui ka linna lähiümbruse ümbruse asulad kui ka uued elamupiirkonnad, kus detailplaneeringutega ettenähtud lahenduste elluviimisega on juba alustatud) ja nende hoonestusstruktuur tuleb üldjoontes säilitada parandades sealjuures elukeskkonna kvaliteeti terviklikult;
  - üleplaneerimise ilmingute vähendamiseks tuleb detailplaneeringud regulaarselt üle vaadata ja põhjendatud juhtudel otsustada nende kehtetuks tunnistamine. Detailplaneering on maakasutuse ja lähiaastate ehitustegevuse aluseks. Kui ehitustegevust ei ole lähiaastatel ellu viidud, on kohalikul omavalitsusel võimalus loobuda planeeringu ehituslikust elluviimisest planeeringu kehtetuks tunnistamise teel planeerimisseaduses sätestatud tingimustel.
-

2.4.2. Suunised detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude määramiseks üldplaneeringutes

Tulenevalt üleriigilises planeeringus sätestatust on planeeringute koostamise eesmärgiks senisest ühtsema asustuse kujundamine.

Eesmärgi täitmine eeldab planeeringute ajakohasust ning vajadusel varasemal perioodil kavandatud, kuid seni realiseerumata maakasutuse (nt elamualade) korrigeerimist. Selleks peavad kohalikud omavalitsused võtma senisest suurema vastutuse kohaliku ruumilise arengu läbimõeldud kujundamise eest. Kehtivate detailplaneeringute puhul, mis on majanduslikult ebaotstarbekad või millega kaasneb ulatuslike taristute väljaarendamise vajadus, on põhjendatud kaalumine, kas planeeringuga kavandatu on jätkuvalt asjakohane ning vajadusel kaaluda kehtetuks tunnistamise protsessi algatamist. Kaalumise aluseks on ka ebasoodsad looduslikud tingimused (nt liigniiskus, üleujutusohu).

Maakonnaplaneering annab suunise detailplaneeringu koostamise kohustusega alade ja juhtude määramiseks üldplaneeringutes:

- Detailplaneeringu koostamise kohustusega alad ja juhud on määratud planeerimisseadusega ja kehtivate üldplaneeringutega. Kehtivaid üldplaneeringuid on Saare maakonnas 25, üldplaneering puudub Pihla vallal.
- Üldplaneeringutega võib määrata täiendavalt kohalikul tasandil olulised detailplaneeringu koostamise kohustusega alad ja juhud.
- Uute üldplaneeringute koostamise käigus analüüsitakse kehtivate detailplaneeringute otstarbekust aladel, kus arendustegevusega ei ole alustatud.
- Elektriülikute kavandamiseks elektriülikute arenduspiirkondades (kui samal alal puudub tuuleenergeetika teemaplaneering või eriplaneering).

2.4.3. Maalised piirkonnad

Üleriigilises planeeringus tõdetakse, et maapiirkondades ei saa pakkuda samasugust teenuste ja töökohtade valikut nagu linnas, kuid kogu Eesti saab hoida elatavana ja siia ei tohi tekkida uusi püsisustuseta piirkondi. Niisugune oht ähvardab eelkõige ääremaid.

Püsisustuse alalhoidmiseks peab kõigis maakondades olema aasta ringi sõidukõlbulik avalik teede võrk, võimalus liituda mõistliku hinnaga elektrivõrguga, kiire andmeside võrk ja saada kvaliteetset joogivett.

Inimene peab saama lähikonnast otstarbekal viisil esmatähtsaid teenuseid ning pääseda ühissõidukiga iga päev maakonnakeskusesse.

Eelkõige on maaline piirkond ala, mis on väljaspool linnalise asustusega alasid, hõlmates nii hajaasustust kui väiksemaid kompaktse iseloomuga alasid.

Maalistele piirkondadele on iseloomulik rahvastiku kahanemine ja vananemine, mis mõjutab kõiki Saare maakonna keskusi. Statistikaameti rahvastikuprognosi kohaselt asuvad Kihelkonna, Mustjala ja Liiva ääremaalistes piirkondades ning Orissaare, Leisi, Valjala, Lümada, Salme, Tornimäe ja Laimjala ääremaastumise riskiga piirkondades. Seetõttu on kõigi nende piirkondade puhul vajalik mõelda asustuse suunamise peale.

Ruumiline planeerimine kahaneva elanikkonnaga piirkondades eeldab loobumist traditsioonilisest, kasvule orienteeritud planeerimisest. Selle asemel on otstarbekas keskenduda olemasolevate väärtuste (kohapealne konkurentsivõimeline ettevõtetus, teadvustatud identiteet, ajalooline hoonestus, loodusväärtused) ja

---

---

traditsioonide säilitamisele ning kohapealse ressursi kasutamisele või selle taasavastamisele. Elukeskkonna kvaliteedi säilitamine kahanemise tingimustes eeldab tegevuste ruumilist koondamist ja ümberkorraldamist. Elavad ja hästtoimivad keskused maapiirkondades aitavad edendada kogu piirkonna elujõulisust.

Avalik huvi on, et ääremaalistes ja ääremaastumise riskiga piirkondades säiliks elanikkonna vajadustele vastav elukeskkond sh tehniline ja sotsiaalne taristu, mille käigus hoidmine ei käiks omavalitsusele ega kohalikele elanikele üle jõu.

Põhimõtted asustuse suunamiseks maalistes/kahanevates piirkondades:

- Väheneva rahvaarvu tingimustes ei saa lubada ekstensiivset uute alade kasutuselevõttu. Üldplaneeringutes peab olema maade reserveerimisel konservatiivne, lähtudes pigem olemasolevate ressursside paremast kasutamisest.
  - Maalise piirkonna ruumiline areng kavandatakse üldplaneeringutega, arvestades rohelistest võrgustikust, väärtuslikust maastikust, väärtuslikust põllumajandusmaast jt faktoritest tulenevate piirangutega, rahvastikuprognosist tuleneva tulevikuperspektiiviga ning eesmärgiga hoida asustuse arendamisel juba väljakujunenud struktuure (nt külatüüpe - näit. sumbküla, ridaküla, hajaküla).
  - Asustust ja majandustegevust tuleb kavandada põhimõttel, et see ei lõikaks läbi roheline võrgustiku koridore. Rohelise võrgustiku aladele ehitiste/rajatiste kavandamine on kaalutletud juhtudel lubatud, kui sellega säilib roheline võrgustiku terviklikkus ja toimimine.
  - Mõistlik on määratleda üldplaneeringutes alad, kus elamumaade arendus on säästlikust ressursikasutusest lähtuvalt soositud või välistatud.
  - Olemasolev tehniline taristu tuleb võimalikult säilitada või asendada see uute ja säästlike lahendustega (nt võrguvaba elektriühendus).
  - Maakasutuse kavandamisel üldplaneeringutega tuleb jätta võimalused mitmekesiseks arenguks ja kombineerida erinevaid maakasutusfunktsioone (nt äri- ja elamumaa, äri- ja tootmismaa) või määratleda maa-alad segafunktsiooniga (nt keskuse maa).
  - Kaaluda nii kehtivate planeeringute ülevaatamisel kui uute planeeringute koostamisel, kas ettevõtlust ja majandust kitsendavate tingimuste seadmine on põhjendatud. Väheneva elanike arvu tingimustes on esmatähtis säilitada maal ettevõtlus ja töökohad.
  - Lähtuvalt muutustest avalike teenuste pakkumisel, on vajalik mõelda nende ruumilisele koondamisele ja ümberkorraldamisele, samuti uutele paindlikele/liikuvatele lahendustele.
  - Planeeringute koostamisel rakendada hajaasustusele tüüpilisi lahendusi. Selleks võib üldplaneeringutes määrata hoonestatavate kruntide suuruse, hoonegruppidesse kavandatavate hoonete lubatud maksimaalne arvu, hoonegruppide lubatud vahekaugused, mahud jne.
  - Mitte kavandada hoonestusalasid võimalikele üleujutusaladele.
-

3. Ruumilised väärtused

3.1. Elukeskkonna väärtused

3.1.1. Väärtuslikud maastikud

Väärtuslikud maastikud on määratletud Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ (kehtestatud 28.04.2008 korraldusega nr 474). Teemaplaneeringuga arvestatakse käesolevas planeeringus täielikult, mistõttu uut arutelu väärtuslike maastike teemal ei avatud. Väärtuslike maastike määratlemise alus oli EPMÜ Keskkonnakaitse Instituudi maastikuökoloogia labori poolt 2002-2003 teostatud töö „Saaremaa väärtuslike kultuurmaastike hindamine“, milles kasutati Viljandi maakonnas läbiviidud pilootprojekti meetodikat⁹.

Väärtusliku maastikuna on määratletud alad, millel on ümbritsevast suurem kultuurilis-ajalooline, esteetiline, looduslik, identiteedi- või puhkeväärtus. Väärtuslike maastike määratlemine on aluseks kaitse, hoolduse ning teatud juhtudel ka taastamise korraldamisel kohalikul tasandil, samuti üldplaneeringute koostamisel. Väärtuslike maastike piire, sisemist struktuuri (miljööväärtuslikud hoonestusalad, vaatamisväärsused jm) ning maakasutustingimusi täpsustatakse üldplaneeringutega.

Kokku on Saare maakonnas määratletud 68 väärtuslikku kultuurmaastikku. Neist potentsiaalse riikliku tähtsusega alasid 9, maakondliku tähtsusega alasid 26 ja kohaliku tähtsusega alasid 33. Kõige esinduslikumatele, potentsiaalse riikliku tähtsusega maastikele, annavad üldjuhul väärtuse riiklikul tasandil väärtustatud objektid – kaitstavad loodusobjektid ja kultuurimälestised, mis enamasti on ka olulised turismi sihtkohad või esindavad need maastikud “saarelisust” traditsioonilises mõttes (meri, kadakad, arhailisus jmt). Potentsiaalse riikliku tähtsusega maastikud Saare maakonnas on:

1. Abruca saar
2. Karujärv
3. Koguva
4. Kaali
5. Kuressaare
6. Vilsandi Rahvuspark
7. Panga
8. Pöide
9. Ruhnu saar

Väärtuslike maastike register on toodud lisas 1.

Üldised tingimused väärtuslike maastike säilitamiseks on järgmised:

- Saarte traditsioonilise maastikupildi säilitamiseks on määrava tähtsusega pärandkoosluste (loopealsed, puisniidud, rannaniidud, aruniidud) jätkuv majandamine ja vajadusel taastamine. Põllu-, heina- ja karjamaad on vajalik hoida kasutuses.
- Hoida traditsioonilist maastikustruktuuri (üldine maakonna asustumuster, külade struktuur, teedevõrgustik ja maastiku väikeelemendid).
- Teede ja liinirajatiste asukohavalikul eelistada olemasolevaid trasse/koridore – teid, pinnasteid, elektriliine; õhuliinidele eelistada maakaableid.

⁹ Väärtuslike maastike määratlemine. Meetodika ja kogemused Viljandi maakonnas, Keskkonnaministeerium, 2001

- Maastikulised väikevormid nagu kiviaiad, tarad, üksikud puud ja väiksemad puudegrupid, alleed, kivihunnikud, endised talukohad, kui maastikku kujundavad elemendid, tuleb säilitada.
- Kompaktse hoonestusega alade asukohavaliik väärtuslikel maastikel toimub ainult üldplaneeringu alusel.
- Maakondliku ja piirkondliku tähtsusega väärtuslikud maastikud ei ole takistuseks kaevandamislubade taotlemisel ja andmisel õigusaktides sätestatud korras ja tingimustel.

Kultuurilis-ajaloolise väärtusega on traditsioonilise ilmega küla- või mõisamaastikud ehk sisuliselt kohad, kus on tehtud suhteliselt vähe maaparandust, samuti traditsioonilise ilmega kirikukülad. Väärtuslikud on veel kohad, kus on tihedalt üksteise kõrval säilinud jälgi erinevatest ajalooperioodidest muinasajast tänapäevani, samuti ajaloosündmuste, muistendite või kultuurilooga seonduvad paigad. Identiteediväärtust omavad alad ja objektid, mis on kohalike elanike jaoks olulised või kõrgelt hinnatud.

Kultuurilis-ajaloolise väärtusega maastike maakasutustingimused:

- Säilitada ja/või luua maastikus avatust ja vaateid väärtuslikele maastikuelementidele.
- Võimaluse korral taastada traditsioonilisi elemente ja maakasutust (kivi- ja lattaiaid, puiesteed, looduslikud niidud, karjatatud metsad jms).
- Uusi ehitisi ja maakasutust tuleb sobitada vanade ehitistega nii, et need moodustaksid ehitusliku ja visuaalse terviku. Olemasolevatel hoonestatud aladel ehitamisel (sh rekonstrueerimine ja renoveerimine) tuleb järgida väljakujunenud traditsioonilisi ehitusmahtusid ja hoonestuse struktuuri.
- Merega piirnevatel maastikel tuleb säilitada ja taastada merekultuuriga seonduvaid objekte - ajaloolisi lautrikohti, võrgukuure, slippe, paadisildu, agariku kogumiskohti jmt. Üldplaneeringutes tuleb määratleda kõik avalikult kasutatavad lautrikohad koos juurdepääsuga neile.
- Merega või siseveekogudega piirnevatel maastikel tuleb tagada juurdepääs rannale ja kaldale. Igas külas peab säilitama või looma vähemalt ühe avaliku juurdepääsu rannale või kaldale.
- Korrastada olemasolevad ja endised põllumajanduslikud tootmisalad (farmid, laod, kuivatid, silohoidlad jmt), lammutada mittevajalikud ehitised.
- Aladele, kus on oht muinsuskaitseala ja/või mälestise või muu arhitektuurilise või miljööväärtusega objekti silueti nähtavuse ja vaadeldavuse piiramiseks, uushoonestust üldjuhul ei kavandata.

Esteetilise väärtusega on maastikud, mis on mitmekesised, vaheldusrikkad, omapärased või lihtsalt väga ilusad. Väärtust tõstavad teedelt avanevad ilusad vaated ja maastiku hooldatud ilme. Väärtust kahandavad maastikku halvasti sobitatud suuremad hooned või rajatised, kõrgepingeliinid, prügimäed jt häirivad tegurid.

Väärtuslik puhkemaastik võib olla nii põlismets kui kohaliku ajalugu ja traditsioone väljendav ilus kultuurimaastik. Ala väärtust tõstab läheduses asuv meri, järv või muu veekogu, samuti kõikvõimalikud vaatamisväärsused. Puhkemaastik peab olema kergesti ligipääsetav.

Saare maakonnas on kõrge esteetilise ja puhkeväärtusega eelkõige ranna-alad.

Esteetilise väärtusega ja puhkemaastike maakasutustingimused:

- Säilitada põllumajanduslike alade avatust ja vaateid maastikuelementidele, eriti avalikult kasutatavate teede ääres.
- Säilitada looduslikke ja pool-looduslikke alasid ning vaateid neile.
- Turismi ja puhkemajanduse arendamisel tuleb arvestada kohaliku keskkonna (nii loodusliku, kultuurilise kui sotsiaalse) koormustaluvusega.

- Puhke- ja virgestusmaade määratlemine ja kasutuselevõtt toimub reeglina üld- või detailplaneeringu alusel, millega seatakse ka kasutustingimused nende puhkeotstarbelise toimimise ja hea seisundi tagamiseks.
- Puhkeala kokkulangemisel kaitsealaga tuleb arvestada mõlemast kasutusviisist lähtuvate piirangutega ning leida nii sotsiaalseid vajadusi kui kaitseala kaitse-eesmärke rahuldav lahendus. Kui ala on intensiivselt kasutatav ning seetõttu on ohustatud ala väärtuste säilimine, tuleb planeeringuga seada vajaliku külastust suunava infrastruktuuri väljaehitamise nõue ning vajadusel kohandada ala kaitse-eeskirja.
- Maastiku esteetilist ja puhkeväärtust potentsiaalselt kahjustavaid olulise ruumilise mõjuga objekte ja kõrgehitisi nagu mastid, tuulegeneraatorid jms üldjuhul ei kavandata.
- Merega piirnevatel maastikel peab kavandatava uushoonestuse asukoht olema võimalikult vähe eksponeeritud ega tohi häirida vaateid merelt või merele. Hoonete ja rajatiste kõrgus üldjuhul ei tohi kõrghaljastuse olemasolul seda ületada.

Loodusväärtust omavad raietest puutumata vanemad metsad (nn põlismetsad), suuremad looduslikus seisundis olevad märgalad, looduslikud rohumaad ehk niidud ning puhtaveelised veekogud, mis on maaparandusest rikkumata. Lisaks on väärtuslikud ka väiksema pindalaga looduslikud ja looduslähedased elupaigad ja looduslikud elemendid, mis asuvad põllumajandusmaastikul või muude intensiivse maakasutusega alade sees või vahetus naabruses (väiksemad veekogud, märgalad, metsatukad, põllusaared jne).

Väärtuslike maastike loodusväärtus on enamasti seotud kaitstavate loodusobjektidega (kaitsealad, hoiualad, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid), mille kaitse on tagatud looduskaitseadusega. Käesoleva planeeringuga loodusväärtusega maastikele täiendavaid maakasutustingimusi ei seata.

3.1.2. Kultuuriväärtused

Maakonnaplaneeringu kontekstis on kultuuriväärtusteks eelkõige kinnismälestised¹⁰ ja pärandkultuuriobjektid. Kultuurimälestiste riikliku registri¹¹ andmetel on Saare maakonnas 559 arheoloogiamälestist, 351 ehitismälestist, 94 ajaloomälestist ja Kuressaare vanalinna muinsuskaitseala. Pärandkultuuriobjekte on Saare maakonnas Riigimetsa Majandamise Keskuse andmebaasis¹² 5658. Mälestised ja pärandkultuuriobjektid näitavad piirkonna ning kultuurmaastiku ajaloolist mitmekihilisust, need on osa meie kultuurist ja rahvuslikust pärandist. Kultuuripärandina on käsitletav ka Vilsandi rahvuspark, mille üks eesmärke on Lääne-Eesti saarestiku rannamaastike kultuuripärandi säilitamine, taastamine, uurimine ja tutvustamine.

Lisaks on Saare maakonnas inventeeritud 100 Eesti 20. sajandi arhitektuuri väärtuslikku näidet¹³ ja maaehituspärandina¹⁴ 90 rehemaja ning 11 vallamaja, mis vajavad riikliku kaitse alla võtmist, Muinsuskaitseameti poolt arvele võtmist või omavalitsuste poolset kaitset.

¹⁰ Mälestis on riigi kaitse all olev kinnis- või vallasasi või selle osa või asjade kogum või terviklik ehitiste rühm, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus, mille tõttu see on tunnistatud mälestiseks.

¹¹ <http://register.muinas.ee>

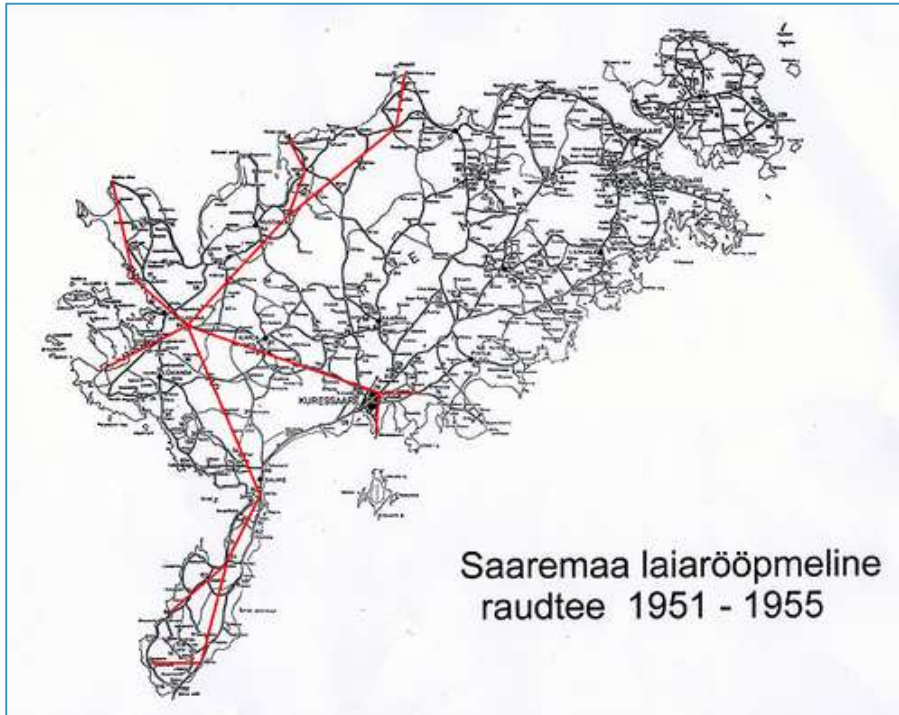
¹² <http://www.rmk.ee/metsa-majandamine/parandkultuur/tutvu-objektidega/andmebaas>

¹³ <http://register.muinas.ee/public.php?menuID=architecture>

¹⁴ <https://register.muinas.ee/admin.php?menuID=rehemaja&action=list>

Maakonnaplaneeringu koostamise käigus leiti, et väärtustamist (eksponeerimist, tähistamist) vajavad ka vanad tehnilise taristuga seotud objektid, nagu:

- Salme jõgi kui veeliiklusobjekt;
- Kuressaare Kivisild;
- Papissaare vesilennukite angaariid;
- Vanad valge-sinised kilomeetripostid riigimaanteedel nr 21102, Mustjala - Kihelkonna – Tehumardi, ja nr 21129, Orissaare - Leisi – Mustjala;
- Saaremaa raudtee (joonis 7).

Joonis 7. Saaremaa raudtee võrgustik aastatel 1951-1955.

Üldised kasutustingimused kultuuripärandi säilitamiseks:

- Üldplaneeringute koostamisel tuleb arvestada riikliku kaitse all olevate kultuurimälestiste ja nende kaitsevöönditega.
- Maakasutus- ja ehitustingimuste seadmisel tuleb arvestada ajaloolise maakasutuse ja asustustruktüüri ning säilitada maastikuliselt väärtuslikud elemendid sh ajaloolised vaated.
- Pärandkultuuri objekte kaitstakse läbi omanikuhoiu.
- Üldplaneeringute koostamisel tuleb kaaluda 20. sajandi arhitektuuripärandi kaitse alla võtmist kohalikul tasandil.
- Piirkondades, kus arheoloogiamälestiste kontsentratsioon on eriti suur, tuleb arvestada mälestistele sobiliku keskkonna säilitamisega ning asjaoluga, et muinas- ja keskaegsete asustuskeskuste läheduses võib olla veel leidmata kultuuriväärtusi (asulakohti, kalmeid, rauasulatuskohti jms). Mälestiste rühmale sobilik keskkond on traditsiooniline ajaloolise asustusstruktuüri maastik.
- Kui üldplaneeringuga soovitakse muuta senist maakasutust või rajada ja arendada tegevusi ranna- ja kaldaaladel, sh sadamate arendus- ja süvendustöödel (ka juba olemasolevates väikesadamates),

tuleb arvestada seni veel leidmata kultuuripärandiga ja selle säilimise tagamisega oma algsel asukohal (nn Salme laeva näitel).

- Üldplaneeringutes tuleb määrata miljööväärtuslikud alad. Väärtuslikud on piirkonnad, kus on algupäraselt säilinud taluarhitektuuri, on jälgitav ajalooline asustusstruktuur ja teedevõrk, traditsiooniline maakasutus. Miljööväärtuslike külade ehitus- ja maakasutustingimuste seadmisel tuleb pidada oluliseks väärtusliku miljöoga külade krundi suurusi, hoonestuse ja kujundamise elemente, hoonestuse struktuure ja maakasutust. Uut hoonestust ja maakasutust tuleb sobitada vanaga olemasolevaid väärtusi rikkumata.
- Üldplaneeringutes tuleb seada tingimused ajalooliselt väärtuslike objektide (sh hooned, monumendid, sillad, teed, tähised jne) säilimiseks.
- Säilitada tuleb vaated kultuuriväärtustele, vajadusel määratleda vaatekoridorid.

3.1.3. Puhkealad ja turismi sihtkohad

Puhkealad on määratletud teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“. Käesolevas planeeringus arutelu puhkealade teemal ei avatud. Puhkealade ja turismi sihtkohtade arendamine on vajalik nii maakonna külastajatele kui ka kohalikele elanikele lühiajalise puhkuse veetmiseks ning tervisespordiga tegelemiseks. Üha enam soovivad inimesed aktiivselt puhata, saada osa seiklustest ja elamustest. Planeeringus on määratletud:

- Turismi sihtkohad, mis on seotud atraktiivsete vaatamisväärsustega ning turistide teenindamisega.
- Tervisespordiks (matkamine, jooks, suusatamine kepikõnd) sobivad alad, mida kasutavad peamiselt lähimate piirkondade elanikud, kuid need on sobivad ka maakonna spordivõistluste korraldamiseks.
- Lühiajalise puhkuse veetmise paigad nii kohalikele elanikele kui külastajatele peamiselt veekogude ääres supluseks, kalastuseks, veespordiks jmt. Reeglina on seal võimalus ka ööbimiseks kämpingus või telkimisplatsil. Alad on hästi ligipääsetavad ja funktsionaalsed.
- Erilised loodusturismi sihtkohad, kus suur külastatavus tingib vajaduse ehitada välja teenindav infrastruktuur (matkarajad, viidad, puhkekohad jmt).

Tihti peale on puhkealadel ja turismi sihtkohtades nimetatud funktsioonid ühendatud.

Kõik planeeringuga määratlad puhkealad ja turismi sihtkohad on olemasolevad, aktiivselt kasutatavad ning suuremal või vähemal määral välja arendatud. Alade edasisele kasutusele ja arendamisel on kõige olulisem arvestada nende taluvusega. Kui külastajate hulk hakkab kahjustama looduskeskkonda (looduslik taluvus) või tekitama pahameelt kohalike elanike seas (sotsiaalne taluvus), peab võtma kasutusele meetmed külastatavuse reguleerimiseks. Külastatavust saab reguleerida territoriaalset, organisatoorselt, ajaliselt, mahuliselt jt võtetega.

Turismi sihtkohtadena on määratletud järgmised alad:

- Sääre (Sõrve poolsaare tipp);
- Maasi ordulinnuse varemed;
- Panga pank;
- Kaali kraater;
- Angla tuulikud;
- Kaarma maalinn ja kirik.

Tingimused turismi sihtkohtade kasutamiseks:

- Alade kasutamisel ja arendamisel tuleb arvestada nende rekreatsioonitaluvusega sh sotsiaalse taluvusega (alade kasutamine ei tohi tekitada rahulolematust kohalike elanike hulgas ega mõjutata negatiivselt nende eluviisi).
- Alade arendamisel pöörata eritähelepanu miljööväärtustele, mitte kahjustada sobimatute ehitistega, väikevormidega, reklaamide vmt vaatamisväärsust ennast.
- Tagada haljastus, heakord, ligipääsetavus (kerg)liiklusele, parkimine ja liiklusohutus.

Tervisespordipiirkondadena määratud alad on:

- Karujärve tervisespordikeskus;
- Kudjape - Upa tervisespordirajad alates Kudjape küla spordiväljakust kuni Suure Tõllu puhkekülani Upa külas;
- Põide tervise- ja spordirajad.

Tingimused tervisespordiga seotud puhkealade kasutamiseks:

- Tervispordiradade planeerimisel ja ehitamisel säilitada kohalikud loodusväärtused ja kultuuripärand.

Peamiselt lühiajalise puhkuse veetmise paikadena määratakse puhkealadeks:

- Järve-Mändjala puhkeala (Nasva, Mändjala, Keskranna, Järve ja Tehumardi rannad);
- Karujärve kalda-ala;
- Oitme rand.

Tingimused puhkealade kasutamiseks:

- Üldplaneeringutega tuleb aladel täpsemalt määratleda puhke- ja virgestusmaa ja/või supelranna maa¹⁵ juhtfunktsioon, nähes ette mitmekesised võimalused puhkuseks – päevitamine - suplemine, aktiivne ja vaikne puhkus.
- Aladele võib anda ärimaa kõrvalfunktsiooni puhkemajandusliku teeninduse eesmärkidel.
- Puhkealadel tuleb tagada heakord, elementaarsed tervisekaitseõuded (prügikastid, välikäimlad, joogivesi), rajada väikevormid (pingid, kiiged, viidad, varjualused, pikniku- ja lõkkeplatsid jmt), parklad, liikumisteed, välisväljakud, välisvalgustus jm vajalik.
- Aladele peab olema juurdepääs mööda kergliiklusteid.
- Supelranna kasutamise ja hooldamise korra kehtestab kohalik omavalitsus ja teavitab sellest supelrannas viibijaid (viidad, tahvlid).
- Arvestada puhkealade rekreatsioonitaluvusega sh sotsiaalse taluvusega - alade kasutamine ei tohi tekitada rahulolematust kohalike elanike hulgas ega mõjutata negatiivselt nende eluviisi.

Eriliste loodusturismi sihtkohtadena määratletud alad on (alad ei ole kaardil puhkealadena tähistatud):

- Vilsandi Rahvuspark;
- Abruksa saar;
- Loode tammik ja Loodenina rand.

Kuna nimetatud alade näol on tegemist ka kaitstavate loodusobjektidega, tuleb seal järgida kehtivast kaitse-eeskirjast ja looduskaitseadusest tulenevaid piiranguid.

---

¹⁵ Üldplaneeringuga määratud ala veekogu ääres, mille põhiülesanne on inimestele puhkuse võimaldamine.

Mitmete erinevate puhke funktsioonidega oluline puhkeala on piirkond Kuressaare linnas Roomassaare poolsaarest kuni Linnulaheni sisaldades järgmiseid objekte:

- Tervisepark;
- Linnastaadion;
- Kuressaare supelrand;
- Kuressaare linnus koos Lossipargiga;
- Kuressaare sadam (jahisadam);
- Kuressaare golfiväljak;
- Musumännik (Tuulte Roosi männik).

Kuressaare linna puhkeala kasutustingimused on määratletud kehtiva üldplaneeringuga.

3.1.4. Veealad ja põhjavesi

Pinnavesi

Eestis on moodustatud kolm vesikonda: Ida-Eesti, Lääne-Eesti ning Koiva. Saare maakond paikneb Lääne-Eesti vesikonnas. Põhjaliku ülevaate saamiseks Eesti veekogude seisundist ning tegevuste planeerimiseks jõgede, järvede ja rannikuvee ning mere seisundi parandamisel - koostatakse iga kuue aasta tagant veemajanduskavad, viimane neist aastateks 2015-2021 kinnitati Vabariigi Valitsuse poolt 07.01.2016.

Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava 2015-2021¹⁶ järgi on kõigi Saare maakonna rannikuveekogumite seisund halb. Seisuveekogumitest on kesises seisundis Oessaare laht, teiste seisuveekogumite seisund on hea või väga hea. Kesise seisundiga vooluveekogud on Irase peakraav, Leisi, Laugi, Lõve, Pidula, Põduste (alamjooks) jõgi.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 8. märtsi 2012. a korraldus nr 116 on **Saaremaal 53 avalikult kasutatavat veekogu**¹⁷

Avalikult kasutatavate veekogude üldised kasutustingimused

- Avalikus kasutuses olevatele veekogudele näha ette avalik ligipääs üldplaneeringutega;
- Linnaruumis siduda vee-äärsed alad linna avaliku ruumiga, arendada ühiskondlikke ehitisi.
- Üleujutusriskiga aladele seada üldplaneeringutega vastavad ehitustingimused riskide maandamiseks.
- Arendustegevused veekogude kallastel peavad tagama veekogu hea keskkonnaseisundi.
- Aarendustegevuse puhul arvestada Ida-Eesti ja Lääne-Eesti vesikondade veemajanduskavadega;
- Kalade rändetingimuste tagamiseks tuleb teha koostööd riigiasutuste ja kohalike omavalitsustega kohapõhiste lahenduste leidmiseks. Vooluveekogude tõkestusrajatiste likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud) tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes

¹⁶ Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava. Keskkonnaministeerium, 2015. Kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt 7. jaanuar 2016.a.

¹⁷ **Saaremaal avalikult kasutatavad veekogud:** Säärelaht, Aastejärv, Järveküla järved), Suuremõisa laht, Laialepa laht, Põdragu järv, Taugabe järv, Sarapiku järv, Killatu järv, Ooklema järv, Saka järv, Naale laht, Meendrenina laht, Lehmalah, Pautsaare laht, Laibu laht, Lüllelaht, Liisagu järv, Kaanda järv, Kooru järv, Ohtja järv, Järise järv, Koigi järv, Ümmargune järv (Koigi Ümmargune järv), Pitkjärv (Koigi Pitkjärv), Naistejärv, Saanalaht, Santse lõpp, Muraja lõpp, Lahuksi järv, Suursilm, Ristissoo, Karujärv, Kaarmise järv, Oessaare laht, Põldealune laht, Aenga laht, Massilaht, Tõrvalaht, Viltina Roolah, Oogilaht poolsaarel, Purme abaja, Nonni järv, Tõri järv, Roobimaa järv, Katri luht, Paadla laht, Kaalupi laht, Linnulaht, Riksu laht, Raka järv, Koltse järv, Loodevahe laht)

---

vastavatest uuringutest, tehnilistest alternatiividest ning mõju igakülgsest tasakaalustatud ja objektiivsest hindamisest.

- Veekeskonnaga seotud tegevuste kavandamisel arvestada veekogumite seisundiga, et vältida vee seisundi halvenemist.

Lähtuvalt Väikese väina ääres elavate kogukondade sotsiaalsetest ja majanduslikest huvidest ning Väikese väina halba seisundit ja kalade rännet eeldatavalt parandava võimalusena on maakonnaplaneeringus kajastatud avad Väikese väina tammis.

Maakonnaplaneeringu joonisel „Ruumilised väärtused“ on näidatud tammi avade orienteeruvad asukohad, arvestades seniseid teadmisi, kuid tuginedes TÜ Eesti Mereinstituudi „Väikese väina seisundi parandamise võimaluste uuringule“ (2009 a, ptk 4.2). Enne avade projekteerimist tuleb läbi viia uuringud, mille põhjal saab välja selgitada täpsed avade suurused, nende arvu ja paiknemise. Esmalt on aga vajalik ühe olemasoleva ava (nn Tillunire) puhastamine ning süvendamine.

Põhjavesi

Saare maakonnas on kaks põhjaveekogumit - Siluri Saaremaa põhjaveekogum, pindalaga 2881 km², mis katab Saaremaa ja Muhu saared ning Kesk-Alam-Devoni Ruhnu põhjaveekogum, pindalaga 11,5 km², mis katab Ruhnu saare. Mõlema põhjaveekogumi seisund on Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava 2015-2021 andmetel hea.

Suhteliselt kaitstud ja hästi kaitstud põhjaveega alad on Lääne-Saaremaa kõrgustikul ja Sõrve poolsaarel.

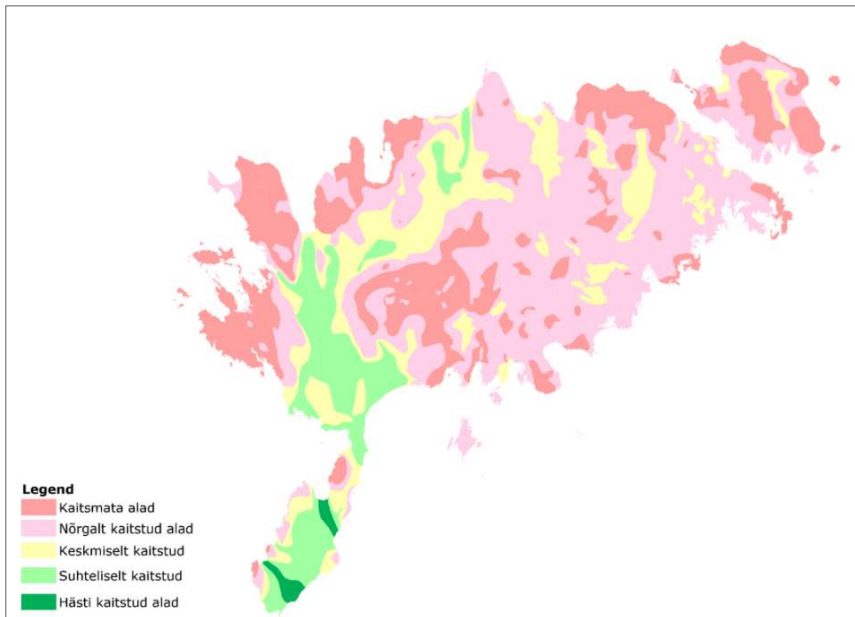
Nõrgalt kaitstud põhjaveega aladel ning Kuressaare linna veehaarde toitealal (veehaarde veehoiualal).

Kaitsmata põhjaveega alad on Saaremaal Karala, Tagamõisa ja Ninase poolsaarel, Kuressaare linnast põhja poole jääv ala kuni Lääne-Saaremaa kõrgustikuni, Tagavere-Randküla piirkond ja suur osa Muhu saarest. Nõrgalt kaitstud alad haaravad suurema osa Ida-Saaremaast. Suhteliselt kaitstud ja hästi kaitstud alad on Lääne-Saaremaa kõrgustikul ja Sõrve poolsaarel (joonis 8). Kuressaare linna ühisveevärgi veehaardele on 2008. a teostatud uuringuga¹⁸ tehtud ettepanek määrata veehoiuala ning toodud välja konkreetsed ettepanekud Unimäe kui ka Tõlli-Ansi veehaarde sanitaarkaitsealal ja veehoiualal maakasutus- ja ehitustingimuste seadmiseks.

---

¹⁸ Kuressaare linna ühisveevärgi veehaardele veehoiuala uuring, 2008.

Joonis 8. Põhjavee kaitstus Saare maakonnas.

Üldised põhimõtted planeeringute koostamiseks arvestades põhjavee kaitse vajadust:

- Arendustegevusel arvestada Ida-Eesti ja Lääne–Eesti vesikondade veemajanduskavadega;
- Sätestada Kuressaare linna veehaarde toitealal maakasutus- ja ehitustingimused, mis tagavad põhjavee kvaliteedi ja kaitse.
- Nõrgalt kaitstud ja kaitsmata põhjaveega aladele ehitamisel ja majandustegevuse arendamisel kasutada täiendavaid abinõusid põhjavee reostuse vältimiseks, rakendades eelkõige kaasaegsete vesivarustus ja kanalisatsioonisüsteemide rajamist.
- Kalade rändetingimuste tagamiseks tuleb teha koostööd riigiasutuste ja kohalike omavalitsustega kohapõhiste lahenduste leidmiseks. Vooluveekogude tõkestusrajatiste likvideerimine või kalade rändetingimuste parandamine muul viisil (kalapääsud) tuleb lahendada juhtumipõhiselt, lähtudes vastavatest uuringutest, tehnilistest alternatiividest ning mõju igakülgsest, tasakaalustatud ja objektiivsest hindamisest (sh sotsiaal-majanduslik ja kultuuriline mõju).

3.2. Majanduskeskkonna väärtused

3.2.1. Väärtuslik põllumajandusmaa

Keskmisest kõrgema boniteediga põllumajandusmaa kui piiratud ja taastumatu ressurs on väärtus, mida on vaja kasutada eelkõige toidu tootmise eesmärgil, säilitades seejuures traditsioonilise maastikulise liigendatuse, vältides nende maade sihtotstarbe muutmist ning minimeerides nendele maadele ehitiste ehitamist. Saare maakonnas loetakse väärtuslikuks põllumajandusmaaks haritava maa, püsirohumaa ja püskikultuuride all oleva maa (edaspidi koos *põllumajandusmaa*) maa-ala, mis moodustab ühtse

põllumajandusmaa massiivi¹⁹, mille boniteet²⁰ on võrdne või suurem Saare maakonna kaalutud keskmisest boniteedist, milleks on 35 hindepunkti.

Maakonnaplaneeringus kajastatakse²¹ väärtuslike põllumajandusmaadena põllumajandusmaa massiive, mille mulla reaalconiteeti on vähemalt 35 hindepunkti, suurus vähemalt 5 ha ja mille sihtotstarve on maatulundusmaa. Lisaks loetakse Saare maakonnas väärtuslikeks kõik maaparandussüsteemidega põllumajandusmaad ja inventeeritud pool-looduslikud kooslused²².

Väärtusliku põllumajandusmaa kui ressursi valitseja on Maaeluministerium, kes valmistab ette selle säilimise tagamiseks vajalikud õigusaktid ja – reeglid, metoodika nende määramiseks, korraldab väärtusliku põllumajandusmaa määramise ning andmete kättesaadavuse.

Tingimused väärtusliku põllumajandusmaa kasutamiseks:

- Väärtuslik põllumajandusmaa on põllumajanduslikus kasutuses.
- Pool-looduslikel kooslustel ei ole lubatud intensiivne põllumajandus. Pool-looduslike koosluste hooldamise eesmärk on parandada pool-looduslike koosluste ja nendega seotud liikide seisundit, suurendada hooldatavate alade pindala, säilitada ja suurendada elurikkust ja maastikulist mitmekesisust.
- Väärtuslikule põllumajandusmaale võib ehitada ning selle sihtotstarvet muuta üksnes avalikes huvides.
- Väärtuslikud põllumajandusmaad ei ole takistuseks kaevandamislubade taotlemisel ja andmisel õigusaktides sätestatud korras ja tingimustel. Maardlate aladel paiknevate väärtuslike põllumajandusmaade kaevandamiseks kasutusele võtmiseks antakse luba Keskkonnaministeriumi ja Maaeluministeriumi vahelises koostöös, tagades nii optimaalse väärtusliku põllumajandusmaa kaitse kui maavara kaevandamise võimaluse.
- Üldplaneeringuga täpsustatakse väärtusliku põllumajandusmaa määramise aluseid ja põllumajandusmaa massiivide piire.
- Väärtuslike põllumajandusmaade täpsemad kaitse- ja kasutustingimused seatakse üldplaneeringutega.

3.2.2. Maardlad

Maakonnaplaneeringu ülesanne on määratleda maardlate²³ ja maavaravaru kaevandamisest²⁴ mõjutatud alade kasutustingimused. Uusi maardlaid planeeringuga ei määratleta.

¹⁹ Põllumajandusmaa massiiv on ühtne põllumajandusmaa maa-ala, mis on piiritletud maastikul eristuvate püsivate objektidega või muu kasutusotstarbega maa või keskkonnaregistrisse kantud poolloodusliku koosluse esinemisalaga. Poollooduslik kooslus moodustab eraldiastetseva põllumajandusmaa massiivi.

²⁰ Boniteet väljendab mullaviljakust koos teostatud maaparandustöödega – kuivendamine, kivide koristus jm.

²¹ Maakonnaplaneering ei määra väärtuslikke põllumajandusmaid, vaid kajastab riiklike andmekogude andmeid vastavalt maakonnaplaneeringu täpsusastmele. Andmekogu koostab, selle andmeid töötleb, sealhulgas kogub, salvestab, korrastab, muudab ja kustutab Põllumajandusuuringute Keskus. Konkreetsete otsuste puhul tuleb arvestada väärtuslike põllumajandusmaade andmekogu ja maaparandussüsteemide registri aktuaalsete andmetega.

²² Pool-looduslikeks kooslusteks ehk pärandkooslusteks nimetatakse loodusliku elustikuga kooslusi, mida on kestvalt niidetud või karjatatud.

²³ Maardla on üldgeoloogilise uurimistöö või geoloogilise uuringuga piiritletud ja uuritud ning keskkonnaregistris arvele võetud maavara lasund või lasundi osa.

²⁴ Maavaravaru kaevandamine on maavara looduslikust seisundist eemaldamise ettevalmistamiseks tehtav töö, maavara looduslikust seisundist eemaldamine, kaeviselise tehnoloogiline vedu kaevandamise kohas ja kaeviselise esmane töötlemine.

Saare maakonnas paiknevad maardlad hajusalt ja tiheasustusest eemal, sellest tulenevalt märkimisväärseid konflikte mäetööstusmaa ja muude maakasutuste vahel pole esinenud. Mõned maardlad siiski osaliselt kattuvad kaitse- või hoiualadega. Kaitstavate aladega kattuvatel maardlaosadel ei ole kaevandamise alustamine reeglina võimalik. Kaitstavate alade piiril või naabruses eeldab kaevandamise alustamine mõjude hindamist. Erandiks on Mullutu-Loode hoiualal paiknev Mullutu-Suurlahe meremudamaardla, mida kasutatakse meremuda varumiseks.

Avalik huvi on maakonna tasandil eelkõige ehitusmaavarade varustuskindluse²⁵ vastu, kuna neid tarbitakse kohalikus ehituses ega ole tasuv kaugelt vedada (normaalseks varustuspiirkonnaks peetakse kuni 50 km kaevandamiskohast). Enamike ehitusmaavarade varustuskindlus on Saare maakonnas piisav (tabel 1), erandiks on täitekruus. Samuti on probleem Ida-Saaremaa ja Muhu ehitusmaavaradega varustamine, mis jäävad peamiselt Lääne-Saaremaal asuvatest mäeeraldistest kaugele. Piirkonna peamiseks ehitusmaavarade allikaks on Koguva dolokivikarjäär.

Tabel 1. Maavarade varustuskindlus Saare maakonnas 2014. Allikas: Maa-amet, 2014.

Kasutusala	Kaevandatava varu jääk	5 aasta keskmine tarbimine	Piirkondlik aastates varustuskindlus
ehitusdolokivi	353,679	-7,244	48,8
viimistlusdolokivi	602,018	-12,9132	46,6
ehituslubjakivi	556,435	-47,7633	11,6
tehnoloogiline lubjakivi	1,000	-0,0682	14,7
ehitusliiv	1261,085	-20,8601	60,5
täiteliiv	1324,284	-23,4592	56,5
ehituskruus	2610,57	-113,6253	23,0
täitekruus	46,5	-8,02	5,8
meremuda	16	-0,06	266,7
hästilagunenud turvas	1081,801	-7,8073	138,6
vähelagunenud turvas	139,375	-6,3917	21,8

Maardlate ja kaevandamisest mõjutatud alade kasutustingimused:

- Maapõue seisundit ja kasutamist mõjutava tegevuse korraldamisel tuleb tagada keskkonnaregistris arvele võetud maavara kaevandamisväärseks säilimine ja juurdepääs maavaravarule. Keskkonnaministerium lubab maapõue seisundit ja kasutamist mõjutavat püsiva iseloomuga tegevust üksnes juhul, kui kavandatav tegevus ei halvenda maavaravaru kaevandamisväärseks säilimise või maavaravarule juurdepääsu osas olemasolevat olukorda.
- Kaevandamisloale tingimuste seadmisel, korrastamistingimuste andmisel ja nende alusel korrastamisprojekti koostamisel tuleb arvestada kaevandamisala ümbritseva keskkonna toimimise tagamisega. Vajadusel tuleb lisada kaevandamisloale tingimused leevendavate meetmete rakendamiseks.

²⁵ Varustuskindlus on rahuldav, kui maavara jätkub 15 aastaks ja see on puudulik alla 10 aastase jätkuvuse korral.

3.3. Looduskeskkonna väärtused

3.3.1 Roheline võrgustik

Roheline võrgustik on eri tüüpi ökosüsteemide ja maastike säilimist tagav ning asustuse ja majandustegevuse mõjusid tasakaalustav looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev süsteem tuumaladest ja neid ühendavatest rohekoridoridest.

Üleriigilises planeeringus on käsitletud rohelist võrgustikku kui süsteemi, mis toetab ökosüsteemide toimimist. Rohelise võrgustiku Eesti tuumalade ja koridoride põhivõrk on määratud riiklikul tasandil ja on seotud naabermaade vastavate struktuuridega.

Roheline võrgustik (ka rohevõrgustik) on määratletud Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneeringuga „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ (kehtestatud 28.04.2008 korraldusega nr 474). Teemaplaneeringuga arvestatakse käesolevas planeeringus täielikult, mistõttu uut arutelu rohevõrgustiku teemal ei avatud. Saare maakonna roheline võrgustiku määratlemisel on kohandatud metoodikat „Rohelise võrgustiku määratlemise üldised alused maakonnaplaneeringus“²⁶ arvestades olemasolevat Natura alade võrgustikku.

Rohelises võrgustikus toimub inimtekkeliste mõjude pehmendamine, korvamine ja ennetamine ning koosluste areng looduslikkuse suunas või pool-looduslike koosluste ekstensiivne põllumajanduslik kasutamine traditsioonilisel viisil. See kõik toetab bioloogilist mitmekesisust ja tagab stabiilse keskkonnaseisundi. Roheline võrgustik täiendab olemasolevat kaitse- ja hoiualade võrgustikku looduslike aladega. Rohelist võrgustikku iseloomustab:

- Väärtuslike loodusmaastike, ökosüsteemide ja liikide kaitse, sealhulgas säilitades tingimused isendite ränneteks ning looduslike liikide levilate laienemiseks.
- Looduslähedase majandamise, elulaadi ja rekreatsiooni planeerimine ning looduslike alade ruumilise kättesaadavuse tagamine inimestele.
- Kultuurmaastike ökoloogilise, kultuurilis-ajaloolise, esteetilise ja identiteeti toetava väärtuse teadvustamine ja säilitamine.
- Keskkonna loodusliku iseregulatsiooni säilitamine.
- Inimesele elutähtsate keskkonda kujundavate protsesside (põhja- ja pinnavee teke, õhu puhastumine, keemiliste elementide looduslikud ringed jne) alalhoidmine.
- Rohelise mõtteviisi toetamine.
- Hierarhiline struktuur.

Roheline võrgustik on suhteliselt looduslikus seisundis olevate, ekstensiivselt kasutatavate alade seostatult toimiv süsteem, mis aitab hoida looduslikku mitmekesisust ja keskkonna stabiilsust. Roheline võrgustik koosneb suurematest tuumaladest ja neid ühendavatest kitsamatest koridoridest. Võrgustiku tuumaladeks on sobiva pindala ja paigutusega loodus- ja keskkonnakaitsealised väärtuslikud biotoobid (elupaigad), samuti alad, mis täidavad teatud puhvrirolli väliste keskkonnamõjude suhtes. Tuumalad on omavahel ühendatud koridoridega, milleks on enamasti maastiku joonelemendid – jõeorud, samuti omavahel ühendatud metsaosad ja metsasaared. Koridorid ühendavad struktuuri tervikuks, kus on võimalik liikide levik ja

²⁶ Rohelise võrgustiku määratlemise üldised alused maakonnaplaneeringus. Kalev Sepp, EPMÜ Keskkonnakaitse Instituut; Jüri Jagomägi, AS Regio Tartu, 2002

---

asurkondade genofondi vahetus ning sedakaudu lokaalsete looduskahjustuste korvamine ja mitmekesisuse taastootmine.

Saare maakonnas moodustab rohelise võrgustiku:

- Natura võrgustik, mis koosneb kaitse- ja hoiualadest. Koos tuumaladega moodustavad need võrgustiku tugialad (kõige olulisemad ja tõhusamalt toimivad elemendid).
- Mere rand piiranguvööndi ulatuses – üldjuhul 200 m, millele korduva üleujutusega randadel lisandub üleujutatava ala laius. Arvestades maakonna saarelisust on mere rand üks tähtsamaid koridore võrgustiku sidususe ja territoriaalse terviklikkuse tagamiseks.
- Jõgede ja ojade kaldad piiranguvööndi ulatuses (piiranguvööndi ulatus on üle 25 ruutkilomeetri suuruse valgalaga jõel ja ojal 100 meetrit, kuni 25 ruutkilomeetri suuruse valgalaga jõel ja ojal 50 meetrit), mis kujutavad endast olulisi saare keskosa rannikuga siduvaid koridore.
- Tugialasid ühendav nn mikrovõrgustik, mis valdavalt koosneb metsa-aladest ning pool-looduslikest kooslustest. Arvestades Saare- ja Muhumaale iseloomulikku maastikustruktuuri, kus maastikuüksused on väikesed, ei eristata mikrovõrgustikus koridore, ribastruktuure, ribastruktuuride sõlmesid ja astmelaudu. Mikrovõrgustiku ülesanne on tagada rohelise võrgustiku tugialade vaheline sidusus ja kogu võrgustiku terviklikkus.

Rohelise võrgustiku toimimise kõige olulisem meede on võrgustiku terviklikkuse/sidususe tagamine. Selleks on rohelise võrgustiku aladel Saare maakonnas järgmised tingimused:

Maakasutuse kavandamisel:

- Vältida olulise ruumilise mõjuga ehitiste²⁷ rajamist.
- Kompaktse hoonestusega alade asukohavalik toimub ainult üldplaneeringu alusel.
- Maakasutuse kavandamisel ja ehitustingimuste määramisel säilitada looduslike alade sidusus, vajadusel kavandada rohealade hõivamist leevendavad või kompenseerivad meetmed.
- Teede ja liinirajatiste asukohavalikul eelistada olemasolevaid trasse/ koridore – teid, pinnasteid, elektriliine; õhuliinidele eelistada maakaableid.
- Puhkealade kasutamine korraldada nii, et looduskeskkond ei saaks kahjustatud - piirata/suunata autode liikumist, korraldada parkimine ja prügimajandus, rajada telkimis-/puhke-/lõkkekohad, käimlad, õppe- ja matkarajad.

Mere ranna ja jõgede ning ojade kallaste kui koridoride sidususe tagamiseks:

- Tuleb võimalikult sidusana säilitada seal asuvad looduskooslused ning piirata inimtegevusest lähtuvat kahjulikku mõju. Peamine sidusust ohustav tegevus on randadele ja kallastele ehitamine.
- Mere rannal ning jõgede ja ojade kaldal toimub ehituskeeluvööndi vähendamine eelistatult üldplaneeringu alusel. Olulisim argument ehituskeeluvööndi vähendamisel on olemasolev või ajalooline asustus.
- Piirangu- ja ehituskeeluvööndi laiuse määramisel mererannal tuleb arvestada korduva üleujutusega aladega.
- Natura võrgustiku terviklikkus tagatakse võrgustiku aladel elupaikade soodsa seisundi hoidmise, kaitse-eesmärkide saavutamise ja terviklikkuse säilitamisega. Maakasutuse muutuste mõju Natura

---

²⁷ Vastavalt Vabariigi Valitsuse 01.10.2015 määrusele nr 102 Olulise ruumilise mõjuga ehitiste nimekirj

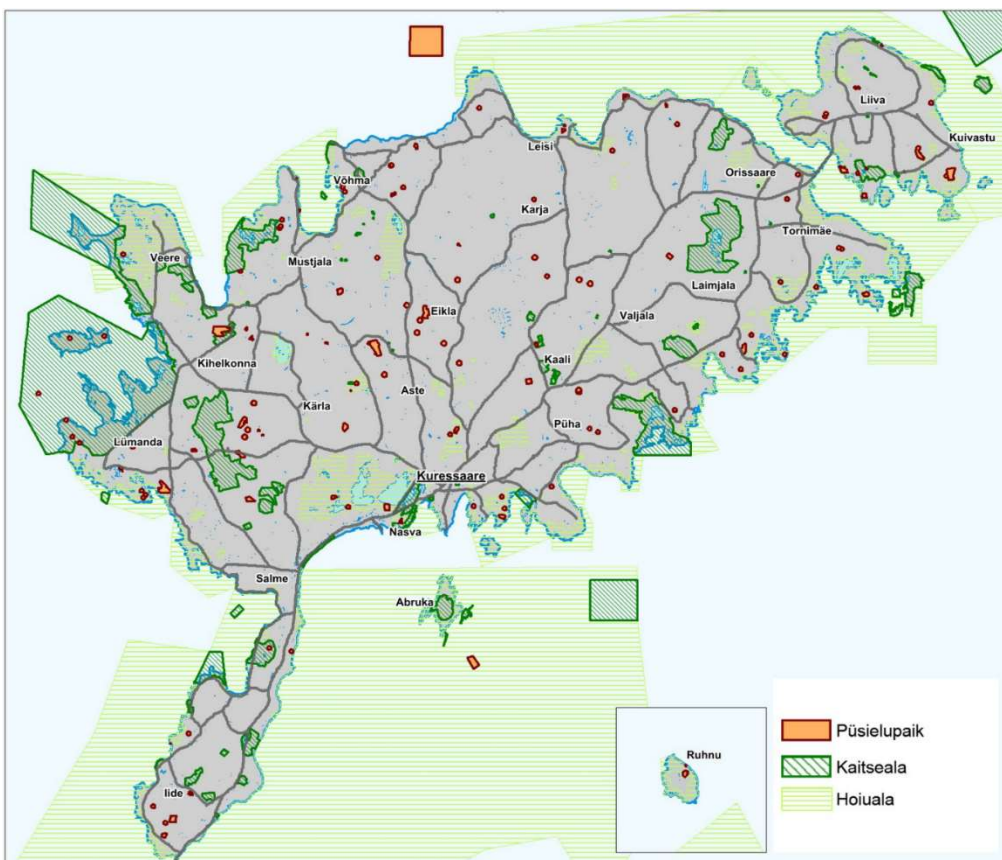
---

võrgustiku ala terviklikkusele selgitatakse vajadusel keskkonnamõju (strateegilise) hindamisega ja/või Natura hindamisega.

3.3.2. Kaitstavad loodusobjektid

Kaitstavad loodusobjektid on kaitsealad (looduskaitsealad, maastikukaitsealad ja rahvuspargid), hoiualad, kaitsealused liigid ja kivistised, püsielupaigad, kaitstavad looduse üksikobjektid ning kohaliku omavalitsuse tasandil kaitstavad loodusobjektid. Kaitstavate alade ja objektide eesmärgiks on hoida kõige iseloomulikumat ja väärtuslikumat Eesti ja Saaremaa looduses.

Keskonnaregistri²⁸ andmetel on Saare maakonnas kaitstavaid alasid (erinevate kategooriate kaitsealad, hoiualad ja püsielupaigad) kokku 54180 ha ehk 19% maakonnast (joonis 9). Täpne ja ajakohane info kaitstavate loodusobjektide ja nende kaitse kohta on Keskonnaregistris.

Joonis 9. Kaitsealad, hoiualad ja püsielupaigad Saare maakonnas. Allikas: Keskonnaregister.

Maakonnaplaneeringu koostamisel on arvestatud kaitstavate loodusobjektide ja nende kaitsekorralduskavadega, vältides konflikte looduskaitse ja muude maakasutuste vahel. Ettepanekuid kaitsekorralduskavade täpsustamiseks, uute kaitsealade loomiseks või kaitseriimi lõpetamiseks, maakonnaplaneeringuga ei tehta. Üldplaneeringute koostamisel tuleb arvestada olemasolevate kaitstavate loodusobjektidega ja nende kaitseriimiga.

²⁸ Register: www.keskkonnainfo.ee

---

4. Tehnilised võrgustikud

4.1. Liikuvusvajadused

Saarte elu- ja majanduskeskkonna säilitamiseks on vajalik kiire ja usaldusväärse ühenduse olemasolu saarte ja mandri vahel. Selle kinnituseks on kasvav sõidukite ülevedu Kuivastu-Virtsu liinil viimastel aastatel. Mida tihedam ja stabiilsem on graafik, seda suurem on reisijate usaldus ja rahulolu ning reisijate arv kasvab. Laevaühendust tuleb edasi arendada sellisena, et pikemas perspektiivis võimaldaks see ööpäevaringse ja reisijate vajadusele vastava sagedusega ühenduse. Laevaühenduste arendamise üks eesmärke on Lääne-Eesti saarte (eelkõige Saaremaa ja Hiiumaa) sidumine ühisesse ruumi, kus saarlastel ja külalistel on mugav liikuda mandrilt saartele ja saarelt saarele.

Suure tähtsusega on igapäevane lennuühendus Tallinnaga. Sellega kaasnev pidev ning katkestusteta ühepäevaste ärireiside võimalus välismaalt Saaremaale ja vastupidi on rahvusvaheliste majandussidemete sujuva toimimise oluline eeldus. Samal ajal tuleb otsida võimalusi turismi jaoks oluliste lendude käivitamiseks lähiriikidesse, mis tõstaks Saaremaa konkurentsivõimet võrdluses muude Eesti sihtkohtadega. Mereühendustest on turismi seisukohast esmatähtsad reisilaevaühenduse taastamine Lätti ning rohkemate ristluslaevade poolt Saaremaa sadama külastamine. Oluline, eriti metsanduse ja puidutööstuse edendamiseks, on Saaremaa sadama avamine kaubaveoks.

Maakonnasisene liikuvus on esmatähtis nii paljude ettevõtete jaoks, kelle töötajaskond elab hajali, kui ka inimeste jaoks, kellele liikuvus tagab tööturul kodukoha lähiümbrusega võrreldes suurema valikuvabaduse. Keskkonnahoiu, majandusliku säästlikkuse ja terve eluviisi edendamise huvides on vaja tõsta avaliku bussitranspordi ja lühemate distantide puhul kergliikluse konkurentsivõimet. Põhimõtteks peab olema kiirete ja sagedaste bussi otseühenduste loomine kohalikest keskustest Kuressaarde ning nn linnaliinide pikendamine linna lähiümbrusse. Kohapeal tuleb alternatiivina isiklike sõiduautode kasutamisele tagada võimalused inimeste pääsuks teenuskeskustesse kombineeritud õpilas- ja töölisbussidega või sotsiaaltranspordiga.

Kergliiklusteede võrgustikku on esmatähtis täiendada Kuressaares ja linna lähiümbruses, kus nende kasutus on kõige aktiivsem ja liiklustihedusest tulenev oht suurim. Sagedase autoliikluse tingimustes on kruusakattega tolmu- ja porised avalikud teed märkimisväärseks elukeskkonna kvaliteeti halvendavaks teguriks, mis takistab mh igasugust turismi ja kergliiklust. Seetõttu on vajalik jätkata mustkatete ehitamist – esmajoones riigiteedel, asulatevahelistel lõikudel ning olulisematel turismiteedel.

4.1.1. Maanteed

Saare maakonna riigimaanteed võrgustik on piisav ja selle tihendamiseks vajadus puudub. Maakonnas on üks põhimaantee Risti - Virtsu - Kuivastu – Kuressaare. Teised riigiteed on tugi- ja kõrvalmaanteed. Peamine eesmärk riigiteede osas on sõidumugavuse parandamine. Kõik tugimaanteed on maakonnas tolmu- ja porised, samuti intensiivse kasutusega kõrvalmaanteed. Osa kõrvalmaanteed on tolmu- ja porise katte saanud tihedamalt asustatud lõikudes, kuid tee tervikuna ei ole veel tolmu- ja porise katte alla viimist tuleb jätkata.

Maanteed arendamise põhimõtted:

- Kõik suurema kasutusega kõrvalmaanteed (aasta keskmine liiklussagedus üle 50 auto ööpäevas, tabel 2) viiakse tolmu- ja porise katte alla hiljemalt aastaks 2030. Erandiks on teelõigud, mis ajaloolistel, esteetilistel või muudel kaalutlustel (näiteks karjääriveod) peaksid jääma kruusakattega.
-

- Tolmuvaba katte rajamisel on prioriteetsed teelõigud, mis on kõige suurema kasutusega, arvestades elanikkonna ja ettevõtete paiknemist, tee kasutamise intensiivsust, tolmu mõju, teede kasutajaid, võrgulist tähtsust, bussiliinide olemasolu, jalgrattatrasse ja tasuvust.
- Kohalike teede arendamine, nende asukoht ja neist tulenevad kitsendused määratakse üldplaneeringutega.
- Põhimaanteel Risti - Virtsu - Kuivastu - Kuressaare sujuva liiklusvoo saavutamiseks tuleb vältida seal täiendavate peale- ja mahaõitide rajamist.
- Arendatakse välja ja hooldatakse liikluse teenendamiseks vajalikke rajatisi nagu parklad, puhke- ja vaatekohad (sh Mändjala, Loode tammiku, Väinatammi, Võrsna, Kuivastu, Kaali, Tehumardi, Viki, Leisi).
- Tihendatakse elektriautode laadimistaristut.

Tabel 2. Osaliselt või täielikult kruusakattega kõrvalmaanteed Saare maakonnas

Tee nr	Tee nimetus	Tee pikkus (km)	2015. aasta keskmine liiklusedus (autot/ööpäevas)
21160	Kallemäe - Turja	6,1	153
21159	Valjala - Kallemäe	7,4	147
21157	Valjala - Laimjala	15,5	139
21145	Tagavere - Randküla	11,2	138
21109	Tiirimetsa - Lümanda	13,7	104
21119	Kärla - Sauvere	4,2	98
21127	Pahapilli - Panga	6,9	95
21111	Tehumardi - Kogula	14,4	93
21143	Võlupe - Pärsama	9,4	86
21178	Kogula - Kärla	5,0	82
21134	Püha – Sandla - Kangrusselja	5,9	76
21150	Liiva - Suuremõisa - Piiri	7,2	76
21167	Sakla - Siiksaare	8,0	76
21176	Rahuste - Kaunispe	9,7	76
21168	Kahtla - Ruhve	4,9	73
21128	Metsküla - Meiuste	11,7	72
21110	Koimla - Riksu	4,3	71
21120	Karida - Kärla	7,2	66
21116	Üru - Pidula	9,1	64
21158	Tõnija - Veeriku	7,6	64
21126	Järise - Asuka	9,1	62
21161	Tutku - Pärsama	3,0	59
21123	Kaarma - Sauvere	12,9	58
21125	Eikla - Lussu	8,6	56
21112	Käesla - Karala - Loona	32,7	55
21146	Tagavere - Taaliku	10,6	54
21115	Tagamõisa - Undva	3,8	50
21164	Rootsivere - Koguva	5,4	43
21173	Aste - Haamse	2,9	42
21163	Orinõmme - Saikla	6,2	39

Tee nr	Tee nimetus	Tee pikkus (km)	2015. aasta keskmine liiklusedus (autot/ööpäevas)
21180	Kotlandi - Koki	5,0	38
21182	Viki - Kurevere	8,1	37
21169	Sagariste - Kõljala	4,2	34
21162	Võlupe - Linnaka	5,5	28
21137	Reo - Ilpla	4,2	27
21122	Silla - Küdema	8,6	23
21181	Karala - Atla	4,9	23
21179	Hirmuste - Käesla	3,9	22
21108	Lõmala - Kaugatoma	10,8	19
21106	Kaunispes - Viieristi	4,0	16
21113	Viidu - Liiva	7,5	16
21105	Mäebe - Kargi	6,7	11
21177	Tiirimetsa - Lassi	2,6	11

Tingimused üldplaneeringute koostamiseks:

- Üldplaneeringutes määratakse kohalike teede asukohad ja nende riigiteedega ristumiskohtade üldised põhimõtted, millest tulenevalt on kohalikel omavalitsustel võimalik tagada juurdepääs avalikult kasutatavatele teedele (sh riigiteedele). Teedevõrk peab vastama arendustegevusele. Juurdepääsuteede põhimõtted, laiendamise vajadus ja kandevõime tõstmine tuleb lahendada üldplaneeringutes.
- Üldplaneeringute koostamisel tuleb arvestada riigiteede võimaliku laiendamise ja rekonstrueerimise vajadusega ning kaaluda riigiteedele 20 m laiuste tehnoloogiliste vööndite määramise vajadust äärmise sõiduraja välimisest servast. Tehnoloogiline vöönd on vajalik tee ohutuse tagamiseks, perspektiivseteks teede õgvendusteks ja laiendusteks, koguja- ja kergliiklusteede välja ehitamiseks, avalikes huvides vajalike tehnovõrkude- ja rajatiste paigutamiseks ning teede püsivust tagava veerežiimi parandamiseks. Kuni 10 m teekaitsevööndi puhul lugeda tehnoloogilise vööndi laiuks kuni 10 m. Tee tehnoloogilises vööndis ehitustegevuse kavandamisel tuleb tee ohutuse tagamiseks kaasata Maanteeamet.
- Elamu- ja puhkealade planeerimisel käsitleda mootorsõidukite liiklusest tulenevaid negatiivseid mõjusid. Elamu- ja puhkealad ei planeerita riigiteede kaitsevööndisse, arvestades liiklusest tulenevate negatiivsete mõjudega (müra, tolm, heitgaasid jm).

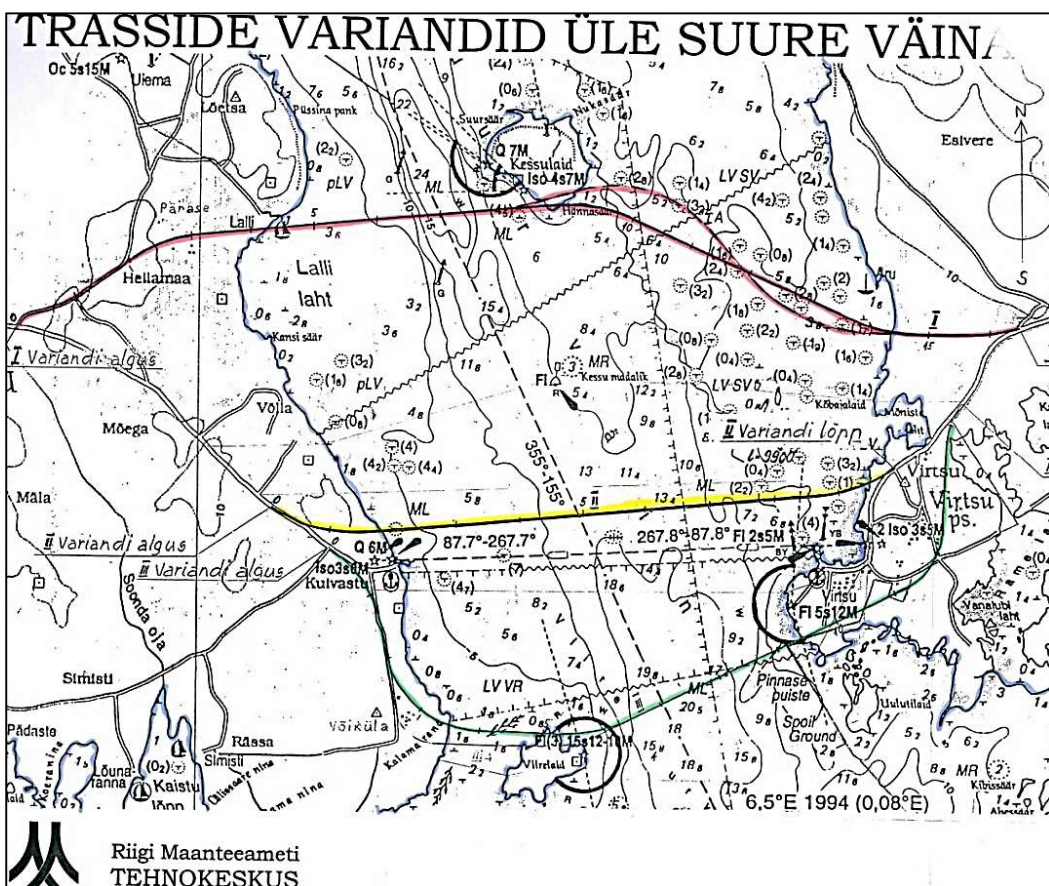
Võimaliku Suure väina püsiühenduse rajamiseks on maakonnaplaneeringus määratletud püsiühenduse trassikoridoride maismaa-osa põhimõttelised asukohad Muhu saarel Kuivastu ja Võiküla külades (joonis 10). Trassid on määratletud "Sõitjate ja veoste üle suure väina perspektiivse korraldamise kava"²⁹ alusel. Koridoride põhimõtteliseks laiuks on 100 m v.a lõunapoolsema trassi lõunapoolsemal lõigul, mille laiuks on 300 m võimaldamaks tunneli rajamist.

²⁹ Sõitjate ja veoste üle suure väina perspektiivse korraldamise kava. WSP, 2011
http://mnt.ee/public/keskkonnakaitse/PLAN_November_EST_FINAL.pdf

Püsiühenduse trasside ala kasutamise põhimõtted:

- Püsiühenduse trasside alal säilib kehtiva üldplaneeringu kohane maakasutus koos sellel lubatud tegevustega kuni püsiühenduse täpsema asukoha määramiseni.
- Üldplaneeringus mittekajastuvate teede, tehnovõrkude ja -rajatiste asukoha määramisel püsiühenduse trasside alal teeb omavalitsus koostööd Maanteeametiga.
- Üldplaneeringuga seatakse kasutus- ja ehitustingimused sh projekteerimistingimuste andmise aluseks olevad tingimused, millega välditakse ulatuslikke investeeringuid püsiühenduse trasside aladele.

Püsiühenduse rajamise otstarbekust analüüsitakse järgmises transpordi arengukavas või hiljemalt järgmise üleriigilise planeeringu koostamise raames. Arenguvajaduste täpsustumisel koostatakse maakonnaplaneeringu jätkutegevusena riigi eriplaneering. Riigi eriplaneeringuga teostatakse asukohavalik ning määratakse püsiühenduse täpne asukoht Saare ja Lääne maakonna piirnevas sisemerres.

Joonis 10. Võimalikud trassivariandid 2009 aastast.

4.1.2. Kergliiklusteed

Kergliiklustee on jalgrattaga ja jalgsi liiklemiseks ettenähtud eraldi tee või tee osa, kus jalakäijad ja jalgratturid on eraldatud autoliiklusest. Kergliiklusteede planeerimisel on oluline, et need oleksid katkematud, ühendaksid olulisi sihtpunkte (elu- ja tökohad ning teenuste osutamise kohad, puhkealad) ja moodustaksid pideva võrgustiku. Jalgsi ja jalgrattaga liikumise eeliseks on odavus, tervislikkus ja teatud juhtudel ka kiirus. Kuni 10 km vahemaadel on liikumine jalgsi ja jalgrattaga autoliiklusele oluliseks alternatiiviks.

Kergliiklusteede ehitusel on seni prioriteediks olnud Kuressaare sidumine lähitagamaa ja puhkepiirkondadega. Kergliiklusteede rajamine on vajalik ka nende kohalike ja lähikeskuste tagamaal või sees, kus potentsiaalseid kergliiklustee kasutajaid on piisavalt, kuid maanteel on suure liiklustiheduse tõttu jalgrattaga sõitmine ohtlik. Sellest lähtuvalt on kergliiklusteed perspektiivselt kavandatud järgmistel teelõikudel:

- Kuivastu – Orissaare
- Kihelkonna-Lümanda
- Kaali-Kõljala
- Aste alevik – Aste küla
- Leisi alevikku läbiv tee
- Laimjala - Kahtla
- Orissaare - Saikla
- Kuressaare linna läbivad teed
- Valjala alevikku läbiv tee

Maakonnaplaneeringuga ei määrata kergliiklusteede asukohta sõidutee suhtes ega konkreetset tänavat, täpne asukoht määratakse projekteerimisel või kohaliku omavalitsuse tasandi planeeringu koostamisel.

Kergliiklusteede arendamise põhimõtted:

- Kergliiklusteede rajamisel kasutatakse ära olemasoleva teedevõrgu võimalusi, näiteks eraldusjooni ja -piirdeid sõiduteest jm eeldusel, et see vastab liiklusohutuse nõuetele.
- Kergliiklusteede valgustamise vajadus määratakse edasisel projekteerimisel lähtuvalt kasutustihedusest; hooajalisusest ja ohutusvajadusest. Eelkõige vajavad valgustamist asulasisesed teed ning kõige tihedama liiklusega lõigud, ristumised ja ristmikud.
- Koos teega tuleb rajada rattaparklad eelkõige bussipeatuste, koolide, kaupluste jm teenindusasutuste juurde ning vaatamisväärsuste ja puhkekohtade juurde.

4.1.3. Sadamad

Sadamad³⁰ on saarte taristu oluline osa, mis võimaldavad majandusel areneda ja ettevõtetel tegutseda. Sadama asukoht, tagamaa ja looduslikud eeldused (sügavus, navigatsioonitingimused) määravad selle kasutusviisid (tabel 3). Sadamad on üha enam multifunktsionaalsed, täites peale sildumise ja traditsioonilise kalapüügi võimaldamise paljusid teisi funktsioone. Jätakuvalt on sadamad vajalikud mandri ja Saaremaa ning Saaremaa ja väikesaarte vaheliste ühenduste pidamisel. Kuivastu, Saaremaa, Mõntu, Roomassaare ja Ringsu sadamatel on potentsiaali ka arendamiseks rahvusvahelisi ühendusi Saaremaa ja Rootsi, Soome ning Läti sadamate vahel. Kasvav roll on sinimajandusel - kaubandus, laevaehitus, kalatööstus, paatide hoiustamine, -remont ja tootmine, muu tootmine ja ettevõtlus.

Harrastusmeresõiduks tuleb arendada eelkõige väikesadamaid³¹. Mõnele väikesadamatele annab lisaväärtuse sadama tagamaal asuv turismi sihtkoht või vaatamisväärsus, samuti merepääste³² funktsioon. Saaremaa Vabatahtlik Merepääste Selts on seadnud eesmärgiks luua Saaremaal aktiivse kogukonnaga

³⁰ Sadam – veesõidukite sildumiseks kohandatud ja sadamateenuse osutamiseks kasutatav maa- ja veeala ning seal asuvad sadama sihtotstarbeliseks kasutamiseks vajalikud ehitised.

³¹ Väikesadam – sadam või sadama osa, kus osutatakse sadamateenuseid alla 24-meetrise kogupikkusega veesõidukitele.

³² Merepäästetöö on otsingu- ja päästetöö tegemine merel ohuolukorda sattunud või kaduma jäänud inimese, laeva, lennuki või muu sõiduki otsinguks ja päästmiseks.

piirkondadesse kuni 10 merepäästeüksust. Merepäästeüksustel on oma nõ kodusadamad, kus hoitakse varustust ja reageeritakse päästesündmustele.

Riikliku tähtsusega väikesadamad on sadamad, mis kuuluvad riigi väikesadamate võrgustikku³³. Riigi väikesadamate võrgustik ühendab Eesti külalissadama³⁴ standardile vastavate teenustega varustatud (väike)sadamatega, mis asetsevad üksteisest kuni 30 meremiili kaugusel (ca 6 tunniga ehk merematkaja päevateekonnaga läbitav vahemaa).

Maakondliku tähtsusega väikesadamad on eelkõige need, mis kannavad laiemale piirkonnale vajalikku avalikku funktsiooni (nt merepääste, turism, avalik juurdepääs merele, sildumise võimaldamine) ja on kantud Sadamaregistrisse.

Kogukonnasadamad on paadi³⁵- või kodusadama³⁶ standardile vastavad sadamad, mis teenivad kohaliku kogukonna huve ja on olulised saarelise elulaadi ning merekultuuri säilitamiseks.

Tabel 3. Saare maakonna sadamad

	Sadama nimi	Max sügavus, m	Eelistatud kasutus
Reisi- ja kaubasadamad (kuuluvad ühtlasi riigi väikesadamate võrgustikku)			
1.	Kuivastu	3,5	Ühendused, külalissadam, sinimajandus, merepääste
2.	Veere	2,1	Kalapüük, külalissadam, sinimajandus, merepääste
3.	Roomassaare	5,4	Ühendused, külalissadam, sinimajandus
4.	Triigi	2,5	Ühendused, külalissadam, sinimajandus.
5.	Saaremaa sadam	4,5	Kruisadam, külalissadam, sinimajandus, turism
6.	Abruka	2,5	Ühendused, külalissadam, kalapüük, turism, merepääste
7.	Mõntu	3,4	Kalapüük, külalissadam, sinimajandus, turism, merepääste
8.	Ringsu	2,8	Ühendused, külalissadam, kalapüük, turism, merepääste
Riikliku tähtsusega väikesadamad (kuuluvad riigi väikesadamate võrgustikku)			
9.	Lõunaranna	2,2	Külalissadam, turism, merepääste
10.	Kuressaare	2,6	Ühendused, külalissadam, turism, merepääste
11.	Kõiguste	-	Külalissadam
12.	Lõmala	2,0	Külalissadam, merepääste, turism
13.	Orissaare	2,3	Külalissadam, kalapüük, merepääste, turism
Maakondliku tähtsusega väikesadamad			
14.	Atla	2,0	Kodusadam, kalapüük, merepääste, turism
15.	Soela	1,5	Kodusadam, kalapüük, merepääste
16.	Papissaare	-	Kodusadam, ühendused, turism, kalapüük
17.	Vikati (Vilsandi)	1,0	Kodusadam, ühendused, turism
18.	Kaunispe	2,0	Kodusadam, kalapüük, turism
19.	Nasva meresadam	2,5	Kodusadam, sinimajandus
20.	Salme jõesadam	1,5	Kodusadam, turism, kalapüük.
21.	Kungla	1,5	Kodusadam, kalapüük, merepääste, turism
22.	Läätsa	1,3	Paadisadam, kalapüük, sinimajandus

³³ Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2014 https://www.mkm.ee/sites/default/files/vaikesadamate_kontseptsioon_2014-2020_29_1_2014.pdf

³⁴ Külalissadam – harrastusmeresõitjat vastuvõttev, kõrge teeninduskultuuriga ka mitmekülgeid mugavusteenuseid pakkuv väikesadam.

³⁵ Paadisadam – pakub harrastusmeresõitjale ohu või ootamatu vajaduse korral sildumisvõimalust, kuid ei paku tugi- ega mugavusteenuseid.

³⁶ Kodusadam – harrastusmeresõitjat vastuvõttev väikesadam, mis pakub esmaseid tugi- ja mugavusteenuseid.

	Sadama nimi	Max sügavus, m	Eelistatud kasutus
23.	Pae	2	Paadisadam, sinimajandus, kalapüük
24.	Kärsa	2,5	Paadisadam, sinimajandus
25.	Lalli	1	Paadisadam, kalapüük, ühendused
26.	Koguva	2,0	Paadisadam, turism, kalapüük
27.	Kesse-Jaani		Paadisadam, turism, ühendused
28.	Jaagarahu		Merepääste
Kogukonnasadamad			
29.	Rannaaugu		Paadisadam, kalapüük
30.	Taaliku	1,5	Paadisadam, kalapüük
31.	Varese	2,5	Kodusadam, kalapüük
32.	Muratsi		Kodusadam, kalapüük
33.	Kaldu	1	Paadisadam, kalapüük
34.	Kukessaare	1	Paadisadam, kalapüük
35.	Seebilõuka		Paadisadam, kalapüük
36.	Kallaste	0,8	Paadisadam, kalapüük
37.	Rannaküla	0,5	Paadisadam, kalapüük
38.	Roopa		Paadisadam, kalapüük
39.	Võrkaia	2	Paadisadam, kalapüük
40.	Unguma	1	Paadisadam, kalapüük
41.	Nasva jõesadam	2	Paadisadam, kalapüük
42.	Turja	2	Paadisadam, kalapüük
43.	Valmeranna	2	Paadisadam, kalapüük
44.	Luhina (Saareküla)	1,5	Paadisadam, kalapüük
45.	Kaavi		Paadisadam, kalapüük

Sadamate arendamise põhimõtted:

- Eelistada sadamate multifunktsionaalset kasutust.
- Riikliku ja maakondliku tähtsusega sadamad peavad olema ühendatud tolmuvalt põhiteede võrgustikuga.
- Ühenduste pidamiseks vajalikes sadamates peab olema tagatud ohutu liiklemine jalgrattaga. Kuivastu ja Triigi sadamate juurdepääsuks on vajalik rajada kergliiklusteed.
- Maakondliku tähtsusega sadamad võiksid moodustada ühiselt hallatava sadamate võrgustiku.
- Merepääste funktsiooniga sadamates peab olema päästesündmustele reageerimiseks vajalik varustus.
- Paadisadamate arendamisel tuleb võimaldada reageerimine merepääste sündmustele - tagada juurdepääs, veeskamise ja ümberkeeramise koht päästetehnikale.

4.1.4. Lennuväljad ja kopteriväljakud

Saare maakonnas on kaks rahvusvahelist lennuvälja³⁷ – Kuressaare ja Ruhnu, Roomassaare vesilennuväli ning sertifitseeritud kopteriväljak³⁸ Salmel.

Kuressaare lennuväli asub Kuressaare linna lõunaosas. Lennuväli on varustatud instrumentaalmaandumissüsteemiga ILS ja üheväravalise reisiterminaliga. Lennuväljal on kaks maandumisrada:

1. suunaga 17/35 – pikkus 2000 m ja laius 30 m, kaitsevööndiga 500 meetrit telgjoonest kummalegi poole ja 2300 meetrit lennuraja lävedest lähenemisalade suunas;
2. suunaga 05/23 – pikkus 799 m ja laius 30 m, kaitsevööndiga 150 meetrit telgjoonest kummalegi poole ja 600 meetrit lennuraja lävedest lähenemisalade suunas.

Ruhnu saarel asuval Ruhnu lennuväljal on perforeeritud murukattega lennurada suunaga 13/31, mille pikkus on 600 m ja laius 20 m. Lennuväli on varustatud raadiosidesüsteemiga. Lennuväljal on terminalihoone ja kohalik meteoroloogia teenistus.

Roomassaare vesilennuväli asub Roomassaare sadamas ja kujutab endast vesilennukite maandumiseks mõeldud ala meres. Vesilennukite maandumine ja start toimub Roomassaare sadama laevateest ohutus kauguses, vähemalt 50 m kaugusel akvatooriumist.

Salme kopteriväljak on eraomandis ja kujutab endast vastava märgistusega 6x6 m muruplatsi. Maakonnaplaneeringu joonisel on kajastatud ka sertifitseerimata kopteriväljakud Vilsandi saarel, Muhu saarel ja Kuressaare linnas, mille sertifitseerimine ja kasutamine toimub vastavalt õigusaktide ja Lennuameti nõuetele. Hädaolukordades, kus Politsei- ja Piirivalveametil on tööülesannete täitmiseks vajalik kopteri kiire maandumine, lahendatakse see kopteriväljaku puudumisel teede või põldude näol.

Lennuväljade arendamise põhimõtted:

- Rahvusvaheliste lendude vastuvõtmise võimekuse tõstmiseks tuleb Kuressaare lennuvälja 2000 m lennuraja laius viia vastavaks 4. klassi nõuetele ehk 30 meetrilt 45 meetrile.
- Regulaarse lennuühenduse tagamiseks Ruhnu ja Saaremaa vahel väljaspool navigatsioonihooaega on vajalik Ruhnu lennuvälja lennuraja rekonstrueerimine, et saavutada lennuraja katte tasasus.
- Väikelennuväljade ja kopteriväljakute asukohtade määramisel üldplaneeringutes tuleb arvestada lennuvälja lähiümbruse määretlemise korruga ja tuleb ette näha nende kasutamiseks vajalik taristu.

4.1.5. Ühistransport

Ühistranspordi eesmärk on tagada ühiskonnaliikmete liikumisvajadus võimalikult võrdselt, toetades nii säästvat ja jätkusuutlikku arengut. Eesti kiire majandusareng on toonud endaga kaasa kiire autostumise ja ühiskonna ruumilise ümberpaiknemise: töökohad, kaubandus-, teenindus-, kultuuri- ja haridusasutused paiknevad üha suuremates keskustes. Samas paiknevad elukohad hajutatult keskuste tagamaal ja asustustihedus hõreneb. Sellest tuleneb järjest suurem transpordivajadus, asustuse ja teenuste laialivalgumine muudab aga ühistranspordi üha vähem efektiivsemaks.

---

³⁷ Lennuväli on teatud maa- või veeala koos ehitiste, seadmete ja varustusega, mis on ette nähtud õhusõidukite saabumiseks, väljumiseks ja maal või veel liikumiseks.

³⁸ Kopteriväljak on piiratud varustuse ja mõõtmetega maa- või veeala koos ehitiste, seadmete ja varustusega, mis on ette nähtud õhusõidukite saabumiseks, väljumiseks ja maal või veel liikumiseks.

Saare maakonnas toimib alates 2009. aastast liinivõrk, mille koostamisel võeti aluseks elanike liikumine nende elu- ja töökoha, elukoha- ja põhi- või keskkooli vahel ning vaba aja liikumine³⁹. Tänapäevane liinivõrk koosneb kuuest peamisest liikumiskoridorist (suunast) Kuressaare ja keskuste vahel:

- Salme, Iide
- Kärla, Lümända, Kihelkonna
- Aste, Võhma, Mustjala
- Kaarma, Eikla, Leisi
- Valjala, Laimjala, Orissaare, Liiva
- Pihtla, Sandla, Vätta

Kuressaare kui maakonnakeskus on ka regionaalne transpordisõlm, terminaliga olemasolevas bussijaamas, ning jääb selleks ka edaspidi. Küll on muutuv inimeste paiknemine Kuressaare toimepiirkonnas. Samuti on muutumas erinevate keskuste roll teenuste pakkujana (ptk 2.2). Sellest tulenevalt vajab ka ühistransport pidevalt kaasajastamist ja vajadusel ka suuremaid ümberkorraldusi. Enne järgmist lepinguperioodi, mis algab 2019. aastal, on vajalik läbi viia uus ühistranspordiuuring ja viia liinivõrk vastavusse muutunud vajadustega.

Ühistranspordi kujundamise põhimõtted:

- Liinivõrk peab rahuldama elanike transpordivajaduse, olema efektiivne ning optimaalselt toimiv ja vedaja poolt rakendatav.
- Kuressaare lähiala, nagu Nasva, Upa, Vaivere, Muratsi, peab olema haaratud Kuressaare ühistranspordisüsteemi (linnaliini põhimõttel).
- Kuressaare ja Orissaare vahel peab olema kiire otseühendus.
- Orissaare peab toimima piirkondliku transpordisõlmena ja omama head ühendust Orissaare piirkonna keskustega – Liiva, Tornimäe ja Laimjalaga.
- Kuressaare ja kohalike keskuste (Lümända-Kihelkonna, Kärla, Leisi, Valjala) vahel peab olema kiire (kuni 30 min) otseühendus tagamaks tööl ja koolis käivate sõitjate transpordivajaduse ja aktiivse ühistranspordikasutuse.
- Liinivõrk peab arvestama laeva- ja lennuühendustega.

4.2. Muu tehniline taristu

4.2.1. Elektrivõrgud

Elektrivõrgu arendamisel saartel, lähtutakse eeldusest, et optimistliku stsenaariumi kohaselt suureneb Saare ja Hiiu maakonna elektritarbimine tänaselt umbes 45 MW-lt 2030. aastaks 73 MW-ni. Saare maakonnas on päikese ja tuule näol suur potentsiaal taastuvenergia tootmiseks. Tänapäevaks on installeeritud tootmisvõimsusi vaid ligi 20 MW. Seda eelkõige põhjusel, et elektrivõrkude tootmissuunaline võimsus on ammendunud ja võrk vajab tugevdamist.

Põhivõrgu⁴⁰ arendamise peamine eesmärk on elektrivarustuskindluse tõstmine Saaremaal ja Hiiumaal. Elektrivarustuskindluse tõstmise esmaseks osaks on 110 kV kaabelliinide ehitamine mandri-Eesti ja Muhu

³⁹ Saaremaa ühistranspordi uuringu aruanne. Positium LBS, 2008.

⁴⁰ Vähemalt 110 kV pingega üleriigiline võrk koos üle 10 kV pingega ühendustega teiste riikide võrkudega ning süsteemi kui terviku toimimiseks, haldamiseks ja arendamiseks vajalike muude, ka keskpingel talitlevate elektripaigaldistega ning juhtimis-, kaitse- ja sideseadmestikuga, mis moodustavad ühtse majandusüksuse.

saare vahele. Kahe alternatiivsetel trassidel kulgeva kaabli ehitamine tagab Saaremaa ja Hiiumaa elektrivarustuse ka olukorras, kui üks kaablitest mingil põhjusel tööst välja peaks langema. Esimene 110 kV merekaabelliin paigaldati Virtsu – Võiküla vahele 2015. aastal. Teine 110 kV merekaabelliin paigaldatakse Tusti – Rõuste vahele eeldatavalt 2020. aastaks. Koormuse kiire kasvu korral võib 2030+ perspektiivis kõne alla tulla ka kolmanda 110 kV merekaabli paigaldamine.

Oluline riskitegur on üle Muhu saare kulgev ning Muhu ja Saaremaa vaheline kaheaheelaline 110 kV elektriülekandeliin, mille masti purunemisel on võimalik päevi kestev elektrikatkestus Saaremaal ja Hiiumaal. Selle maandamiseks on kavas rajada dubleeriv/täiendav kaabelliin üle Väikse väina Muhu saarelt otse Orissaare alajaama. Samal ajal on vajalik paigaldada eraldi mastidele üle Muhu kulgevad liinid L172A ja L173. L172A ja L173 liinide paigaldamisel eraldi mastidele laieneb õhuliinide kaitsevöönd praeguselt 50 meetrilt 75 meetrile.

Elektrivarustatus Hiiumaale tagatakse praegu kaabliühenduse kaudu Saaremaaga. Lähtuvalt 2014. aastal läbiviidud uuringust⁴¹ on Hiiumaa elektrivarustuskindluse tõstmiseks kavas uue Leisi-Käina-Kärdla 110 kV liini ehitamine. See tähendab, et uue 110 kV trassikoridori rajamist Leisi alajaamast Pammanani, lisaks paigaldatakse Pammana – Emmaste lahuspunktide vahele kahe vanema 35 kV merekaabelliini asemele üks uus 110 kV valmidusega 35 kV merekaabel.

Põhivõrgu tugevdamiseks Saaremaal kavandatakse pikas perspektiivis kõigi olemasolevate õhuliinide täielikku rekonstrueerimist, kuna nende läbilaskevõime ei rahulda enam koormuse kasvu. See tähendab nii õhuliinide juhtmete vahetust kui gabariitide korrastamist.

Saare maakonna jaotusvõrgus⁴² toimub elektrivarustus 13 piirkonnaalajaama⁴³ kaudu. Elektrilevi 2030. aasta koormusprognoosi järgi on oodata kuni 10% koormuse kasvu Sikassaare ja Leisi piirkonnaalajaamades. Teistes piirkonnaalajaamades olulist koormuse kasvu näha ei ole. Perspektiiviga aastani 2030 on maakonna jaotusvõrgus kavas järgmised arendused:

- Rekonstrueeritakse Läätsa, Leisi, Valjala piirkonnaalajaamad.
- Sikassaare – Nasva 35 kV õhuliin viiakse 110 kV valmidusega õhuliiniks.
- Läätsa – Mõntu 35 kV õhuliin viiakse 10 kV elektriliiniks ja Mõntu piirkonnaalajaam likvideeritakse.

Perspektiiviga 2030+ kavandatakse jaotusvõrgus järgmisi arendusi:

- Sikassaare-Nasva perspektiivse 110 kV õhuliini trassi kohendamine Nasva alevikus.
- Leisi-Pammana perspektiivse 110 kV õhuliini trassi kohendamine (praegune trass nihkes 25 m).
- Nasva-Läätsa piirkonnaalajaamade vahelise 110 kV õhuliini kavandamine.
- Pinge tõstmine 110 kV pingele Sikassaare-Nasva 35 kV õhuliinil.
- Pinge tõstmine 110 kV pingele Läätsa-Kihelkonna 35 kV õhuliinil.
- Pinge tõstmine 110 kV pingele Leisi-Järise-Kihelkonna 35 kV pingega õhuliinil.
- Optimeerimise eesmärgil likvideeritakse Tusti, Mõntu, Karu ja Järise piirkonnaalajaamad.
- Varustuskindluse tõstmiseks planeeritakse uued Küdema ja Kõiguste piirkonnaalajaamad.

Perspektiiviga 2030+ objektide varasem arendamise vajadus võib olla tingitud järgmistest põhjustest:

⁴¹ Hiiumaa elektrivarustuskindluse tõstmise sotsiaalmajanduslik uuring ja tehniline eeluuring. Civitta Eesti AS, 2014.

⁴² Võrk, mis ei ole põhivõrk; rajatiste ja seadmete kogum elektrienergia jaotusteenuse osutamiseks kõigile antud jaotusvõrguga liitunud klientidele.

⁴³ Piirkonna alajaam - 35-330 kV ülepingega ülekande alajaam (v.a 35/0,4kV alajaam).

1. Rekonstrueerimine vastavalt tehnilise eluea lõppemisele.
2. Rekonstrueerimine vastavalt koormuskasvule.
3. Rekonstrueerimine kolmandate osapoolte rahastamisest lähtuvast põhjendatud võrgu ümberehitamise vajadusest.

Saare maakonnaplaneeringus käsitletakse elektriliine ja alajaamu pingega üle 35 kV (tabelid 4 ja 5) . 35 kV ja alla selle pingega elektriliine ning alajaamu kajastatakse üldplaneeringutes.

Tabel 4. Olemasolevad alajaamad pingega üle 35 kV (piirkonnaalajaamad).

Nr	Nimetus	Nimipinge	Kavandatud tegevused 2030+
1.	Tusti	110/35/10 kV	Demonteeritakse
2.	Võiküla	110/35/10 kV	
3.	Muhu	110/10 kV	rekonstrueeritakse 2029-2030
4.	Orissaare	110/10 kV	rekonstrueeritakse 2017-2018
5.	Valjala	110/10 kV	rekonstrueeritakse 2028-2029
6.	Sikassaare	110/35/10 kV	rekonstrueeritakse 2016-2017
7.	Leisi	110/35/10 kV	rekonstrueeritakse 2015-2016
8.	Nasva	35/10 kV	
9.	Läätsa	35/10 kV	rekonstrueeritakse 2015-2016
10.	Mõntu	35/10 kV	Demonteeritakse
11.	Kihelkonna	35/10 kV	
12.	Karu	35/10 kV	Demonteeritakse
13.	Järise	35/10 kV	Demonteeritakse

Tabel 5. Olemasolevad elektriliinid pingega üle 35 kV.

Nr	Liini nimetus	Nimipinge/ märkused	Kavandatud tegevused 2030+
	Virtsu-Võiküla	3x35 kV kaabelliin	
	Virtsu-Võiküla	110 kV kaabelliin	
	Tusti-Rõuste	2x35 kV kaabelliin	
	Leisi-Sikassaare	110 kV õhuliin	
	Valjala-Sikassaare	110 kV õhuliin	
	Orissaare-Valjala	110 kV õhuliin	
	Orissaare – Leisi	110 kV õhuliin	
	Leisi-Valjala	110 kV õhuliin	
	Võiküla-Orissaare	110 kV õhuliin	
	Muhu alajaama haruliinid	110 kV õhuliin	
	Tusti alajaama õhuliinid	110 kV õhuliin	
	Sikassaare - Nasva	35 kV õhuliin	Rekonstrueerimine 110 kV valmidusega õhuliiniks
	Nasva - Läätsa	52 kV isolatsiooniga	
	Läätsa - Mõntu	35 kV õhuliin	Üleviimine 10 kV pingele
	Läätsa - Kihelkonna	35 kV õhuliin	Üleviimine 110 kV pingele
	Kihelkonna - Karu	35 kV õhuliin	Üleviimine 110 kV pingele

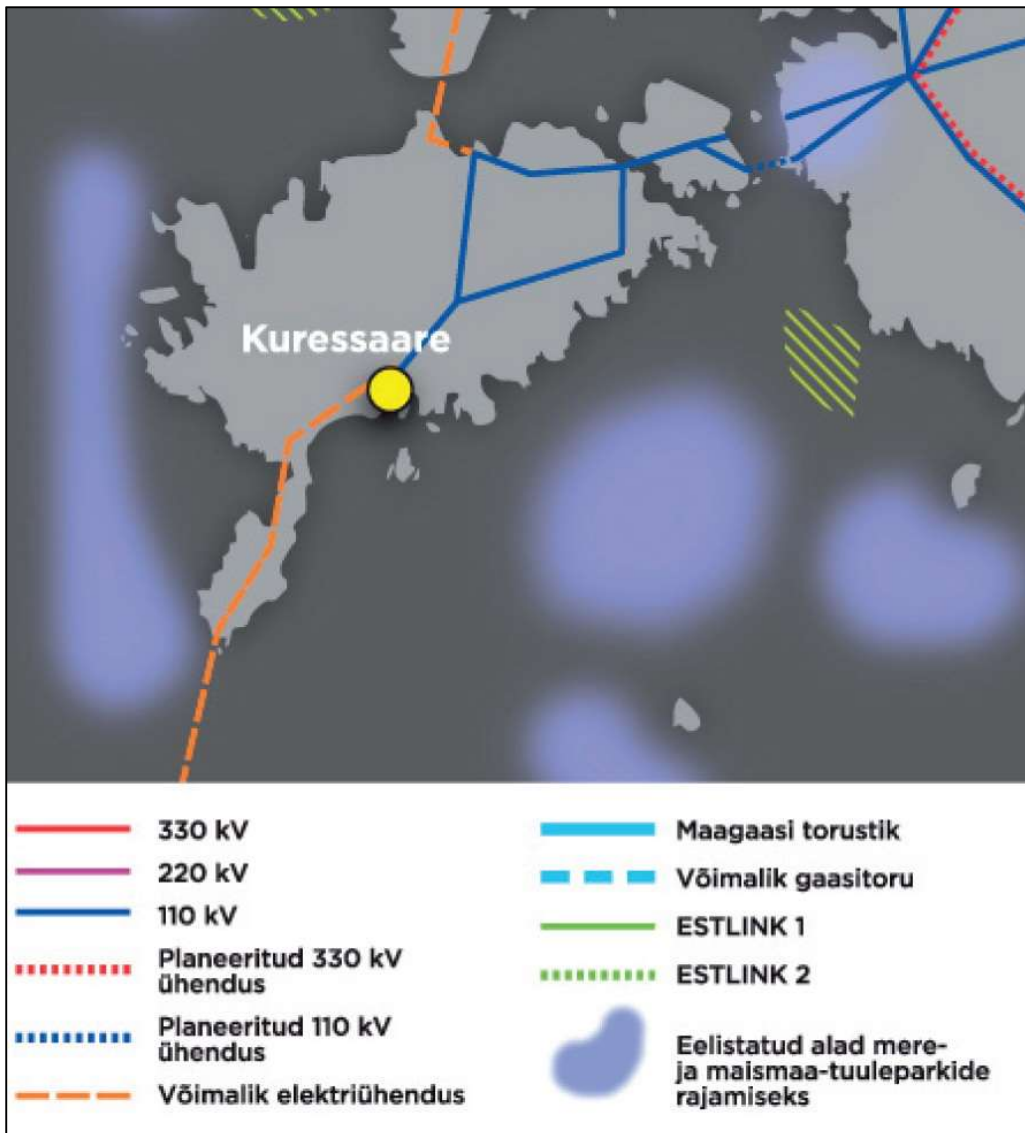
	Karu - Järise	35 kV õhuliin	Üleviimine 110 kV pingele
	Järise - Leisi	35 kV õhuliin	Üleviimine 110 kV pingele
	Leisi - Pammana	35 kV õhuliin	Üleviimine 110 kV pingele

Elektrivõrgu arendamise põhimõtted:

- Elektriliinide kavandamisel lähtutakse elektrienergia varustuskindluse piirkondade nõuetest võrgukooslusele, kus on arvestatud võimalikke riske varustuskindlusele ja mõjusid keskkonnale.
- Elektriliinide läbilaskevõime tõstmisel tuleb arvestada kasvava nõudlusega taastuvenergia tootmiseks.
- Liinitrasside valikul on määrava tähtsusega liinide ehituse ja hilisema käidu ning võimalike riketega seotud kogukulude minimeerimine. Eelistatult paigaldatakse liinid avaliku kasutusega maadele (nt teemaale, kergliiklusteede äärde, sobival trassivalikul võimalusel sildade kasutus) või riigitee äärsesse tehnoloogilisse vööndisse.
- Pinge tõstmiseks olemasolevas trassikoridoris, kui õhuliini kaitsevööndi ulatus säilib (35 kV pinge üleviimisel 110 kV pingega õhuliiniks), tuleb koostada tehniline projekt. Kui rekonstrueerimisplaanide täpsustamisel selgub vajadus muuta trassikoridori asukohta, tuleb koostada osa- või teemaplaneering.
- Alajaamade asukohtade valikul lähtutakse sellest, et hajaasustusega piirkonnas ei rajata uusi 110 kV ülepingega alajaamu olemasolevatele üldjuhul lähemale kui 15 km ja tiheasustuse puhul lähemale kui 3 km.
- Uute energiamahukate tootmisettevõtete asukoha valikul tasub elektrivõrguga liitumise kulude optimeerimise eesmärgil eelistada olemasolevate piirkonnaalajaamade lähedust.

Üleriigilise planeeringu „Eesti 2030+“ kohaselt tuleb Eesti energiavarustuse võimalusi avardada, luues välisühendusi Läänemere piirkonna energiavõrkudega. See tagab erisuunalise energiatransiidi ning head energia sisseostu-, transiidi- ja ekspordivõimalused.

Pikemas plaanis on võimalik luua ühendus Rootsiga ja rajada ka kolmas Eesti–Soome ühendus, mis tagaks eeskätt meretuulikuparkide toodanguga kauplemise võimaluse. Lähiaastatel lisandub uus vahelduvvoolu kõrgepingeühendus Lätiga ning kaugemas tulevikus, vastavalt üleriigilise planeeringule Eesti 2030+, on võimalik luua Lätiga ühendus merekaabli abil Sõrve poolsaare tipust Saaremaalt (joonis 11).

Joonis 11. Võimalikud Eesti energiavarustuse ja võrguühenduste arengusuunad Saaremaal. Allikas: Üleriigiline planeering "Eesti 2030+".

4.2.2. Tuuleenergeetika

Mereäärse alana on Saare maakonnas hea tuuleressurss ja potentsiaal arendada tuuleenergeetikat. Täna on maakonnas vaid 6 tuulikuparki koguvõimsusega umbes 19 MW. Peamised takistused tuuleenergeetika arendamisel maakonnas on elektrivõrkude tootmissuunalise võimsuse ammendumine ja võrgu tugevdamise vajadus ning riigikaitsele piirangud.

Elektrituulikute paigaldamiseks ja tuulikuparkide⁴⁴ rajamiseks sobivad arendusalad⁴⁵ ja arenduspiirkonnad⁴⁶ ning ülekandeliinide põhimõttelised asukohad määratleti Saare maakonna „Tuuleenergeetika“ teemaplaneeringuga⁴⁷, mille lahendus on kantud käesolevasse planeeringusse, arutelu tuuleenergeetika teemal avamata.

Planeering käsitleb maismaa tuulikuparke ning ei käsitle üksikuid elektrituuliku ega meretuuleparke. Üksiku elektrituuliku rajamine toimub kohaliku omavalitsuse poolt määratud tingimustel. Üksikutuuliku planeerimisel on soovitatav järgida käesolevas peatükis esitatud põhimõtteid ja tingimusi. Meretuuleparkide asukohad määratakse üleriigilise planeeringuga.

Käesolevast planeeringust tuleb lähtuda juhul, kui soovitakse rajada vähemalt kahest alates 500 kW võimsusega elektrituulikust koosnevat elektrivõrku ühendavat tuuleparki, milles kasutatakse elektrituuliku, mille torn on maksimaalselt 175 m kõrge, rootori labade diameeter kuni 150 m ja elektrituuliku maksimaalne kogukõrgus (koos labadega) 250 m, ja ühe elektrituuliku emiteeritav müratase ei ole tugevam kui 110 dB. Kõrgemate kui 250 m (kogukõrgus koos labadega) tuulikute kavandamisel tuleb koostada asjakohane üld- või maakonnaplaneering.

Elektrituulikute asukohtade sobivuse analüüsiga selgitati maakonna territooriumi hõlmava süstemaatilise käsitluse kaudu elektrituulikute rajamiseks sobivad või mittedsobivad alad ning anti informatsiooni ruumipunktide tõenäolise sobilikkuse kohta elektrituulikute püstitamiseks. Koostatud sobivusanalüüs koos kohalikul tasandil olulise informatsiooniga oli aluseks elektrituulikute võimalike arendusalade väljaselgitamisele. Analüüsimisel tugineti geoinformaatilisele meetodile, mille käigus vaadeldi, klassifitseeriti ning hinnati ruumiandmete kihte lähtudes sobivusest elektrituulikute rajamiseks. Elektrituulikute võimalikud arendusalad tzoneeriti järgmiselt:

- tõenäoliselt ebasobivad alad;
- täiendavat tähelepanu vajavad alad (tingimuslikud kriteeriumid ehk need, mis võivad olla mittesoovitava iseloomuga, kuid analüüsitavad iga üksikjuhtumi puhul eraldi);
- põhimõtteliselt sobivad alad.

Elektrituulikute rajamist tõenäoliselt välistavad ehk tõenäoliselt ebasobiva ala kriteeriumid (mis esinevad kas alade või objektidena) ning neile määratud puhverala ulatused, on:

- Asustusala, olemasolevad elamud. Puhverala ulatus 1000 m.
- Puhke- ja virgestusala. Puhverala ulatus 1000 m.
- Kaitstavad loodusobjektid, Natura 2000 võrgustik ja vääriselupaigad. Täpne loetelu ja puhveralade ulatus (kui see on määratud) objektide ja alade lõikes on esitatud II köites „Olemasoleva olukorra analüüs. Planeeringulahenduse kujunemine. KSH aruanne.“
- Suured infrastruktuuri elemendid (kõrgepingeliinid, riigimaanteed, telekommunikatsiooni mastid). Puhverala ulatus 150 m.

⁴⁴ Tuulikupark (kasutatakse ka tuuleelektrijaam ja tuulepark) on mitmest elektrituulikust ning elektrituuliku omavahel ja neid liitumispunktiga ühendavatest seadmetest, ehitistest ning rajatistest koosnev elektrijaam. Käesolevas planeeringus koosneb tuulikupark kahest või rohkemast tuulikust.

⁴⁵ Arendusala on sobivusanalüüsi ning riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil teadaoleva informatsiooni alusel määratletud elektrituulikute arendamiseks sobiv ala.

⁴⁶ Arenduspiirkond on territoorium, mille sees võib elektrituulikute arendusala laieneda või kitseneda, kui see osutub võimalikuks sobivuskriteeriumite täpsema analüüsi tulemuste alusel järgnevate planeeringute koostamisel.

⁴⁷ Maakonnaplaneering käsitleb vaid maismaa-tuuleparke, meretuuleparkide asukohad määratletakse riigi merealade planeeringuga.

- Riigikaitseobjektid. Muhu õhuseireradarist 15 km raadiuses on elektrituulikute arendamiseks tõenäoliselt ebasobiv ala ja 15-100 km raadiuses täiendavat tähelepanu vajav ala.
- Veekogud. Puhverala ulatus veekogu ehituskeeluvöönd, mis on: meresaartel 200 m; mererannal 100 m; üle 10 h suurusel järvel ja veehoidlal ning üle 25 km² suuruse valgalaga jõel, ojal, maaparandussüsteemi eesvoolul 50 m; allikal ning kuni 10 h suurusel järvel ja veehoidlal ning kuni 25 km² suuruse valgalaga jõel, ojal, maaparandussüsteemi eesvoolul 25 m. Metsamaal ehituskeeluvöönd laieneb ranna või kalda piirangu-vööndi piirini.
- Kalmistud. Puhverala ulatus 500 m.
- Lennuväljad. Vastavalt kõrguspiirangutele.

Täiendavat tähelepanu vajavad alad ei välista otseselt elektrituulikute rajamist, kuid oma iseloomust tulenevalt vajavad planeeringu koostamise protsessi käigus täiendavat tähelepanu. Sobivusanalüüsis käsitletakse neid kui elektrituulikute rajamisel täiendavat tähelepanu vajavate alade kriteeriumeid, mis võivad olla elektrituulikute rajamiseks mittesobiva iseloomuga, kuid analüüsivad iga üksikjuhtumi puhul eraldi.

Kriteeriumid alade ja objektidena (ilma puhveralata), millega sobivusanalüüsi koostamisel arvestati ja mis edaspidi elektrituulikute asukoha valikul täiendavat tähelepanu vajavad, on:

- Roheline võrgustik maakonnaplaneeringu mõistes.
- Väärtuslikud maastikud maakonnaplaneeringu mõistes.
- Kaitsestaatusega loodusväärtuslikud objektid ja kaitstavate objektide puhvertsoonid.
- Kultuurimälestised ja pärandkultuuri objektid.
- Keskkonnaregistrisse kantud maardlad.

Üldplaneeringu koostamise käigus täpsustuvad nii elektrituulikute asukohad, kui selguvad täiendavad elektrituulikute rajamist välistavad/mitteväljastavad kriteeriumid, mille arvestamine maakonnaplaneeringus ei olnud planeerimistasandist tulenevalt võimalik.

Elektrituulikute rajamisel arendusaladesse ja arenduspiirkondadesse tuleb arvestada järgmiste üldiste põhimõtetega⁴⁸:

- Arendusaladel on elektrituulikute rajamise aluseks üldplaneering või üldplaneeringu kohane detailplaneering.
- Arenduspiirkondades on arendusalade laiendamise ja seal elektrituulikute rajamise aluseks üldplaneering.
- Üldplaneeringu koostamisel tuleb planeeritavat territooriumi analüüsida käesolevas planeeringus väljatöötatud kriteeriumite kogumi lõikes. Juhul, kui mõni nimetatud kriteeriumitest ei ole elektrituulikute planeeringu koostamise perioodil enam asjakohane (piirangut põhjustav muinsuskaitsealune objekt on Muinsuskaitseameti andmetel hävinud vms), ei ole selle kriteeriumi põhjalikum analüüs vajalik.
- Üldplaneeringu koostamisel tuleb lähtuda tõenäoliselt ebasobivate alade ja täiendavat tähelepanu vajavate alade kriteeriumitest, täpsustades neid lähtuvalt hetkesituatsioonist.
- Maaomaniku nõusolekul võib elektrituuliku paigutada maaomaniku elamule lähemale kui 1000 m juhul, kui on tagatud nõuetele vastav müra normtase.

⁴⁸ Maakonnaplaneeringus käsitletakse tuulikuparke, kuid planeeringus esitatud põhimõtteid ja tingimusi peab aluseks võtma ka üksiku elektrituuliku rajamisel väljaspool elektrituulikute arenduspiirkonda.

-
- Elektri tuulikute rajamine rohelise võrgustiku alale ei tohi kahjustada rohelise võrgustiku toimimist ja sidusust. Elektri tuulikute rajamisega kaasnevat mõju rohelise võrgustiku alale tuleb hinnata konkreetsetes arenduspiirkonnas üldplaneeringu koostamise käigus.
  - Elektri tuulikute rajamine väärtuslikule maastikule (esteetiline ja puhke-väärtuslik maastik) ja pärandkultuuri objektidele (hiimäed) ei ole üldjuhul lubatud.
  - Elektri tuulikute väärtuslikule maastikule rajamise eelduseks on põhjalik visuaalse mõju hindamine, mis sisaldab visuaalse mõju meetodilist analüüsi ning visualiseeringuid ja/või simulatsioone (fotomontaaž, 3D arvutisimulatsioonid, maketid).
  - Samalaadse visuaalse mõju hindamise vajadust tuleb kaaluda ka väljaspool väärtuslikke maastikke paiknevate arenduspiirkondade edasisel planeerimisel.
  - Üldplaneeringu koostamisel tuleb välja selgitada kaitsestaatuseta loodus- ja kultuuriväärtuslike objektide olemasolu ja paiknemine ning planeeringu-lahenduse väljatöötamisel nendega arvestada.
  - Üldplaneeringu koostamisel tuleb lähtuda iga konkreetse maardla olemusest – maavara liigist, maavaravaru staatusest, maavaravaru paiknemisest maapõues, eeldatavast kaevandamise perioodist ja kaevandamise (eeldatav) tehnoloogiast.
  - Tuulikupargi rajamine keskkonnaregistri maardlate nimistus oleva maardlaga kattuvale alale on võimalik üksnes pärast maavaravaru ammendamist. Tuulikupargi rajamisel tuleb arvel olev maavara väljata selliselt, et oleks tagatud maavara kasutuskõlblikkus ning väljatud maavara kasutada sihtotstarbeliselt. Arvel oleva maavara osas ei ole lubatud kasutada mass-stabiliseerimist või muud meetodit, mille tulemusena keskkonnaregistris arvel olev maavara muutub kasutuskõlbmatuks. Maapõuest väljatud maavara käitlemisel on vajalik arvestada maapõue-seaduse toodud nõuetega.
  - Kohalikule kogukonnale pakutavad kompensatsioonimehhanismid lepatakse kokku arendaja ja kogukonna esindajate vahel.
  - Üldplaneeringu koostamisel tuleb arvestada käesoleva maakonnaplaneeringu ja „Tuuleenergeetika“ teemaplaneeringu keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemusel väljatöötatud leevendavate meetmetega ja soovitud rakendades neid konkreetset asukohta ja kavandatava tuulikupargi spetsiifikat arvestades. Muuhulgas tuleb arvestada looduskaitseaduses sätestatud nõudeid, tagamaks ehitamisel kaitsealuste liikide võimalikult ohutud elu- ja liikumistingimused. Edasiste täpsemate planeeringute käigus on vajalik uurida põhjalikumalt tuulepargist lähtuva müra ja varjutuse ulatust. Edasiste planeeringute koosseisus (või planeeringutega koos teostatava keskkonnamõju hindamise koosseisus) tuleb kohustuslikuna teostada müra ja varjutuse modelleerimine esitades müratasemete ja varjutuse ajaline kestvus kartograafiliselt ning tekstiline ekssperthinnang.
  - Üldplaneeringu koostamisel tuleb läbi viia keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH). Erandina võib kaaluda (eelhinnangu koostamise abil) KSH algatamata jätmist üksiktuulikute ja tuulikuparkide puhul, mis on maksimaalselt 3 elektri tuuliku ja koguvõimsusega maksimaalselt 10 MW.
  - Kõigi edaspidi koostatavate üldplaneeringu aladele võib nõuetekohaste normide/tingimuste tagamise korral lisaks tuuleenergeetika objektidele planeerida ka teisi objekte ja maakasutusfunktsioone, mida elektri tuulik/tuulikupark ei välista (tööstusobjektid, metsa- ja põllumajandusmaa jm).
  - Lisaks lennundusseadusest tulenevale nõudele kooskõlastada Lennuametiga detailplaneeringud ja ehitusload. Lisaks tuleb käesoleva planeeringu alusel toimuva tuulikuparkide edasisel planeerimisel ka üldplaneeringute ja üldplaneeringu teemaplaneeringute koostamisel teha koostööd ja kooskõlastada planeeringud Lennuametiga.
-

- Riigikaitseliste huvide tagamiseks on soovitatav kohalikul omavalitsusel teha Kaitseministeeriumiga koostööd juba planeeringu algatamise staadiumis.
- Kaitseministeeriumiga tuleb kooskõlastada kõigi tuulegeneraatorite ja tuuleparkide planeeringud ja ehitusprojektid (Lennundusseadus).
- Varjutuse osas lähtuda rahvusvahelisest heast tavast seni, kuni Eestis kehtestatakse vastavasisulised konkreetset normid.
- Püstitada võib vaid uusi elektrituulikuid, kasutatud elektrituulikute püstitamine on keelatud.
- Edasistes planeeringutes on soovitatud maa-alade kruntimist nii, et tuulikutele planeeritakse omaette vastava sihtotstarbega krundid. Konkreetne krundi suurus määrata vastavalt elektrituuliku tehnilistele näitajatele.
- Käesolevas planeeringus väljatoodud tuuleenergia arendamise põhimõtete muutmist või tuulikuparkide planeerimist väljaspool arenduspiirkondi käsitletakse maakonnaplaneeringu muutmisena.

Elektrituulikute võrgühenduste planeerimisel tuleb järgida järgmisi põhimõtteid:

- Tuulikuparkide sisene alla 35 kV (elektrituulikute ja alajaama vaheline) ülekandesüsteem tuleb rajada maa-aluste kaablitega.
- Alajaamade ja liinide kavandamisel ja ehitamisel tuleb lähtuda spetsiifilistest nõuetest ja normidest.
- Uute ülekandeliinide rajamisel tuuleelektrijaama alajaama ja võrguga liitumise alajaama (110 kV või 330 kV) vahel tuleb trassivalikul vältida Natura 2000 alasid. Natura 2000 alale on uute ülekandeliinide rajamine võimalik vaid erandkorras, muude reaalsete ja ratsionaalsete trassi-variantide puudumise korral. Sel juhul tuleb teostada vastavasisuline keskkonnaaspekte käsitlev töö (tänapäevase praktika ja seadusandluse kontekstis KMH, KSH või nn Natura hindamine), et tagada minimaalset negatiivset keskkonnamõju tekitav lahendus.
- Uute ülekandeliinide rajamisel tuulikupargi alajaama (näiteks 20/110 kV) ja võrguga liitumise alajaama (110 kV või 330 kV) vahel tuleb vältida maakonnaplaneeringus ja omavalitsuste üldplaneeringutes fikseeritud väärtuslikke maastikke. Nendele aladele on üldjuhul lubatud vaid kaabelliini rajamine.

4.2.3. Päikeseenergeetika

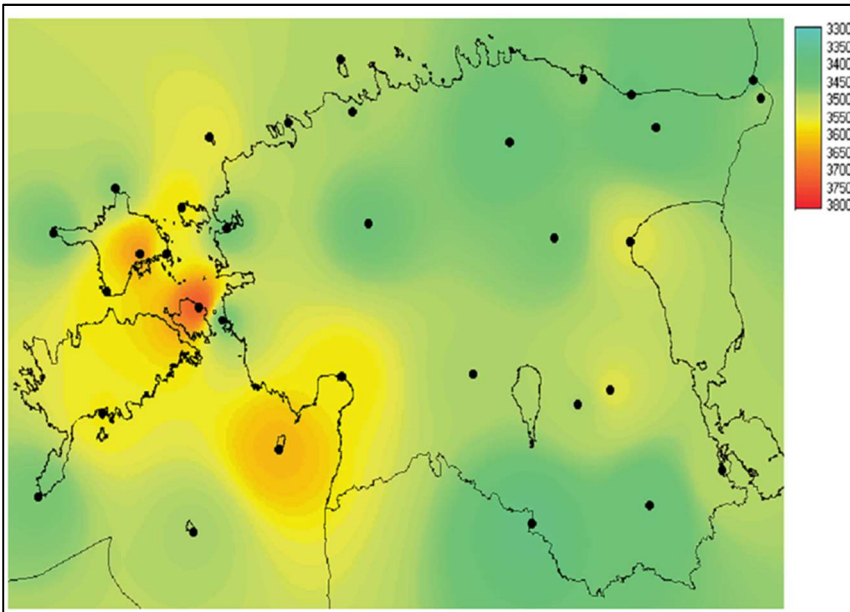
Saare maakonnas on keskmisest väiksemast pilvisusest ja suuremast albeedost⁴⁹ tingituna Eesti parim potentsiaal päikeseenergia tootmiseks (joonis 12). 2016. aasta alguseks on maakonnas siiski vaid 23 päikeseenergia tootjat koguvõimsusega ligikaudu 500 kW, neist 19 on mikrotootjad. Samal ajal on Saaremaal tuhandetes hektarites päikeseparkide rajamiseks sobivaid maad-alasid, mis on lagedad ja ei kuulu väärtuslike põllumajandusmaade hulka (joonis 13). Määravaks teguriks üle 50 kW võimsusega päikeseparkide rajamisel on piisava tugevuse ja võimsusega elektriliinide ning alajaamade olemasolu ja kaugus neist.

Päikeseenergeetika arendamise põhimõtted:

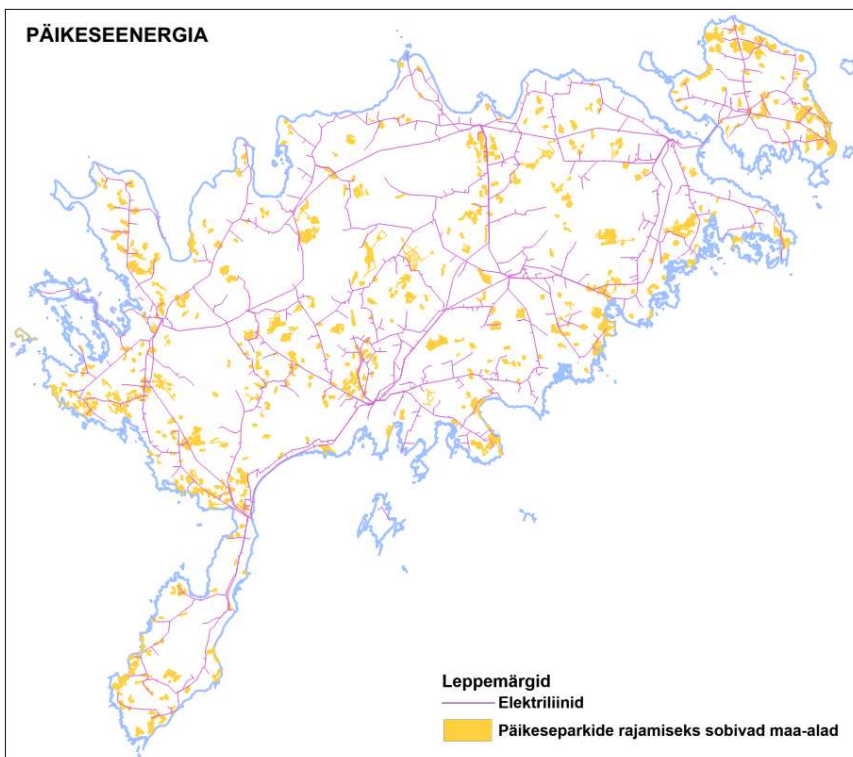
- Majanduslikel ja visuaalsetel kaalutlustel on päikeseparke kõige mõistlikum rajada hoonete katustele ja olemasolevatele ning endistele tööstusaladele, kus on olemas sobivad liitumisvõimalused.

⁴⁹ Albeedo on mingi pinna valguse peegeldumise näitaja.

- Päikeseparkide rajamiseks sobilikena tuleb käsitleda elektriliinide ja alajaamade vahetus läheduses asuvaid lagedaid ja vähemetsaseid alasid.
- Mikrotootmisele piiranguid ei ole. Mikrotootmist toetab tugev elektrivõrk tarbijate läheduses.

Joonis 12. Summaarse kiirguse aastasummade keskmine jaotus Eesti territooriumil, arvatud pilvisuse ja albedo keskmistest väärtustest 31 meteoroloogiajaamas (L.3-2). MJ/m² 1000Mj -> 277.8kWh. Autor: Priit Pikk

Joonis 13. Päikeseenergia kasutamise potentsiaal Saare maakonnas.

4.2.4. Lairibaühendus

Uue põlvkonna lairibavõrkude arendamine mõjutab positiivselt maakonna majandust. Investeeringud uue põlvkonna lairibavõrkudesse aitavad kaasa ettevõtluse arengule ning inimeste elukvaliteedi paranemisele. Tänu lairibaühenduste laialdasemale kasutusele säästetakse nii energiat kui ka transpordikulusid. Uue põlvkonna lairibavõrgu väljaarendamine maapiirkondades teeb võimalikuks kasutada uusi infoühiskonna teenuseid (e-pangandus, e-riik, e-õpe, e-meditiin, e-kaubandus, meelelahutus jms) ning seeläbi tekib inimestel taas võimalus saada teenuseid oma kodukohas. Ka ettevõtetele muudab juurdepääs lairibavõrgule maapiirkonnad nende jaoks oluliselt atraktiivsemateks tegevuskohtadeks ⁵⁰.

Aastaks 2018 peab olema valmis fiiberoptiliste kaablite võrk, mis jõuab kõikide asulateni Eestis sh Saare maakonnas. Selle tulemusena peavad 98% majapidamistest, ettevõtetest ja asutusest olema võrgule lähemal kui 1,5 km. See võimaldab enamikele lõpptarbijatele piirkonnas 100 Mbit/s andmeedastuskiirust olemasoleva vaskvõrgu kaudu ja lisaks saab kaugemal asuvate lõpptarbijate puhul kasutada täiendavate juurdepääsutehnoloogiatena juhtmevabu võimalusi. Saare maakonnas saavad lairibaühenduse kõik kohalikud ja lähikeskused (vt pt 2.1.) ning riigimaanteed äärde jäävad suuremad külad.

Baasvõrgust tarbijani (kodu, ettevõtte, asutus, inimene, masin jne) viib kiire interneti juurdepääsuühendus. Juurdepääsuühendus võib olla traadiga (vaskkaabel, valguskaabel, koaksiaalkaabel) või traadita (3G, 4G, Wifi, raadiolink vms). Juurdepääsuühendused (nn viimane miil) rajatakse tarbijate, operaatorite, kohalike omavalituste ja riigi koostöös.

Lairibavõrgu baasvõrgu ja juurdepääsuühenduste arendamise põhimõtted:

- Lairibaühenduse baasvõrk rajatakse eelistatult piki riigimaanteed ja kohalikke teid.
- Kaabliühendused paigaldatakse võimalusel kasutades olemasolevat infrastruktuuri (kaablikanaliseerimine, mastid, postid) koostöös infrastruktuuri omavate ettevõtete ja asutustega.
- Uute elamu- ja tootmispiirkondade arendamisel ning suuremate tee-, vee- ja kanalisatsiooniehituste käigus on otstarbekas koos muude infrastruktuuridega paigaldada koheselt ka fiiberoptilised kaablid või kaablikanaliseerimine.

4.2.5. Jäätmeäritlusvõrgustik

Riigi jäätmeäritlusvõrgustik 2014-2020⁵¹ on seatud strateegiliseks eesmärgiks jäätmete ringluse võtmine ning taaskasutamine maksimaalsel tasemel. Selle eesmärgi saavutamiseks on vajalik optimaalne jäätmete kogumise- ja äritlusvõrgustiku arendamine võttes arvesse jäätmeäritlusvõrgustiku põhimõtteid.

Saare maakonnas ei ole tavajäätmeäritlusvõrgustik, on kaks jäätmeäritlusvõrgustiku – Kudjapel ja Maasis ning viis kompostimisväljakut (osaliselt neid ei kasutata). Ligi pool Saare maakonna elanikest elab hajaasustuspõhises piirkonnas ja see tekitab mõningaid probleeme korraldatud jäätmeveole. Võrreldes teiste maakondadega on Saaremaal suhteliselt suurem turistide ja suvesaarlaste osa jäätmete tekke suhtes. Riigi jäätmeäritlusvõrgustiku leitud, et arvestades asustuse tihedust oleks Saaremaal juurde vaja täiendavalt 2-3 jäätmeäritlusvõrgustiku.

⁵⁰ Eesti uue põlvkonna lairibavõrgu arendusvisioon, 2009 <http://www.elasa.ee/public/files/Eesti%20lairiba%20arenguvisioon.pdf>

⁵¹ Riigi jäätmeäritlusvõrgustiku 2014-2020. Keskkonnaministeerium, 2014

Muhu ja Ida-Saaremaa valdade ühine jäätmekava 2016-2020⁵² näeb ette uue jäätmejaama rajamise Leisi alevikku aastatel 2018-2019 vastavalt kehtestatud detailplaneeringule.

5. Riigikaitse ja turvalisus

5.1. Riigikaitse ehitised

Riigikaitse eesmärk on säilitada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, tema maa-ala, territoriaalvete ning õhuruumi lahutamatu ja jagamatu terviklikkus, põhiseaduslik kord ning rahva turvalisus. Olemasolevad riigikaitse ehitised maakonnas on:

1. Muhu linnak Muhu saarel Levalõpme külas piiranguvööndiga 2 km kinnistu piirist.
2. Kaitseliidu Saaremaa maleva staabikompleks Kuressaares Väljaku tn 5, Garnisoni tn 16, Garnisoni tn 16a ja Garnisoni tn 16b piiranguvööndiga 300 m kinnistu piirist.
3. Kaitseliidu Saaremaa maleva perspektiivne tagalakeskus Kuressaares Kalevi põik 5 ja 5a piiranguvöönd 300 m kinnistu piirist.

Riigikaitse arengukava 2013-2022⁵³ paneb vastutuse maakaitse eest Eestis Kaitseliidule. Kaitseliidu ülesanne on anda ja korraldada oma tegevliikmetele sõjaväelist väljaõpet. Kaitseliidu Saaremaa malev kasutab laskeväljaõppe läbiviimiseks aastaringset Karujärve lasketiiru ja umbes seitsmel korral aastas Koguva 800 m laskepaika Koguva karjääris pikamaa laskedistantsilt laskmiseks. Olemasolev Karujärve 200 m lasketiir ei vasta vähendatud ohualaga lasketiiru nõuetele, mistõttu on sellele rakendatud ohuala pikkusega 2900 m. Arvestades olemasoleva lasketiiru ebasoodsat asukohta, eelkõige selle ohuala kattumist eraomandis olevate kinnisasjadega ning vajadust pikendada lasketiiru distantsi 200-lt meetrilt 300-le meetrile, teostati maakonnaplaneeringu koostamise raames eelvalik Kaitseliidu Saaremaa malevale uue, 300 m lasketiiru asukoha leidmiseks.

Lasketiiru asukoha eelvalikul arvestati järgmiste kriteeriumitega:

- Riigimaa (võimalusel täies ulatuses)
- Piisavalt suur ala ja võimalusel laskesuund põhja
- Elamud minimaalselt 1 km kaugusel
- Looduskaitse piirangute puudumine.

Analüüsi tulemusena leiti lasketiirule kaks võimalikku asukohta Karujärve ehk olemasoleva lasketiiru piirkonnas ning üks alternatiivne asukoht Sõrve poolsaarel. Lähtuvalt keskkonnamõju strateegilise hindamise tulemustest ning ajaloolistest ja logistilistest eelistest, määratakse maakonnaplaneeringuga lasketiiru asukohaks maa-ala Karujärve külas, lasketiiru ohuala ulatub Nõmpa külasse. Lasketiiru ja selle piiranguvööndi piirid täpsustatakse üldplaneeringuga.

Riigikaitse alade arendamise põhimõtted ja kasutustingimused:

- Lasketiiru piiranguvöönd 2 km määratakse üldplaneeringuga. Lasketiiru piiranguvööndisse ei ole soovitatav rajada uusi müratundlikke hooneid. Piiranguvööndis tohib ehitist püstitada, laiendada või ümber ehitada lasketiirust sellises kauguses, kus ehitisele esitatud mürataseme nõuete täitmine on

---

⁵² <https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/4270/1201/6039/kava.pdf#>

⁵³ Riigikaitse arengukava 2013-2022. Kaitseministeerium 2013

---

tagatud ning ehitise püstitamise, laiendamise või ümberehitamise tõttu ei vähene lasketiiru töövõime. Müra normtaseme kategooria määratakse üldplaneeringus lasketiiru mürakaardi alusel.

- Kaitseministeeriumiga tuleb kooskõlastada kõigi üle 28 m kõrguste ehitiste planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitamise teatis. Samuti tuleb Kaitseministeeriumiga kooskõlastada kõigi tuuleparkide ja tuulegeneraatorite planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitamise teatis olenemata sellest, kui kõrget tuulegeneraatorit kavandatakse.
- Kaitseväge ja Kaitseliit kasutavad metsaalasid riigikaitse väljaõppe läbiviimiseks (vastavalt Metsaseaduse § 36). Väljaõppe toimumise ajal tuleb ümbritsevate alade elanikel ja kasutajatel arvestada teatud müra leviku ning raskesõidukite ja inimeste liikumisega.
- Riigikaitse funktsiooniga objektist küllades kuni 2 km ning linnades, alevites ja alevikes kuni 300 m ulatuses on piiranguvöönd, milles tuleb kõik planeeringud, projekteerimistingimused või nende andmise kohustuse puudumisel ehitusloa eelnõu või ehitamise teatis kooskõlastada Kaitseministeeriumiga.

5.2. Üleujutusohuga seotud riskid

Üleujutusohuga seotud risk on üleujutuse esinemise tõenäosus koos üleujutusest inimese tervisele, varale, looduskeskkonnale, kultuuripärandile ja majandustegevusele põhjustatud võimalike kahjulike tagajärgedega. Üleujutusohuga seotud riskipiirkond on ala, kus esinevad üleujutusohuga seotud riskid. Saare maakonnas on üleujutusohuga seotud riskipiirkondadeks määratletud maa-ala Kuressaare linnas ja Nasva alevikus, lisaks Mullutu-Suurlahe ja Linnulahe äärsed alad⁵⁴ (joonis 14). Üleujutuse tekkepõhjuseks on siin rannikualade üleujutamine meretaseme tõusu tõttu.

Joonis 14. Saare maakonna üleujutusohupiirkond ja üleujutusohuga seotud riskipiirkond 10 aasta perspektiivis (Kuressaare linnas, Nasva alevikus ja Kaarma vallas).

⁵⁴ Üleujutusohupiirkonna ja üleujutusohuga seotud riskipiirkonna kaardid. Keskkonnaministeerium, 2014. <http://www.envir.ee/sites/default/files/kokkuvote.pdf>

Lääne-Eesti vesikonna üleujutusohuga seotud riskide maandamiskavast⁵⁵ tulenevalt on üleujutusohuga seotud riskide maandamise administratiivsed ja ehituslikud meetmed järgmised:

- Maakasutuse planeerimine peab olema otstarbekas, mõistlik ja säästlik ning käsitlema ehitatud keskkonda ja rohealasid tasakaalustatult.
- Ennetada tuleb uute üleujutusohuga riskialade tekkimist ning vältida riskipiirkondadesse (sh teistesse üleujutusohutikesse aladesse) objektide rajamist. Kui alasse planeeritakse rajada objekt, peab olema arvestatud üleujutusest tuleneva potentsiaalsete negatiivsete mõjudega. Objektide rajamisel ja/või rekonstrueerimistel tuleb teostada keskkonnamõju hindamine või eksperthinnang üleujutuse mõju ja selle vältimise meetmete väljaselgitamiseks.
- Planeeringutes tuleb arvestada üleujutusohuga seotud riskidega ning rakendada looduslikke veesidumismeetmeid.
- Tiheasustusaladel, mis asuvad üleujutusohuga riskipiirkonnas tuleb seada vajalikud ehituspiirangud, mis arvestavad üleujutuse ulatust, veetaset ja prognoositud kliimamuutusi.
- Ehitiste puhul, mille rajamine on üleujutusohuga piirkonda lubatud, tuleb seada tingimused ehitiste veekindluse tagamiseks.

5.3. Merepäästevõimekus

Meresõit, kalastamine, purjetamine, veesport on Eesti elanikkonna seas muutunud üha populaarsemaks. Rajatud on uusi väikesadamaid, lisandub uusi veesõidukeid, üha enam on Eesti vetes harrastusmeresõitjaid teistest riikidest. Märkimisväärne osa Eesti territoriaalmerest piirneb Saare maakonna saartega (Saaremaa, Muhu, Vilsandi, Ruhnu), mistõttu on siin oluline edasi arendada päästevõimekust merel. Riik peab tagama merel ohtu sattunud isikule vajaliku abi andmise. Otsingu- ja päästetööde korraldamisel merel teeb Politsei- ja Piirivalveamet üha enam koostööd vabatahtlike merepäästjatega⁵⁶.

Saaremaa ja Muhu Vabatahtlikud Merepääste Seltsid tegutsevad eesmärgiga tõsta mereturvalisust ja arendada merepääste võimekust Saare maakonnas. Saaremaa Vabatahtlikul Merepääste Seltsil on Abruka, Mõntu, Kuressaare, Lõmala, Kungla, Ruhnu ja Soela üksused, mis baseeruvad vastavates sadamates (vt pt 4.1.3). Üksused saavad tekkida eelkõige piirkondadesse, kus on aktiivne kogukond, kellel on huvi tõsta kogukonna turvalisust. Merepäästeüksuste optimaalne tegevuspiirkond on raadiusega 20 meremiili. Perspektiivis nähakse merepäästeüksuste teket ette veel Lääne-Saaremaal Lõmala, Lahetaguse, Atla, Jaagarahu ja Veere sadamate baasil ning Ida-Saaremaal Orissaare sadama baasil.

Üldplaneeringutega tuleb ette näha merepäästega seotud slippide tekkimise soovitatavalt järgmistes piirkondades:

- Muhu saarel Randküla
- Saaremaa idarannikul Sitme või Talila
- Saaremaa idarannikul Kübassaare
- Saaremaa lõunarannikul Sandla
- Saaremaa lõunarannikul Laheküla

⁵⁵ Lääne-Eesti vesikonna üleujutusohuga seotud riskide maandamiskava. Keskkonnaministeerium, 2015. Kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt 7. jaanuar 2016.a. http://www.envir.ee/sites/default/files/laane-estis-vesikonna_maandamiskava.pdf

⁵⁶ Vabatahtlik merepäästja on isik, kes on mittetulundusühingu liige, keda politseiasutus on tunnustanud vabatahtliku merepäästjana ja kes vabatahtlikult osaleb politseiasutuse tegevuses.

- Saaremaa lõunarannikul Mändjala
- Sõrve poolsaarel Anseküla või Vintri
- Sõrve poolsaarel Lõu või Kaugatuma piirkond
- Sõrve poolsaarel Sääre
- Sõrve poolsaarel Kaunispe
- Saaremaa läänerannikul Karala
- Saaremaa läänerannikul Jaagarahu
- Saaremaa põhjarannikul Neeme
- Saaremaa põhjarannikul Veere.

Eestis planeeritakse merepääste parema praktilise väljaõppe tagamiseks luua neli piirkondlikku õppebaasi, valides võimalustest ja geograafilisest paiknemisest lähtuvad asukohad⁵⁷. Saaremaa Vabatahtliku Merepääste Seltsi eesmärk on rajada õppebaas Lääne- või Põhja-Saaremaale kui strateegiliselt olulisse ja logistiliselt sobivasse asukohta.

5.4. Radoonirisk

Radoon on keskkonnas esinev loodusliku päritoluga inimtervisele ohtlik radioaktiivne (värvitu, lõhnatu ja maitsetu) gaas. Eesti on radooniriski poolest Euroopa 5 esimese riigi seas.

Eesti standard EVS 830:2009 „Radooniohutu hoone projekteerimine“ on radooni aktiivsuskontsentratsiooni aasta keskmiseks **piirväärtuseks 200 Bq/m³ elu-, puhke- ja tööruumides**.

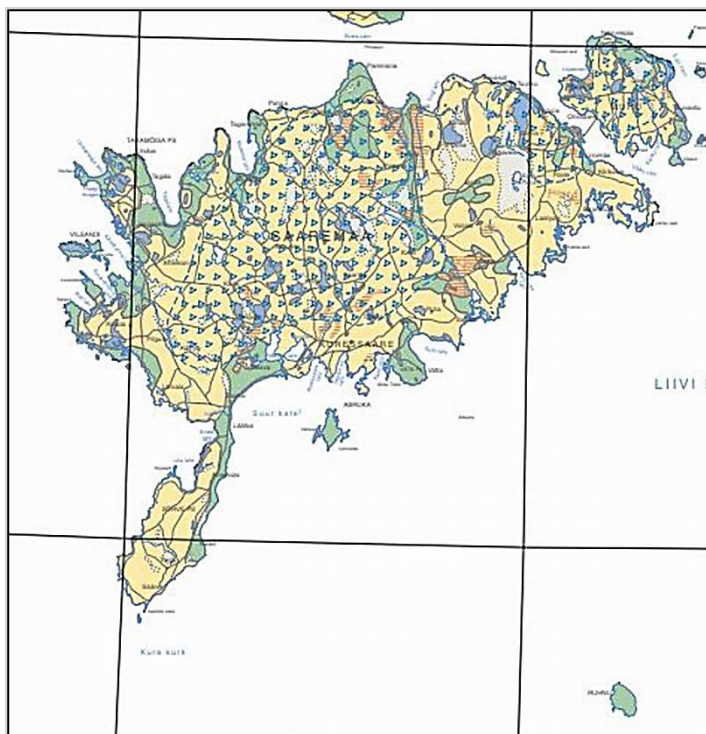
Saaremaal teostati Eesti Geoloogiakeskuse poolt radooni kontsentratsiooni mõõtmised Kaarma, Karla, Kihelkonna, Kohtla, Laimjala, Lümanda, Põide, Salme, Torgu ja Valjala vallas (joonis 15 ja 16). Mõõtmistulemuste keskmine jäi vahemikku 52 Bq/m³ -198 Bq/m³. Maakonna kõrgeim tulemus saadi Põide vallas – 1359 Bq/m³, 27 tulemust ületas 200 Bq/m³.

Tuginedes Keskkonnaameti esialgsetele uuringutele võib Saare maakonna territooriumi lugeda radooniriski arvestades suhteliselt ohutuks piirkonnaks. Ohutu on keskkond, kus elu ja tööruumides on keskmine radoonisisaldus väiksem, kui 200 Bq/m³.

Soovitused radooniriskide vähendamiseks:

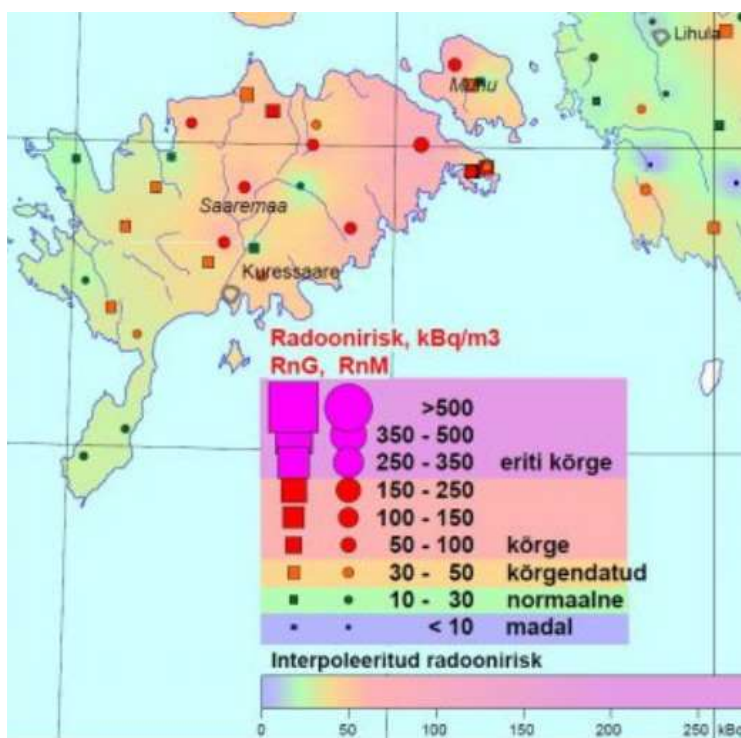
- Hoone projekteerimisel lähtuda, et radooni kontsentratsioon siseõhus ei ületaks taset 200 Bq/m³.
- Kui olemasolevas eluhoones radooni kontsentratsioon on vahemikus 400 Bq/m³ kuni 600 Bq/m³, siis on soovitatav rakendada kergemaid ja vähekulukaid radoonitõkestusmeetodeid.
- Elukohtades on radoonitõkestusmeetmed õigustatud kui radooni kontsentratsioon ületab 600 Bq/m³.
- Töökohtadel on radoonitõkestusmeetmed õigustatud kui radooni kontsentratsioon ületab 1000 Bq/m³.

⁵⁷ Vabatahtliku merepääste arengukava aastateks 2012-2020, http://www.vomare.ee/images/site/vamep_arengukava_2012-2020.pdf

- Madala radooniriski ala, madala looduskiirgusega pinnased (peamiselt liivad ja aleuriidid). Kõrge radooni tase majade siseõhus esineb harva.
Low radon risk area. Soils, mainly sands and silts, with low radioactivity. Unusual with high radon levels in houses.
- Normaalse radooniriski ala, normaalse looduskiirgusega pinnased. Lokaalselt võib esineda kõrge ja madala radoonisaldusega pinnaseid.
Normal radon risk area. Soils with normal radioactivity. Small areas with low and high radon ground can occur.

Joonis 15. Saare maakonna radooniriski kaart. Allikas: www.envir.ee.

Joonis 16. Saare maakonna pinnase (pinnaseõhu) radooniriski informatiivne kaart. Allikas: Eesti Geoloogiakeskus.

---

6. Kasutatud mõisted

Asustuse arengu suunamine - maalise piirkonna ja linnalise asustusega ala määramisega eelduste loomine ja tingimuste seadmine sellise asustussüsteemi ja asulate ruumilise struktuuri kujundamiseks, mille järgimisel asustuse areng soodustaks mitmekesise, kvaliteetse ja turvalise elukeskkonna, esteetilise miljöö ning olemasolevate väärtuste säilimist, kuid ei tooks kaasa ülemääraseid kulusid uue tehnilise ja sotsiaalse taristu rajamisel ja eksploatatsioonil ning põhjendamatut uutele aladele ehitamist.

Detailplaneering - planeering, mis koostatakse lähiaastate ehitustegevuse ja maakasutuse aluseks omavalitsuse territooriumi osa kohta.

Hoiuala - elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused.

Kaitseala - inimtegevusest puutumatuna hoitav või erinõuete kohaselt kasutatav ala, kus säilitatakse, kaitstakse, taastatakse, uuritakse või tutvustatakse loodust.

Kallas - merd, järve, jõge või oja ääristav ja erinõuete kohaselt kasutatav maismaavöönd, mida kaitstakse looduskaitsega. Läänemere kaldaid nimetatakse rannaks.

Paikkond ehk kant - defineeritakse kui asustussüsteemi esmase (alama) astme funktsionaalselt terviklikku või ühtset osa, mille moodustab asustusüksus või nende grupp (külad) ja on väiksem üksus kui kohalik omavalitsusüksus. Paikkonna moodustavad reeglina mitu asulat, kuid kandi võib moodustada ka ainult üks küla või mõnikord ka terve vald. Paikkonna võib moodustada piirkonna keskus koos lähema tagamaaga või ka asulate rühm, millel selget keskust ei ole.

Kergliiklustee - jalgrattaga, tasakaaluliikuri ja jalakäijatele liiklemiseks ettenähtud eraldi tee või tee osa, kus jalakäijad ja jalgratturid on eraldatud autoliiklusest.

Keskused:

Maakondlik keskus - maakonna olulisim töökohtade ja teenuste koondumise koht, võib kattuda maakonna halduskeskuse ja toimepiirkonna keskusega. **Piirkondlik keskus** - maakondlikust keskusest väiksem keskus, piirkonnas oluline teenuste ja töökohtade koondumise koht. Piirkonna elanike arvestuslik arv: > 4500.

Kohalik keskus - keskus, kus on soovitatavalt kättesaadavad teenused, mille kasutamine rahuldab elanike igapäevaelu põhivajadused. Kohaliku keskuse teeninduspiirkonna elanike arvestuslik arv: > 1500.

Lähikeskus - keskus, mis aitab parandada teenuste kättesaadavust suurematest keskustest eemal paiknevates piirkondades. Lähikeskuse teeninduspiirkonna arvestuslik elanike arv: > 500.

Kaksikkeskus - lähestikku paiknevad, funktsionaalselt omavahel seotud ja koos toimivad keskused, kus vastava taseme teenused tagatakse kahe keskuse koostöös.

Kodusadam - harrastusmeresõitjat vastu võttev väikesadam, mis pakub esmaseid tugi ja mugavusteenuseid.

Kompaktse hoonestusega ala - selgelt piiritletav olemasolev või planeeritud hoonestatud ala, mida iseloomustavad ühised tehnovõrgud.

Koridorid nn. rohekoridorid - roheline võrgustiku elemendid, mis seovad ja ühendavad omavahel tuumalad ning tagavad võrgustiku terviklikkuse.

Kultuurmaastik - põllumajanduslikud kõlvikud, asustus ja teedevõrk koos seal sisalduvate looduslikku päritolu elementidega.

Kultuurimälestis - riigi kaitse all olev kinnis- või vallasasi või selle osa või asjade kogum või terviklik ehitiste rühm, millel on ajalooline, arheoloogiline, etnograafiline, linnaehituslik, arhitektuuriline, kunstiline, teaduslik, usundilooline või muu kultuuriväärtus.

Külalissadam - harrastusmeresõitjat vastuvõttev, kõrge teeninduskultuuriga ning mitmekülgeid tugi- ja mugavusteenuseid pakkuv väikesadam.

Lauter - looduslikult sobiv randumiskoht paatidele, kus neid on võimalik kinnitada ja vajadusel kuivale tõmmata.

Linnalise asustusega ala - maakonnaplaneeringuga määratud linnalise asustuse arenguks sobilik ala. Seda iseloomustavad asustuse kompaktsus – nii olemasoleva hoonestuse tihedus, maakasutusfunktsioonide mitmekesisus (elamualad, tootmisalad, äripiirkonnad, kompaktselt asustusele omased puhkealad jms), ühtsed teede- ja tehnovõrgud ning mitmesuguste teenuste ja töökohtade olemasolu.

Linnuala - Vabariigi Valitsuse 05.08.2004. aasta korralduses nr 615 Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri sisalduv ala, mis on määratud nõukogu direktiivi 79/409/EMÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (nn linnudirektiiv) alusel.

Loodusala - Vabariigi Valitsuse 05.08.2004. aasta korralduses nr 615 Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri sisalduv ala, mis on määratud nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (nn loodusdirektiiv) alusel.

Loodusmaastik - inimtegevusest suhteliselt vähesel määral mõjustatud maastik (mets, raba), mis esineb suuremate massiividena.

Maakasutuse juhtfunktsioon - üldplaneeringuga määratav territooriumi kasutamise valdav sihtotstarve, mis määrab ära edaspidise maakasutuse põhisuunad.

Maakonnaplaneering - planeering, mis koostatakse kogu maakonna territooriumi või selle osa kohta ning mille eesmärk on maakonna territooriumi arengu üldistatud käsitlemine, asustuse arengu tingimuste ja olulisemate infrastruktuuri objektide asukoha määramine.

Maastik - inimese poolt tajutav ala, mis võib hõlmata ka ranniku ja/või siseveed, ning mille ilme määrab looduslike ja inimfaktorite tegevus ja nende vastastikune mõju; objektide ja protsesside summa antud kohas antud ajahetkel.

Maastikuelement - detail või objekt maastikul.

Miljööväärtuslik hoonestusala - üld- või detailplaneeringuga määratletud maa-ala, mille terviklik miljöo oma ajalooliselt väljakujunenud teedevõrgu, haljastuse, ühtse ja omanäolise arhitektuuri tõttu kuulub säilitamisele.

Natura 2000 võrgustik - üle-euroopaline kaitstavate alade võrgustik, mille eesmärk on tagada haruldaste või ohustatud lindude, loomade ja taimede ning nende elupaikade ja kasvukohtade kaitse.

Paadisadam - pakub harrastusmeresõitjale ohu või ootamatu vajaduse korral sildumisvõimalust, kuid ei paku tugi- ega mugavusteenuseid.

Planeering - planeerimise käigus koostatav dokument, mis koosneb tekstist ja kaartidest.

Pool-looduslikud kooslused (pärandkooslused) - loodusliku elustikuga kooslused, mida on kestvalt niidetud või karjatatud – puisniidud, loopealsed, ranna-, aru- ja soostunud niidud ning puiskarjamaad.

Puhkeala - maastikuliste ja sotsiaalsete eeldustega ala vabaõhu puhkuseks ja puhkemajanduse korraldamiseks.

Puhke- ja virgestusmaa - heakorrastatud haljas- ja metsaalad, kuhu on ehitatud minimaalselt teenindavaid rajatisi (puhke-, spordi- ja kogunemisrajatisi), et võimaldada välisõhus sportimist ja lõõgastumist, kasutamist väljasõidukohtadena, vabaõhuürituste korraldamist jms.

Põllumajandusmaastik - peamiselt põllumajandusliku iseloomuga maastik, kus leidub ka looduslikke maastikukomponente (näit metsatukk, veekogu) ja elemente (üksikpuu).

Rand - vt kallas.

Riigikaitseline ehitis - ehitis või riigikaitselise otstarbega ehitisi teenindav maa-ala, mis on Kaitseministeeriumi või Kaitseministeeriumi valitsemisala valduses, sealhulgas riigikaitseline tee.

Roheline võrgustik (ka rohevõrgustik) - eri tüüpi ökosüsteemide ja maastike säilimist tagav ning asustuse ja majandustegevuse mõjusid tasakaalustav looduslikest ja poollooduslikest kooslustest koosnev süsteem, mis koosneb tuumikaladest ja neid ühendavatest rohekoridoridest.

Sadam – veesõidukite sildumiseks kohandatud ja sadamateenuse osutamiseks kasutatav maa- ja veeala ning seal asuvad sadama sihtotstarbeliseks kasutamiseks vajalikud ehitised.

Teemaplaneering - planeering, mis koostatakse kehtiva sama liigi planeeringu täpsustamiseks ja täiendamiseks.

Teenuskeskused - ühtsesse võrgustikku kuuluvad keskused, mida iseloomustab teenuste kättesaadavus kohapeal. Maakonnaplaneeringu keskuste hierarhias pakub lähikeskus, kohalik keskus, piirkondlik keskus ja maakondlik keskus teenuskeskusele omaseid teenuseid. Iga kõrgema tasandi keskus pakub ühtlasi ka kõigi temast madalama tasandi keskustele omaseid teenuseid.

Toimepiirkond - keskus-tagamaa süsteem, mis koosneb toimepiirkonna keskusest (maakondlikust keskusest) ja sellega funktsionaalselt seotud piirkondlikest, kohalikest ja lähikeskustest ning nende tagamaal asuvatest paikkondadest, mille elanike jaoks on antud keskused peamiseks igapäevase ja perioodilise liikumise sihtkohaks. Maakonnatasandi toimepiirkond on funktsionaalne piirkond, kust on võimalik jõuda tööle, kooli ja igapäevateenusteni poole tunniga. Toimepiirkond jaguneb linna lähivööndiks, siirdevööndiks ja äärealaks.

Linna lähivöönd - linna ümbritsev toimepiirkonna osa, kus vähemalt 31% elanikest on teenuste ja töökohtade tõttu linnaga (toimepiirkonna keskusega) igapäevaselt seotud.

Siirdevöönd - toimepiirkonna osa, mille elanikest 16–30% on teenuste ja töökohtade tõttu toimepiirkonna keskusega igapäevaselt seotud.

Ääreala - toimepiirkonna servaala, valdavalt hajaasustusega piirkond, kus toimepiirkonna keskusega on igapäevaselt teenuste ja töökohtade tõttu seotud kuni 15% elanikest.

Toimepiirkonna keskus - kõige olulisem töökohtade ja teenuste koondumise koht toimepiirkonnas, maakondlik keskus.

Tuum- ehk tugiala - roheline võrgustiku kõige olulisemad ja tõhusamalt toimivad elemendid - sobiva pindala ja paigutusega loodus- ja keskkonnakaitseliselt väärtuslike elupaikadega alad.

Vaatamisväärsus - planeeringuga määratletud piirkondliku tähtsusega objekt, millel on kultuuriajalooline, looduslik, esteetiline või identiteedi väärtus, mis pole riikliku kaitse all, kuid vajab säilitamist.

Väikesadam - sadam või sadama osa, kus osutatakse sadamateenuseid alla 24-meetrise kogupikkusega veesõidukitele;

Väärtuslik maastik - maakonna teemaplaneeringuga määratletud ala, millel on ümbritsevast suurem kultuurilis-ajalooline, esteetiline, looduslik, identiteedi- või puhkeväärtus.

Väärtuslik põllumajandusmaa - on haritava maa või püsirohumaa või mõlema maa kõlvikust koosnev, samuti püskikultuuride kasvatamiseks olev maa-ala (üheskoos põllumajandusmaa), mille boniteet on võrdne või suurem Eesti põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist. Maakonnas, mille põllumajandusmaa kaalutud keskmine boniteet on Eesti põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist madalam, on väärtuslik see põllumajandusmaa massiiv, mille boniteet on võrdne või suurem maakonna põllumajandusmaa kaalutud keskmisest boniteedist.

Üldplaneering - ruumiline planeering mille eesmärk on valla või linna ruumilis/territoriaalse arengu põhisuundade ja tingimuste määramine. Reeglina tuleb üldplaneering koostada kogu kohaliku omavalituse territooriumi kohta. Üldplaneering on kohaliku omavalitsuse eriplaneeringu ja detailplaneeringu koostamise ning projekteerimistingimuste andmise aluseks

---

Kasutatud materjalid

1. Eesti uue põlvkonna lairibavõrgu arendusvisioon, 2009
<http://www.elasa.ee/public/files/Eesti%20lairiba%20arenguvisioon.pdf>
2. Hiiumaa elektrivarustuskindluse tõstmise sotsiaalmajanduslik uuring ja tehniline eeluuring. Civitta Eesti AS, 2014.
3. Keskkonnaregister, www.register.keskkonnainfo.ee
4. Kuressaare ja Kaarma valla kontaktvõõndi ühisplaneering.
http://laanesaare.ee/failid/Üldplaneering/Kaarma/ÜhP_seletuskiri.pdf
5. Kuressaare linna ühisveevärgi veehaardele veehoiuala moodustamine. AS Maves, 2008
6. Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava. Keskkonnaministeerium, 2015. Kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt 7. jaanuar 2016.a.
7. Lääne-Eesti vesikonna üleujutusohuga seotud riskide maandamiskava. Keskkonnaministeerium, 2015. Kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt 7. jaanuar 2016.a. http://www.envir.ee/sites/default/files/laane-estivi_vesikonna_maandamiskava.pdf
8. Muhu ja Ida-Saaremaa valdade ühine jäätmekava 2016-2020
<https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4270/1201/6039/kava.pdf#>
9. Paaver, T, Puusepp, R. Uuring „Asustuse arengu suunamise ülesande lahendamise võimalused maakonnaplaneeringus“, Tallinn, 2014
10. Riigi jäätmekava 2014-2020. Keskkonnaministeerium, 2014
11. Riigikaitse arengukava 2013-2022. Kaitseministeerium 2013
12. Saaremaa ühistranspordi uuringu aruanne. Positium LBS, 2008. <http://saare.maavalitsus.ee/saaremaa-uhistranspordi-uuring>
13. Saare maakonna arengustrateegia 2020+. <http://saare.maavalitsus.ee/arengukavad>
14. Saare maakonna majanduse ülevaade, Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, 2013
http://www.ttu.ee/public/k/Kuressaare-kolledz/Teadus/Saaremaa_majandusulevaade_2013.pdf
15. Saare maakonna ruumilise arengu analüüs. Tallinna Ülikooli Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, 2014
http://saare.maavalitsus.ee/documents/180293/1198709/Saare_territoriaalne_12.05.14.pdf
16. Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“ Saare Maavalitsus, 2008
17. Sissejuhatavaid juhiseid kahanevate piirkondade ruumiliseks planeerimiseks. Koostaja: Eesti Planeerijate Ühingu töörühm Pille Metspalu eestvedamisel, 2016.
18. Sõitjate ja veoste üle suure väina perspektiivse korraldamise kava. WSP, 2011
http://mnt.ee/public/keskkonnakaitse/PLAN_November_EST_FINAL.pdf
19. Tammur, A. Kohalike omavalitsusüksuste rahvastikuprognosid vastavalt nende tüüptidele ja praegusele rahvastiku olukorrale, Tallinn, 2015
20. Toimepiirkondade määramine. Siseministeerium, Statistikaamet, 2014.
<https://www.stat.ee/dokumendid/77742>
21. Tuuleenergeetika teemaplaneering. Saare Maavalitsus, 2013.
22. Uuring era- ja avalike teenuste ruumilise paiknemise ja kättesaadavuse tagamisest ja teenuste käsitlemisest maakonnaplaneeringutes. Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringu keskus RAKE, 2015: http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec/teenuskeskuste_uuringu_lopparuanne.pdf
23. Vabatahtliku merepääste arengukava aastateks 2012-2020,
http://www.vomare.ee/images/site/vamep_arengukava_2012-2020.pdf

-
24. Väikesadamate võrgustiku kontseptsioon 2014-2020. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2014
https://www.mkm.ee/sites/default/files/vaikesadamate_kontseptsioon_2014-2020_29_1_2014.pdf
25. Üleriigiline planeering "Eesti 2030+" (2012) https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/arengukavad/eesti_2030.pdf
-

Lisade loetelu

1. Teave koostöö ja kaasamise kohta
  2. Lähteseisukohad
  3. Planeeringu alusuuringud
  4. Saare maakonna ruumilise arengu analüüs
  5. Ülevaade planeeringu kooskõlastamisest
  6. Planeeringu koostamise korraldaja tehtud otsused
  7. Teated planeeringuprotsessi kohta
  8. Planeeringu kohta esitatud ettepanekud ja vastuväited
  9. Planeeringu elluviimise tegevuskava
  10. Keskkonnamõju strateegilise hindamise aruanne
  11. Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Tuuleenergeetika“
  12. Saare maakonnaplaneeringu teemaplaneering „Asustust ja maakasutust suunavad keskkonnatingimused“
-